

ISSN 2227-2844

ВІСНИК

**ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

№ 1

2026

Видавничий дім
«Гельветика»
2026

ВІСНИК

ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

**№ 1
2026**

Заснований у лютому 1997 року
Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа:
Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення
№ 2055 від 13.06.2024 року. Ідентифікатор медіа R30-03356.

Суб'єкт у сфері медіа – Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (вулиця Віктора Новікова, 2, місто Лубни, Полтавська область, Україна, 37500; тел.: +38 095-105-6005; e-mail: mail@luguniv.edu.ua).

Збірник наукових праць внесений до
Переліку наукових фахових видань України в категорії «Б»
(філологічні науки)
Наказ Міністерства освіти і науки України № 641 від 28.04.2025 р.
(Додаток 6)

Журнал включений до переліку видань реферативної бази даних «Україніка наукова»
(угода про інформаційну співпрацю
№ 30-05 від 30.03.2005 р.)

Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 10 від 24.04.2026 року)

Мова видання: українська, англійська

Виходить 2 рази на рік

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Юган Наталія Леонідівна, доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри літературознавства і східної філології, Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (Україна)

Члени редакційної колегії:

Бондарчук Юлія Андріївна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Навчально-наукового інституту міжнародних відносин, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна).

Глуховцева Катерина Дмитрівна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови і журналістики, Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (Україна).

Дворянчикова Світлана Євгенівна, кандидат філологічних наук, доцент, начальник навчально-методичного відділу із забезпечення якості освіти, Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури (Україна).

Ісакова Єлизавета Павлівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов і перекладу, Державний університет «Київський авіаційний інститут» (Україна).

Карлова Надія Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови і журналістики, Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (Україна).

Комаров Сергій Анатолійович, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри світової літератури Горлівського інституту іноземних мов, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (Україна).

Чередник Людмила Анатоліївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (Україна).

Шестопалова Тетяна Павлівна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української філології та міжкультурної комунікації, Чорноморський національний університет ім. Петра Могили (Україна).

Юміт Йилдиз, доктор філософії (PhD), доцент, факультет освіти, Університет Акденіз (м. Анталія, Туреччина).

Ришард Купідур, доктор філософії (PhD), ад'юнкт кафедри українських студій, Університет імені Адама Міцкевича в Познані (м. Познань, Польща).

Редакційні вимоги до технічного оформлення статей

Стаття оформлюється в текстовому редакторі Word for Windows (шрифт Times New Roman 14, міжрядковий інтервал – 1,5).

Поля: верхнє – 2 см, нижнє – 2 см, лівє – 3 см, правє – 1,5 см. Сторінки не нумеруються.

Інформація про УДК розташовується у верхньому лівому кутку без відступів (шрифт нежирний).

На початку вказують назву тематичної рубрики видання. Через рядок від УДК в лівому верхньому кутку вказуються прізвище, ім'я, по батькові автора (повністю, шрифт жирний).

На наступному рядку – науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи; e-mail; ORCID ID (персональний код, який необхідно отримати, заповнивши анкету за посиланням: <https://orcid.org/register>).

Назва статті друкується через рядок (шрифт жирний).

Зміст статті викладається за планом: постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор; виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується ця стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); визначення методик дослідження (сукупність методів дослідження, їх основний зміст, характеристики і показники, які вони фіксують, та одиниці вимірювання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки із цього дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Усі перелічені елементи повинні бути стилістично представлені в тексті, але графічно виділяти їх не треба.

Посилання на цитовані джерела в тексті оформлюються мовою оригіналу таким чином: у круглих дужках зазначається прізвище автора, рік видання роботи (наприклад, Шумська, 2010). Якщо потрібно послатися на декілька джерел, варто перелічувати їх через крапку з комою (наприклад, Афанасьєва, 2016; Богданова & Саннікова, 2015; Moore, 2006). Якщо використовуються цитати, статистика тощо, то слід вказати номер сторінки посилання (Афанасьєва, 2016, с. 46; Bruner, 2012, р. 24).

Бібліографія та в разі необхідності примітки подаються в кінці статті після заголовку «Список використаної літератури» (без двокрапки) у порядку цитування й оформлюються відповідно до ДСТУ 8302:2015.

Для коректного індексування публікацій наукометричними системами після Списку використаної літератури необхідно навести References. Посилання в References мають бути оформлені відповідно до APA Style: для кирилических цитувань слід транслітерувати імена авторів та назви видань; останні також слід навести в англійському перекладі в [] із зазначенням мови оригіналу в дужках, наприклад, [in Ukrainian]. Назви періодичних видань слід наводити відповідно до офіційного латинського написання за номером реєстрації ISSN. В елементах опису не можна замінити латинські літери на кириличні. Цитування в References мають бути оформлені за стандартом APA.

Статтю завершують 2 анотації обсягом 1600–1800 знаків (українською та англійською мовами) із зазначенням прізвища, ім'я та по батькові автора, назви статті та ключових слів (3–5 термінів). Назва статті в анотації англійською мовою оформлюється відповідно до норм Title Case: усі повнозначні слова пишуться з великої літери, тоді як службові частини мови (артиклі, прийменники, сполучники) – з малої, за винятком першого слова назви. Назви самостійних художніх, наукових та інших великих творів (книг, п'єс, романів, фільмів тощо) подаються курсивом без лапок (незалежно від мови оригіналу). Назви частин цих творів (розділів, статей, оповідань, віршів тощо) беруться в лапки.

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МОВОЗНАВСТВА

1. **Купіна І. О.** Фразеологічна репрезентація граничності людського існування в сучасному українському воєнному медіадискурсі.....8
2. **Томчаковська Ю. О., Швелідзе Л. Д., Сташук Т. І.** Лексико-семантичні особливості термінології обліку та оподаткування в дискурсі публічного управління: корпусне дослідження.....15

РОМАНО-ГЕРМАНСЬКІ МОВИ

3. **Синиця В. Г.** Структурні та етимологічні аспекти латинської медичної термінології в сучасному протезуванні.....22
4. **Тронь А. А., Цап Я. І.** Актуалізація концепту WELFARE у сучасному англomовному художньому дискурсі (на матеріалі роману Донала Раяна «The Spinning Heart»).....30
5. **Хабарова Н. А., Писаренко Н. Д.** Греко-латинська основа французької наукової мови.....37

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО ТА ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

6. **Гнатенко С. О.** Прийом стирання як стратегія поетичної трансформації: еволюція американського сонета в добу постмодернізму.....44
7. **Карпіна О. С.** Трансформація жанру історичного роману у французькій літературі XIX століття.....51
8. **Кеба О. В., Трембовецький П. П.** Жанрово-структурні особливості роману Майкла Ондатже «Котячий стіл».....58
9. **Негодяєва С. А.** Поетикальні складові мотиву пам'яті в романі Галини Петросаняк «Матриган».....65
10. **Русанов Р. М.** Фокалізація як інструмент портретування антропоморфних персонажів в повістях «36 і 6 собак» Г. Вдовиченко та «Лео-Фу, або Я народився собакою» В. Захабури.....72

ЗІСТАВНІ СТУДІЇ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

11. **Білобровська К. О., Щербина Д. В.** Перекладацька діяльність Б. Антоненка-Давидовича.....82

-
12. **Сергєєва В. Є., Перепадя Д. О.** Когнітивні, дискурсивні та комунікативні виміри перекладу з використанням штучного інтелекту..... 97
13. **Yuhan N. L.** Strategien der Übersetzung deutscher Phraseologismen und Paremiensätze ins Ukrainische.....104

ЛІНГВОДИДАКТИКА

14. **Юніна О. Є.** Стратегічна комунікація: інструменти та техніки для досягнення чіткості й впливу.....113

CONTENTS

CURRENT ISSUES OF LINGUISTICS

1. **Kupina I. O.** Phraseological Representation of the Limits of Human Existence in Contemporary Ukrainian War Media DIscourse.....8
2. **Tomchakovska Yu. O., Shvelidze L. D., Stashuk T. I.** Lexical and Semantic Features of Accounting and Taxation Terminology in Public Administration Discourse: Corpus Research.....15

ROMANCE AND GERMANIC LANGUAGES

3. **Synytsia V. H.** Structural and Etymological Aspects of Latin Medical Terminology in Modern Prosthetics..... 22
4. **Tron A. A., Tsap Ya. I.** Actualization of the Concept WELFARE in Contemporary English-language Literary Discourse (Based on Donal Ryan’s Novel *The Spinning Heart*).....30
5. **Khabarova N. A., Pysarenko N. D.** The Greco-Latin Basis of French Scientific Language.....37

LITERATURE STUDIES AND LITERATURE OF FOREIGN COUNTRIES

6. **Hnatenko S. O.** The Erasure Technique as a Strategy of Poetic transformation: the Evolution of the American Sonnet in Postmodern Era..... 44
7. **Karpina O. S.** Transformation of the Historical Novel Genre in the French Literature of the 19th Century.....51
8. **Keba O. V., Trembovetskyi P. P.** Genre and Structural Features of Michael Ondaatje’s Novel *The Cat’s Table*.....58
9. **Nehodiaieva S. A.** Poetical Components of the Motif of Memory in Halyna Petrosaniak’s Novel *Matryhan*..... 65
10. **Rusanov R. M.** Focalization as a Tool for Portraying Anthropomorphic Characters in the Novellas *36 and 6 Dogs* by H. Vdovychenko and *Leo-Fu, or I Was Born a Dog* by V. Zakhatura.....72

COMPARATIVE STUDIES AND TRANSLATION STUDIES

11. **Bilobrovska K. O., Shcherbyna D. V.** B. Antonenko-Davydovych’s Translation Practice..... 82

-
12. **Sergieieva V. Ye., Perepadia D. O.** Cognitive, Discursive, and Communicative Dimensions of Translation Using Artificial Intelligence.....97
13. **Yuhan N. L.** Translation Strategies for German Phraseological Units and Paremiias into Ukrainian.....104

LINGUODIDACTICS

14. **Yunina O. Ye.** Strategic Communication: Tools and Techniques for Achieving Clarity and Influence.....113

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МОВОЗНАВСТВА

УДК 811.161.2'373.7:070:355.01

DOI <https://doi.org/10.12958/2227-2844-2026-1-8-14>**Купіна Ірина Олександрівна,**

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії і методики викладання філологічних дисциплін

у дошкільній, початковій і спеціальній освіті

Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди,

м. Харків, Україна.

irinaregbyf@gmail.com<https://orcid.org/0000-0003-3009-1604>**ФРАЗЕОЛОГІЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ГРАНИЧНОСТІ ЛЮДСЬКОГО ІСНУВАННЯ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ВОЄННОМУ МЕДІАДИСКУРСІ**

Проблема вербалізації граничних станів людського існування належить до фундаментальних у сучасній лінгвістиці, оскільки відображає специфіку осмислення базових екзистенційних категорій у мовній картині світу. Поняття життя і смерті традиційно формують опозиційну пару, що визначає межі людського буття та структурує індивідуальний і колективний досвід. Мова фіксує ці уявлення за допомогою різноманітних номінативних засобів, серед яких особливе місце посідають фразеологічні одиниці, здатні акумулювати культурно зумовлені смисли, оцінки та емоційні реакції на явища дійсності.

Фразеологічні одиниці на позначення припинення життя людини становлять важливий фрагмент мовної репрезентації категорії граничності, оскільки відображають не лише біологічний аспект смерті, а й її соціальне, культурне та ціннісне осмислення. У сучасному українському медіапросторі фразеологізми зазнають істотної семантичної трансформації, що зумовлена впливом воєнних подій та необхідністю вербального осмислення досвіду втрат. У цьому контексті смерть постає не лише як фізичне припинення життя, а як соціально значуща подія, що набуває символічного та аксіологічного виміру.

У медійному висвітленні війни фразеологічні одиниці, що позначають смерть, виконують не лише функцію повідомлення про подію, а й слугують інструментом інтерпретації воєнної реальності. Через них медіатексти моделюють суспільні уявлення про втрати, героїчну самопожертву та спротив, реалізуючи різні дискурсивні стратегії – від героїзації полеглих і ефемістичного пом'якшення повідомлень про загибель до дегуманізації противника.

Воєнний медіадискурс сучасної України демонструє активні процеси переосмислення фразеологічних одиниць, зумовлені новими соціально-історичними умовами. Унаслідок семантичної деривації та вторинної номінації традиційні фразеологізми отримують нові прагматичні й оцінні конотації та починають функціонувати як мовні засоби інтерпретації травматичного досвіду війни. Такі одиниці, що вербалізують межовість людського існування, поступово інтегруються в систему символічних уявлень про втрати та героїзм, формуючи колективну пам'ять і віддзеркалюючи трансформацію національної мовної картини світу.

Актуальність дослідження зумовлена динамічними процесами, що відбуваються у фразеологічному фонді сучасної української мови під впливом воєнних подій та інтенсивної медіакомунікації. Повномасштабна війна спричинила істотні зміни в способах вербалізації базових екзистенційних категорій, зокрема життя і смерті, які в умовах суспільної травматизації набувають нових смислових та оцінних інтерпретацій.

Мета розвідки полягає у виявленні семантичних і функціонально-прагматичних особливостей фразеологічних одиниць, що репрезентують граничність людського існування в сучасному українському воєнному медіадискурсі, з'ясуванні специфіки їхньої трансформації під впливом соціально-комунікативних умов воєнного часу.

У статті використано науковий доробок Ж. В. Колоїз, О. В. Омеляненко, Д. В. Ужченка, праці яких охоплюють проблеми фразеологічної семантики, мовної картини світу та вербалізації граничних станів людського існування. Джерельну базу дослідження становлять сучасні українські медіатексти воєнної тематики, що функціонують у публічному інформаційному просторі. Застосовано описовий метод з елементами порівняльного аналізу, а також методи класифікації та систематизації фразеологічних одиниць. Метод семантичного аналізу забезпечує виявлення структурно-змістових особливостей фразеологічних номінацій граничності людського існування, тоді як функціонально-прагматичний аналіз дає змогу з'ясувати специфіку їх використання у воєнному медіадискурсі. Для інтерпретації результатів залучено елементи контекстуального аналізу, що сприяє визначенню ролі фразеологічних одиниць у процесах концептуалізації втрат і формування колективного досвіду війни.

Фразеологічні одиниці на позначення граничності людського існування становлять важливий компонент мовної картини світу, оскільки репрезентують уявлення про припинення життя людини та відображають культурно зумовлені способи осмислення цього явища.

Методологічним підґрунтям такого аналізу в сучасному воєнному медіадискурсі є осмислення категорії граничності як багатовимірного функціонально-семантичного утворення. Поєднання семасіологічного та ономасіологічного підходів дає змогу аналізувати граничність не лише як системний мовний параметр, а як динамічну когнітивно-дискурсивну категорію, що актуалізується в конкретних комунікативних ситуаціях війни.

У цьому контексті смерть постає як крайня межа екзистенційного процесу – абсолютна внутрішня границя буття. Саме тому фразеологічні одиниці на її позначення структурно й семантично тяжіють до досягнення крайнього ступеня дії, завершення процесу або переходу за межу існування. Фразеосемантична вербалізація смерті функціонує як модель граничної інтенсифікації, у якій інтегральна сема «межа» поєднується з диференційними компонентами – просторовими (*полягти на полі бою*), каузативними (*покласти життя*), героїко-аксіологічними (*полягти за Україну*) або трансцендентними (*відійти у вічність*).

У розвідці інтерпретація смерті проаналізована як реалізація внутрішньої границі дії, що співвідноситься з аспектуальною ознакою завершеності. У воєнному медіадискурсі ця ознака набуває особливої семантичної напруги: межа не лише фіксує припинення фізичного існування, а й виконує когнітивно-оцінну функцію, трансформуючи факт загибелі в подію з аксіологічним виміром.

Граничність у такому ракурсі пов'язана з категоріями інтенсивності та міри, оскільки смерть маніфестує як крайній ступінь вияву певної дії або стану – боротьби, самопожертви, страждання. Водночас у медіатекстах спостерігаємо різну семантичну модифікацію граничності, зокрема від нейтрально-фактологічної фіксації межі до її героїзації чи сакралізації. Це зумовлено варіативністю поєднання інтегральної семи «грань» із диференційними семами оцінності, просторовості та каузативності.

Категорія граничності також корелює з універсальними поняттєвими категоріями часу й простору. У воєнному дискурсі смерть локалізується у фронтovому просторі та співвідноситься з конкретною темпоральною межею – моментом бою, вибуху, удару. Така просторово-часова конкретизація підсилює відчуття межового характеру події, тоді як аспектуальна ознака «відношення дії до її внутрішньої границі» забезпечує її семантичну завершеність.

У дослідженні граничність студіюємо як ключовий семантичний механізм концептуалізації смерті в сучасному українському воєнному медіадискурсі, що є не лише формальним показни-

ком завершеності, а й когнітивно-оцінним інструментом структурування воєнної реальності, який реалізується передусім через фразеологічні моделі з високим ступенем інтенсифікації та аксіологічної маркованості.

Поняття життя і смерті належать до універсальних категорій людського мислення та становлять базову аксіологічну опозицію, що визначає структуру світоглядної картини світу, зокрема «життя – форма руху матерії, якісно більш висока, ніж фізична й хімічна форми, але яка містить їх у чистому вигляді» (Ужченко, 1994, с. 145). У мовній свідомості лексема життя акумулює значення існування, життєздатності, відродження, становлення, початку нового циклу, а «смерть – незворотне закінчення життєдіяльності організму, неминучий природний кінець існування живої істоти» (Ужченко, 1994, с. 431). У концептуальному вимірі вона постає як крайня межа буття – гранична точка, що фіксує перехід від наявності життєвих ознак до їх повної відсутності. Ж. В. Колоїз слушно зауважує: «Концепт *смерть* характеризується особливою внутрішньою організацією, формується на основі відповідного поняття, підґрунтя якого складає сукупність лексичних значень слова *смерть*, зокрема: а) припинення життєдіяльності організму і його загибель; б) припинення існування людини, тварини; в) щось дуже погане, неприємне, небажане» (Колоїз, 2023, с. 41). У сучасному воєнному медіадискурсі фразеологічні одиниці, пов'язані з темою смерті, активно залучаються до вербалізації воєнної реальності. У нових комунікативних умовах вони набувають додаткових смислових відтінків і демонструють тенденцію до семантичної модифікації.

У межах медіатексту фразеологічні одиниці на позначення смерті репрезентують різні аспекти граничності існування людини, що дає підстави виокремити відповідні фразеосемантичні групи, об'єднані інтегральною семою припинення життя. О. В. Омеляненко зазначає: «Як своєрідні мовні знаки, фразеологічні одиниці характеризуються виразною національною специфікою. У національній мовній картині світу особливе місце посідають мовні одиниці на позначення значущих для народу світоглядних феноменів, одним з яких, безперечно, є смерть, адже питання життя і смерті є чи не найдавнішою філософською проблемою» (Омеляненко, 2016, с. 128).

Подібно до традиційної класифікації фразеологізмів зі значенням смерті у воєнному медіадискурсі функціонують одиниці, що реалізують модель переходу від життя до небуття. До цієї групи належать фразеологізми із семантикою переходу в інший стан і мають структурно-семантичну модель «дія + просторовий орієнтир»: *пйти у вічність, відійти у засвіти, відійти у Царство Небесне, відійти в небуття*. У медіатекстах вони набувають додаткових оцінних конотацій, пов'язаних із сакралізацією загибелі. Компоненти вічність, небуття, засвіти в складі відповідних одиниць актуалізують уявлення про смерть як перехід до іншої форми існування, що сприяє їх активному використанню у меморіальному наративі: *Захищаючи Україну від російських окупантів, у бою на Донеччині **пшов у вічність** молодший сержант із Харківщини* (Суспільне. Новини, 2023); *Після важкого поранення воїн **відійшов у засвіти** у військовому госпіталі (Лівий берег, 2022)*; *Після важких поранень у лікарні **відійшов у Царство Небесне** боєць ЗСУ (24 Канал, 2022)*; *У боях за Мар'їнку **відійшов у небуття** досвідчений офіцер української армії (ТСН, 2023)*.

Наступну фразеосемантичну групу утворюють одиниці із семантикою припинення земного життя, що реалізують модель «дія + життя»: *віддати життя за Україну, покласти життя за свободу українського народу, полягти за Батьківщину, розпрощатися з життям заради свободи держави*. У воєнному медіадискурсі такі фразеологізми виконують оцінну функцію, оскільки інтерпретують смерть як прояв жертвовності та героїзму. У цьому разі фразеологічна номінація сприяє формуванню позитивного образу загиблого як носія національно значущих цінностей і водночас виконує ідентифікаційну функцію: *Ще один захисник із Харківщини **віддав життя за Україну** під час виконання бойового завдання (Суспільне. Харків, 2022)*;

Він поклав життя за свободу українського народу (АрміяInform, 2023); *Він поліг за Батьківщину під час запеклих боїв на сході країни* (24 Канал, 2023); *Ще один доброволець розпрощався з життям заради свободи держави* (Лівий берег, 2023).

Окрему фразеосемантичну групу утворюють фразеологічні одиниці із семантикою смерті як результату воєнного насильницького впливу. На відміну від сакралізованих або евфемістичних моделей, ці одиниці експлікують причинно-наслідковий зв'язок між збройною агресією та загибеллю особи, актуалізуючи семи зовнішнього каузатора, фізичного ураження та бойового протистояння. Вони реалізують структурно-семантичну модель «дія + каузатор», у межах якої компонент (*ворог, куля, вогонь, бій*) безпосередньо маркує джерело смертельного впливу: *загинути від рук ворога, полягти від ворожого вогню, впасти від кулі, скласти голову в бою, знайти смерть у бою, прийняти смерть від ворога, бути скошеним ворожою кулею, лягти під ворожим вогнем*. У воєнному медіадискурсі такі фразеологізми не лише називають факт смерті, а й семантично увиразнюють її зовнішню детермінованість, формуючи чітку опозицію «свій – агресор» та посилюючи емоційно-оцінний компонент повідомлення: *Він поліг від ворожого вогню, прикриваючи відхід побратимів* (Українська правда, 2022); *Захисник впав від кулі снайпера під час оборони міста* (Суспільне. Новини, 2023); *Боець знайшов смерть у бою на Донеччині* (Укрінформ, 2023); *Воїн прийняв смерть від ворога, залишаючись на позиції до останнього* (АрміяInform, 2022); *Молодий сержант був скошений ворожою кулею під час контрнаступу* (Лівий берег, 2023); *Командир підрозділу ліг під ворожим вогнем, рятуючи цивільних* (ТСН, 2023).

На противагу моделям переходу або жертвовності, у яких смерть інтерпретується через сакралізацію чи аксіологічну оцінку, у цій групі домінує сема насильницького впливу. Каузативний компонент функціонує як смисловий центр конструкції, оскільки саме він детермінує подію загибелі. Отже, фразеологічні одиниці цього типу формують у медіадискурсі образ війни як простору прямого фізичного протистояння, де смерть постає наслідком агресивної дії противника.

Цю фразеосемантичну групу утворюють фразеологічні одиниці із семантикою смерті, локалізованої в межах бойового простору (*полягти в бою, впасти на полі бою, скласти голову на полі бою, знайти смерть на передовій*). На відміну від моделі переходу (екзистенційний локатив) та моделі з каузативним компонентом, у цих конструкціях не експлікується ні метафізичний вимір смерті, ні безпосередній причинний чинник загибелі. Семантичний центр становить просторовий компонент, який маркує смерть як подію, що відбулася в зоні воєнного протистояння.

Структурно-семантична модель «дія + бойовий локус» репрезентує фразеологічні одиниці, у яких предикативний компонент (дієслово із семантикою смерті) поєднується з локативним компонентом, що позначає фронтовий простір. У таких конструкціях семантичний центр зміщується з причинного чинника смерті на локалізацію, завдяки чому загибель інтерпретується як подія, інтегрована в топографію бойових дій: *Воїн поліг у бою за Бахмут* (Укрінформ, 2023); *Молодий офіцер упав на полі бою, обороняючи позиції* (ТСН, 2022); *Командир підрозділу склав голову на полі бою, прикриваючи відхід побратимів* (Лівий берег, 2023); *Захисник знайшов смерть на передовій під час запеклих боїв* (Суспільне. Новини, 2023).

У когнітивному вимірі такі трансформації свідчать про зміну профілювання концепту *смерть* у структурі колективної свідомості. Якщо в традиційному мовному досвіді він актуалізує передусім екзистенційний та біологічний зміст, то в умовах війни відбувається його переорієнтація на соціально детерміновані параметри. Фразеологічні одиниці виконують функцію когнітивних маркерів, через які здійснюється категоризація воєнної дійсності, вони виділяють релевантні ознаки події загибелі, акцентують її причиновість, локалізацію або ціннісну значущість, фразеологія стає механізмом смислового структурування травматичного досвіду.

Із позицій дискурсивної лінгвістики ці процеси можна аналізувати як формування інтерпретаційних моделей, що забезпечують відтворюваність певних смислових схем у публічній комунікації. Воєнний медіадискурс не лише відображає події, а й задає параметри їхнього осмислення, де смерть набуває статусу соціально маркованого факту. Фразеологічні одиниці в цій системі функціонують як інструменти нормалізації сприйняття граничних ситуацій, оскільки через них подія загибелі охоплює семантичні межі й отримує стабільну інтерпретацію в публічному просторі.

Підсумовуємо, у сучасному українському воєнному медіадискурсі фразеологічні одиниці із семантикою смерті формують системно організований сегмент мовної репрезентації граничності людського існування. Їхнє функціонування зумовлене не лише внутрішньомовними закономірностями, а й специфікою воєнного комунікативного середовища, яке визначає характер інтерпретації події загибелі.

Виокремлені фразеосемантичні групи репрезентують різні способи смислової організації смерті, зокрема трансцендентного переходу, реалізації жертвовності, наслідку зовнішнього насильницького впливу та події, локалізованої в межах бойового простору. Така типологія демонструє, що смерть у медіатекстах постає не як ізольований біологічний факт, а як подія, вписана в систему соціальних, просторових і ціннісних координат війни.

Особливо показовою є активізація моделей із каузативним і локативним компонентами, у яких загибель інтерпретується через експлікацію джерела смертельного впливу або через її просторову прив'язаність до зони бойових дій. У цих конструкціях семантичний центр зміщується до чинника детермінації або до фронтового локусу, що засвідчує прагнення медіадискурсу конкретизувати подію та інтегрувати її в структуру воєнного протистояння.

Структурно-семантичні моделі корелюють із різними дискурсивними режимами медіатекстів. У меморіальних і некрологічних повідомленнях домінують сакралізовані та жертвні номінації, які забезпечують етичне піднесення події загибелі та орієнтують адресата на солідаризацію з колективним досвідом втрат. У новинному інформуванні про перебіг бойових дій активізуються моделі з каузативним або локативним компонентом, що наголошують на причинно-просторовій зумовленості смерті та фіксують її в координатах фронтової реальності.

Матеріал дослідження показує необхідність чіткого розмежування власне фразеологічних одиниць і суміжних явищ воєнної комунікації. Для фразеологізмів визначальними залишаються відтворюваність, структурна стійкість і семантична цілісність, тоді як стандартизовані повідомлювальні формули зумовлені насамперед жанровими та інституційними вимогами. Таке розмежування забезпечує методологічну точність опису й унеможлиблює змішування різних типів номінацій в одній класифікації.

Отже, воєнний медіадискурс є простором інтенсивної смислової модифікації фразеологічних моделей смерті, у межах якого вони набувають нових інтерпретаційних параметрів і фіксують зміну способів мовного осмислення граничних ситуацій. Український фразеологічний фонд демонструє високий адаптаційний потенціал, реагуючи на екстремальні соціальні виклики системною перебудовою семантичних акцентів.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо у поглибленому вивченні динаміки фразеологічних трансформацій у воєнному дискурсі, зокрема в аналізі неофразеологізмів, що виникають у медіапросторі періоду російсько-української війни.

Список використаної літератури

1. Колоїз Ж. В. Вербальна експлікація концепту смерть в індивідуально-авторській картині світу Галини Пагутяк (на матеріалі роману «Слуга з Добромиля»). *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2023. Вип. 25. С. 36–55. DOI: <https://doi.org/10.31812/filstd.v24i.8141>

2. Омеляненко О. В. Фразеологізми зі словами компонентами на позначення реалій помирання й поховання людини. *Лінгвістичні дослідження : збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Харків, 2016. Вип. 41. С. 128–133.

3. Ужченко В. Д. Історико-лінгвістичний аспект формування української фразеології : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.02. Луганськ, 1994. 453 с.

References

1. Koloiz, Zh. V. (2023). Verbalna eksplikatsiia kontseptu smert v indyvidualno-avtorskii kartyni svitu Halyny Pahutiak (na materialy romanu "Sluha z Dobromylyia") [Verbal explication of the concept of death in Halyna Pahutiak's individual authorial worldview (based on the novel "The Servant from Dobromyl")]. *Filolohichni studii: Naukovyi visnyk Kryvorizkoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu – Philological Studies: Scientific Bulletin of Kryvyi Rih State Pedagogical University*, (25), 36–55. DOI: <https://doi.org/10.31812/filstd.v24i.8141> [in Ukrainian].

2. Omelianenko, O. V. (2016). Frazeholohizmy zi slovamy-komponentamy na poznachennia realii pomyrannia y pokhovannia liudyny [Phraseological units with component words denoting the realities of dying and burial]. *Linhvistychni doslidzhennia: Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody – Linguistic studies: a collection of scientific works of Kharkiv National Pedagogical University named after H. S. Skovoroda*, (41), 128–133 [in Ukrainian].

3. Uzhchenko, V. D. (1994). Istoryko-linhvistychnyi aspekt formuvannia ukrainskoi frazeolohii [Historical and linguistic aspect of the formation of Ukrainian phraseology]. *Doctor's thesis*. Luhansk [in Ukrainian].

Купіна І. О. Фразеологічна репрезентація граничності людського існування в сучасному українському воєнному медіадискурсі

У статті проаналізовано фразеологічні одиниці, що репрезентують категорію граничності людського існування в сучасному українському воєнному медіадискурсі. Дослідження зосереджено на трансформації традиційних фразеологічних моделей на позначення смерті під впливом соціально-політичних і воєнних реалій, що зумовлюють переосмислення опозиції «життя – смерть» у публічному мовленні. З'ясовано, що фразеологічні одиниці зі значенням припинення біологічного існування людини зазнають семантичної деривації та вторинної номінації, набуваючи додаткових оцінних, ідеологічних та прагматичних конотацій.

Аналіз матеріалу сучасних медіатекстів дає змогу простудіювати функціонування фразеологізмів, що реалізують різні дискурсивні стратегії, зокрема героїзацію втрат власної сторони, сакралізацію смерті, евфемізацію бойових втрат, а також дегуманізацію противника. Доведено, що сучасні фразеологічні номінації граничності існування людини формують нові фразеосемантичні сегменти, у яких домінують семи насильницької смерті, жертвовності та колективної пам'яті.

У роботі простежено трансформацію фразеологічного фонду української мови через актуалізацію метафоричних моделей переходу, зникнення та припинення існування, що слугують засобами інтерпретації травматичного досвіду війни. Такі одиниці не лише номінують факт смерті, а й формують національну мовну картину світу, у межах якої смерть постає як соціально значуща подія, пов'язана з ідентичністю, пам'яттю та спротивом. Розглянуто стилістичну варіативність відповідних одиниць, їхній функціонально-прагматичний потенціал і роль у формуванні суспільних уявлень про втрати в умовах війни, що зумовлює їх активне використання в медіапросторі.

Особливу увагу приділено взаємодії фразеологічних номінацій із контекстом воєнної комунікації, у межах якої смерть набуває статусу символічно маркованого соціального факту.

Ключові слова: фразеологічні одиниці, категорія граничності, воєнний медіадискурс, смерть, вторинна номінація, оцінна лексика, фразеосемантичні сегменти, медіатекст, мовна картина світу.

Kupina I. O. Phraseological representation of the limits of human existence in contemporary Ukrainian war media discourse

The article analyzes phraseological units that represent the category of the liminality of human existence in contemporary Ukrainian wartime media discourse. The study focuses on the transformation of traditional phraseological models denoting death under the influence of socio-political and wartime realities that lead to the reinterpretation of the life – death opposition in public communication. The research traces how phraseological units expressing the cessation of biological human existence undergo semantic derivation and secondary nomination while acquiring additional evaluative, ideological, and pragmatic connotations.

The analysis of contemporary media texts makes it possible to examine the functioning of phraseological units that realize various discursive strategies, including the heroization of one's own losses, the sacralization of military deaths, the euphemization of combat losses, and the dehumanization of the enemy. It is demonstrated that contemporary phraseological designations of the liminality of human existence form new phraseosemantic segments dominated by semantic features of violent death, sacrifice, and collective memory.

The paper outlines the transformation of the Ukrainian phraseological system through the activation of metaphorical models of transition, disappearance, and cessation of existence that serve as means of interpreting the traumatic experience of war. Such units not only denote the fact of death but also shape the national linguistic worldview in which death appears as a socially significant event associated with identity, memory, and resistance. The study considers the stylistic variability of these units, their functional and pragmatic potential, and their role in shaping public perceptions of losses in wartime, which accounts for their active use in media discourse.

Special attention is paid to the interaction of phraseological designations with the context of wartime communication, within which death acquires the status of a symbolically marked social fact.

Key words: phraseological units, liminality, wartime media discourse, death, semantic derivation, secondary nomination, evaluative vocabulary, phraseosemantic segments, media text, linguistic worldview.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 20.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.26

УДК 811.111'374

DOI <https://doi.org/10.12958/2227-2844-2026-1-15-21>**Томчаковська Юлія Олегівна,**

доктор філологічних наук, доцент,

завідувач кафедри іноземних мов

Національного університету «Одеська юридична академія»,

м. Одеса, Україна.

yuliya.tomchakovskaya@gmail.com<https://orcid.org/0000-0003-0117-2704>**Швелідзе Лідія Дмитрівна,**

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов

Національного університету «Одеська юридична академія»,

м. Одеса, Україна.

9087000@gmail.com<https://orcid.org/0000-0003-2291-5255>**Сташук Тетяна Ігорівна,**

аспірант, асистент кафедри іноземних мов

Національного університету «Одеська юридична академія»,

м. Одеса, Україна.

tetiana.stashuk10@gmail.com<https://orcid.org/0000-0002-3475-6530>

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОЛОГІЇ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ В ДИСКУРСІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: КОРПУСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

У сучасному мовознавстві термінологічні системи розглядаються як динамічні, структурно організовані та функціонально зумовлені підсистеми мови, що відображають розвиток професійних сфер діяльності. Особливої уваги набуває дослідження англійської термінології публічного управління, обліку та оподаткування, що функціонує в умовах глобалізації, цифровізації та уніфікації управлінських практик. У цьому контексті актуальним є вивчення лексико-семантичних характеристик відповідної терміносистеми, оскільки саме вони забезпечують точність професійної комунікації та ефективність управлінських процесів.

Проблематика формування та функціонування англійських терміносистем менеджменту й суміжних галузей уже перебувала в полі зору науковців. Зокрема, досліджено специфіку терміносистеми менеджменту як сфери бізнес-діяльності (Галинська, 2014), питання унормування української термінології (Краснопольська, 2014), синтагматичні та парадигматичні особливості англійських терміносистем (Куделко, 2003), а також етимологічні джерела формування термінів (Сухачова, Воскобойник, Кононенко, 2024). Сучасні дослідження акцентують увагу на структурно-семантичних механізмах творення термінів (Томчаковська, Строченко, Шевченко-Бітенська, Лесневська, 2025), що дозволяє глибше осмислити їхню системну організацію.

Водночас спостерігається недостатня розробленість питання функціонування термінів обліку та оподаткування саме в дискурсі публічного управління, де вони набувають додатко-

вих семантичних відтінків і прагматичних функцій. У цьому аспекті важливим інструментом виступає корпусна лінгвістика, яка забезпечує емпіричну основу для аналізу реального вживання термінів у професійних текстах. Корпусно орієнтовані підходи дозволяють виявити частотність, колокаційні зв'язки, семантичні варіації та контекстуальну специфіку термінологічних одиниць (Tarnavska, 2025). Використання авторитетних лексикографічних джерел сприяє уточненню дефініцій та нормалізації термінів (A dictionary of business and management, 2026).

Матеріалом дослідження слугують тексти англomовного публічного управлінського дискурсу, зокрема аналітичні звіти, урядові документи та наукові праці у сфері публічного адміністрування (Hildreth, Miller, Lindquist, 2021), а також дані корпусу British National Corpus. Залучення корпусних ресурсів дає змогу простежити функціонування термінів у різних типах дискурсу та визначити їхні лексико-семантичні особливості.

Метою статті є виявлення лексико-семантичних особливостей англomовної термінології обліку та оподаткування в дискурсі публічного управління на основі корпусного аналізу.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: визначити склад досліджуваної терміносистеми та відібрати релевантні терміни; проаналізувати їхні семантичні характеристики, зокрема полісемію, термінологічну варіативність і контекстуальні значення; встановити типові колокації та синтагматичні зв'язки; дослідити функціональні особливості термінів у публічному управлінському дискурсі; узагальнити отримані результати з огляду на сучасні тенденції розвитку термінології у сфері обліку та оподаткування.

Склад досліджуваної терміносистеми формується на перетині трьох взаємопов'язаних сфер: публічного управління, обліку та оподаткування, що зумовлює її міждисциплінарний характер і складну структурну організацію. Відбір термінологічних одиниць здійснюється з урахуванням їх функціонування в англomовному публічному управлінському дискурсі, частотності в корпусних джерелах, а також наявності у фахових лексикографічних ресурсах.

До ядра терміносистеми належать базові терміни обліку та оподаткування, які є концептуально визначальними та мають високу частотність уживання: *tax, taxation, tax policy, tax rate, tax liability, public revenue, budget, public expenditure, fiscal policy, accounting, financial reporting, assets, liabilities, equity, audit*. Зазначені одиниці репрезентують ключові поняття фінансово-економічної діяльності держави та забезпечують номінацію основних категорій публічних фінансів.

До приядерної зони відносяться терміни, що деталізують і конкретизують процеси управління фінансами: *tax compliance, tax evasion, tax administration, public finance management, government spending, revenue collection, financial statements, cost accounting, accrual accounting, fiscal transparency, budget deficit, public debt*. Вони характеризуються нижчою частотністю порівняно з ядром, але відіграють важливу роль у спеціалізованому дискурсі.

Периферійну зону становлять терміни, що мають ширше або міждискурсивне вживання і набувають специфічного значення в контексті публічного управління: *governance, accountability, transparency, efficiency, compliance, regulation, policy implementation, institutional framework*. Їх семантика часто варіюється залежно від контексту, що зумовлює підвищену полісемію та функціональну гнучкість.

Відбір релевантних термінів здійснюється за такими критеріями: частотність у корпусі British National Corpus; наявність дефініції у спеціалізованих словниках (зокрема, A Dictionary of Business and Management); належність до професійної сфери публічного управління, обліку та оподаткування; регулярність уживання у нормативних і аналітичних текстах; здатність утворювати стабільні колокації.

Аналіз семантичних характеристик відібраних термінів засвідчує їхню складну внутрішню організацію, що виявляється у полісемії, термінологічній варіативності та залежності значення від контексту функціонування в дискурсі публічного управління.

Полісемія є однією з визначальних рис досліджуваної терміносистеми, оскільки значна частина термінів функціонує одночасно в кількох галузях знань. Так, термін *tax* позначає як сам податок як обов'язковий платіж, так і процес оподаткування або систему податкових відносин. Аналогічно, термін *liability* у бухгалтерському обліку означає фінансові зобов'язання, тоді як у ширшому управлінському дискурсі може позначати юридичну відповідальність. Термін *revenue* також демонструє семантичну варіативність, позначаючи як загальні доходи держави, так і конкретні надходження від податків або інших джерел. Така полісемія зумовлена міждисциплінарністю терміносистеми та підтверджує її динамічний характер (Куделко, 2003).

Термінологічна варіативність проявляється у співіснуванні кількох номінацій для позначення одного й того самого поняття або близьких концептів. Наприклад, у корпусі фіксуються варіанти *tax avoidance* та *tax planning*, які в окремих контекстах можуть перетинатися за значенням, хоча перший має частіше негативну конотацію, а другий – нейтральну або позитивну. Подібно, *financial reporting* і *financial disclosure* можуть функціонувати як взаємозамінні у певних типах текстів, проте відрізняються за ступенем формалізації та правового регулювання. Варіативність також реалізується на словотвірному рівні через дериваційні моделі (*tax* → *taxation* → *taxable* → *taxpayer*), що узгоджується з положеннями про структурно-семантичну організацію термінів (Томчаковська, Строченко, Шевченко-Бітенська, Лесневська, 2025).

Контекстуальна зумовленість значення є ключовим чинником функціонування термінів у дискурсі публічного управління. У корпусних даних British National Corpus простежується, що значення терміна конкретизується через типові колокації та синтагматичні зв'язки. Наприклад, термін *compliance* у поєднаннях *tax compliance*, *regulatory compliance*, *fiscal compliance* набуває різних семантичних відтінків залежно від сфери застосування. Термін *audit* у контекстах *public audit*, *internal audit*, *tax audit* варіює своє значення від загальної перевірки до спеціалізованих процедур контролю. Подібно, *policy* у словосполученнях *fiscal policy*, *tax policy*, *public policy* конкретизується відповідно до галузі управління.

Крім того, спостерігається тенденція до семантичної спеціалізації термінів у межах інституційного дискурсу, де їх значення звужується і стандартизується відповідно до нормативних документів та професійних практик. Водночас у ширшому медійному або аналітичному дискурсі ці ж терміни можуть зберігати певну семантичну гнучкість і набувати додаткових конотативних відтінків.

Встановлення типових колокацій і синтагматичних зв'язків досліджуваних термінів засвідчує їхню високу ступінь структурованості та регулярності функціонування в англійському публічному управлінському дискурсі. Корпусний аналіз, здійснений на матеріалі British National Corpus, дозволяє виявити стабільні поєднання, які формують ядро професійної комунікації.

Найбільш продуктивними є іменникові словосполучення з атрибутивним компонентом, зокрема *tax policy*, *tax system*, *tax burden*, *fiscal policy*, *public expenditure*, *budget deficit*, *public revenue*, *financial reporting*, *accounting standards*, *audit procedures*. Такі колокації відзначаються високою частотністю та виконують номінативну функцію, забезпечуючи точне позначення ключових понять галузі. Значна частина термінів утворює стійкі синтагматичні зв'язки у форматі “іменник + іменник” або “прикметник + іменник”, що відповідає загальним тенденціям англійської термінотворчості (Куделко, 2003).

Дієслівні колокації також відіграють важливу роль у структурі дискурсу, оскільки відображають процесуальність управлінської діяльності: *impose taxes*, *collect revenue*, *allocate funds*, *manage public finances*, *conduct an audit*, *ensure compliance*, *reduce tax burden*. У таких поєднаннях терміни реалізують свої функціональні зв'язки з дієсловами дії, що дозволяє моделювати типові управлінські сценарії.

Окрему групу становлять колокації з абстрактними іменниками, які формують аналітичний та нормативний характер дискурсу: *ensure transparency, promote accountability, enhance efficiency, maintain fiscal discipline, achieve budget balance*. Вони виконують прагматичну функцію, пов'язану з оцінкою та регуляцією діяльності публічних інституцій.

Синтагматичні зв'язки досліджуваних термінів характеризуються передусім регулярністю сполучуваності та обмеженою варіативністю партнерів, що є ознакою термінологічної стабільності. Водночас у межах різних типів дискурсу (нормативного, аналітичного, наукового) спостерігаються певні відмінності у виборі колокацій, що свідчить про адаптивність термінів до комунікативної ситуації.

Функціональні особливості термінів у публічному управлінському дискурсі реалізуються на кількох рівнях. По-перше, вони виконують номінативну функцію, забезпечуючи точне позначення економічних і управлінських явищ. По-друге, терміни мають когнітивну функцію, оскільки структурують професійне знання та відображають концептуальну картину публічних фінансів. По-третє, вони виконують комунікативно-прагматичну функцію, сприяючи стандартизації управлінського дискурсу та забезпечуючи однозначність інтерпретації в межах професійної спільноти.

Крім того, у дискурсі публічного управління терміни часто набувають нормативного характеру, оскільки використовуються в офіційних документах, регуляторних актах і звітах. У таких контекстах вони характеризуються високим рівнем семантичної точності та мінімальною варіативністю. Водночас у аналітичних і наукових текстах спостерігається більша гнучкість їх уживання, що дозволяє реалізувати інтерпретаційний потенціал термінів.

Отже, проведене дослідження підтвердило, що термінологія обліку та оподаткування в англійському дискурсі публічного управління становить складну, багаторівневу та функціонально організовану систему, що формується на перетині кількох професійних сфер. Встановлено, що її ядро представлене базовими фінансово-економічними поняттями, тоді як прилегла та периферійна зони забезпечують деталізацію та розширення значень у межах управлінської комунікації.

Аналіз семантичних характеристик засвідчив, що досліджувані терміни характеризуються полісемією, термінологічною варіативністю та контекстуальною зумовленістю значення, що відображає їхню міждисциплінарну природу та адаптивність до різних типів дискурсу. Виявлено, що значення термінів конкретизується через типові колокації та синтагматичні зв'язки, які формують стійкі моделі професійного мовлення.

Установлено, що найбільш продуктивними є іменникові та дієслівні колокації, які забезпечують як номінацію ключових понять, так і відображення процесуальної динаміки публічного управління. Синтагматичні зв'язки характеризуються регулярністю та відносною стабільністю, водночас зберігаючи здатність до варіації залежно від комунікативного контексту.

З'ясовано, що терміни виконують комплекс функцій – номінативну, когнітивну та комунікативно-прагматичну, забезпечуючи точність, структурованість і стандартизацію публічного управлінського дискурсу. У нормативних текстах вони тяжіють до однозначності та уніфікації, тоді як у науковому та аналітичному дискурсі демонструють більшу семантичну гнучкість.

Отримані результати підтверджують ефективність корпусного підходу для вивчення термінології, оскільки він дозволяє виявити реальні моделі функціонування термінів у професійному мовленні. Перспективи подальших досліджень вбачаються у розширенні корпусної бази, зіставному аналізі різних мов та поглибленні вивчення прагматичних і дискурсивних аспектів термінології публічного управління.

Список використаної літератури

1. Галинська О. М. Специфіка англійської терміносистеми менеджменту як сфери бізнес-діяльності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2014. Вип. 45. С. 11–14.
2. Краснопольська Н. Л. Загальні рекомендації щодо унормування української термінології менеджменту. *Українська мова*. 2014. № 1(49). С. 97–104.
3. Куделко З. Б. Англійська терміносистема ринкових взаємин: синтагматичні та парадигматичні особливості : дис. ... канд. філол. наук за спец. 10.02.04 – германські мови. Львів, 2003.
4. Сухачова Н. С., Воскобойник В. І., Кононенко В. В. Англійська терміносистема менеджменту: етимологічний аспект. *Закарпатські філологічні студії*. 2024. Вип. 35. С. 121–126. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.35.21>
5. Томчаковська Ю. О., Строченко Л. В., Шевченко-Бітенська О. В., Лесневська К. В. Формування англійських термінів менеджменту в структурно-семантичному аспекті. *Закарпатські філологічні студії*. 2025. Вип. 40. Т. 2. С. 258–262. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.40.2.41>
6. Tarnavska M. M. Corpora-Based Analysis of Specialised Texts for Translation Training: Terms and Neologisms. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2025. Вип. 2 (213). С. 177–182. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-213-23>
7. A dictionary of business and management. URL: <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780199234899.001.0001/acref-9780199234899> (дата звернення: 19.02.2026 р.).
8. British National Corpus (BNC). English-Corpora.org. URL: <https://www.english-corpora.org/bnc/> (дата звернення: 20.02.2026).
9. Hildreth W. B., Miller G. J., Lindquist E. A. (eds.). *Handbook of Public Administration*. 4th ed. New York : Routledge, 2021. 334 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780429270680>

References

1. Halynska, O. M. (2014). Spetsyfika anhlomovnoi terminosystemy menedzhmentu yak sfery biznes-dialnosti [Specificity of the English-language terminology system of management as a field of business activity]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia» – Scientific notes of the National University «Ostroh Academy»*, (45), 11–14 [in Ukrainian].
2. Krasnopolska, N. L. (2014). Zahalni rekomendatsii shchodo unormuvannia ukrainskoi terminolohii menedzhmentu [General recommendations for standardizing Ukrainian management terminology]. *Ukrainska mova – Ukrainian language*, 1(49), 97–104 [in Ukrainian].
3. Kudelko, Z. B. (2003). Anhliiska terminosystema rynkovykh vzaiemyn: Syntahmatychni ta paradyhmatychni osoblyvosti [English terminology system of market relations: Syntagmatic and paradigmatic features]. *Doctoral thesis*. Lviv [in Ukrainian].
4. Sukhachova, N. S., Voskoboinyk, V. I., & Kononenko, V. V. (2024). Anhlomovna terminosystema menedzhmentu: Etymolohichni aspekt [English management terminology system: Etymological aspect]. *Zakarpatski filolohichni studii – Transcarpathian philological studies*, (35), 121–126. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.35.21> [in Ukrainian].
5. Tomchakovska, Yu. O., Strochenko, L. V., Shevchenko-Bitenska, O. V., & Lesnevskaya, K. V. (2025). Formuvannia anhlomovnykh terminiv menedzhmentu v strukturno-semantychnomu aspekti [Formation of English management terms in the structural-semantic aspect]. *Zakarpatski filolohichni studii – Transcarpathian philological studies*, 40(2), 258–262. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.40.2.41> [in Ukrainian].
6. Tarnavska, M. M. (2025). Corpora-based analysis of specialised texts for translation training: Terms and neologisms. *Naukovi zapysky. Serii: Filolohichni nauky – Research Bulletin. Series: Philological sciences*, 2(213), 177–182. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-213-23>
7. A dictionary of business and management. (n.d.). Oxford Reference. Retrieved February 19, 2026, from <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780199234899.001.0001/acref-9780199234899>

8. British National Corpus (BNC). (n.d.). English-Corpora.org. Retrieved February 20, 2026, from <https://www.english-corpora.org/bnc/>

9. Hildreth, W. B., Miller, G. J., & Lindquist, E. A. (Eds.). (2021). Handbook of public administration. (4th ed.). Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780429270680>

Томчаковська Ю. О., Швелідзе Л. Д., Сташук Т. І. Лексико-семантичні особливості термінології обліку та оподаткування в дискурсі публічного управління: корпусне дослідження

Статтю присвячено комплексному дослідженню лексико-семантичних особливостей англomовної термінології обліку та оподаткування в дискурсі публічного управління з опорою на корпусний підхід. Актуальність роботи зумовлена зростанням ролі стандартизованої професійної комунікації, необхідністю уніфікації термінології в умовах глобалізації, а також активним впровадженням цифрових інструментів у сфері публічних фінансів. Особливу увагу приділено функціонуванню термінів у реальних комунікативних ситуаціях, що дозволяє виявити їхню динамічну природу та контекстуальну варіативність. Метою дослідження є визначення лексико-семантичних характеристик термінів обліку та оподаткування, а також аналіз їх функціонування в англomовному публічному управлінському дискурсі. Матеріалом дослідження слугували тексти урядових документів, аналітичних звітів і наукових праць, а також дані корпусу British National Corpus. У роботі використано методи корпусної лінгвістики, контекстуального аналізу, елементів кількісного аналізу та лексико-семантичного моделювання. У результаті дослідження встановлено, що терміносистема характеризується чіткою структурною організацією, що включає ядро, приядерну та периферійну зони. Доведено, що ключовими ознаками термінів є полісемія, термінологічна варіативність і контекстуальна залежність значення. Виявлено типові колокації та синтагматичні зв'язки, які забезпечують когерентність і передбачуваність професійного мовлення. Проаналізовано функціональні особливості термінів, зокрема їхню номінативну, когнітивну та комунікативно-прагматичну роль у формуванні публічного управлінського дискурсу. Результати дослідження підтверджують ефективність корпусного підходу для аналізу спеціалізованої термінології та можуть бути використані у подальших лінгвістичних, перекладознавчих і педагогічних дослідженнях, пов'язаних із вивченням мови публічного управління.

Ключові слова: корпусна лінгвістика, лексико-семантичний аналіз, облік та оподаткування, публічне управління, термінологія.

Tomchakovska Yu. O., Shvelidze L. D., Stashuk T. I. Lexical and Semantic Features of Accounting and Taxation Terminology in Public Administration Discourse: Corpus Research

The article is devoted to a comprehensive study of the lexical and semantic features of English-language accounting and taxation terminology in public administration discourse based on a corpus approach. The relevance of the work stems from the growing role of standardized professional communication, the need to unify terminology in the context of globalization, and the active implementation of digital tools in public finance. Particular attention is paid to the functioning of terms in real communicative situations, which allows us to identify their dynamic nature and contextual variability. The purpose of the study is to determine the lexical and semantic characteristics of accounting and taxation terms, as well as to analyze their functioning in English-language public administration discourse. The research material comprised government documents, analytical reports, scientific works, and data from the British National Corpus. The work used methods of corpus linguistics, contextual analysis, quantitative analysis, and lexical-semantic modeling. As a result of the research, it was established that the terminological system is characterized by a clear structural organization, which includes the core, perinuclear, and peripheral zones. It is proven that the key

features of terms are polysemy, terminological variability, and contextual dependence of meaning. Typical collocations and syntagmatic connections were identified, which ensure the coherence and predictability of professional speech. The functional features of terms were analyzed, in particular their nominative, cognitive and communicative-pragmatic role in the formation of public administrative discourse. The results of the study confirm the effectiveness of the corpus approach for analyzing specialized terminology and can be used in further linguistic, translation, and pedagogical research on the language of public administration.

Key words: corpus linguistics, lexical-semantic analysis, accounting and taxation, public administration, terminology.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 17.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.26

РОМАНО-ГЕРМАНСЬКІ МОВИ

УДК 811.124'373.6'276.6:616–089.843

DOI <https://doi.org/10.12958/2227-2844-2026-1-22-29>**Синиця Валентина Григорівна,**

кандидатка філологічних наук, доцент,

доцентка кафедри іноземних мов

Буковинського державного медичного університету,

м. Чернівці, Україна.

synycja.valentyana@bsmu.edu.ua<https://orcid.org/0000-0002-4132-7494>**СТРУКТУРНІ ТА ЕТИМОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЛАТИНСЬКОЇ
МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ ПРОТЕЗУВАННІ**

В умовах сьогодення реабілітологія як міждисциплінарна галузь знань перебуває у стані постійного розвитку. Досягнення доказової медицини вимагають відповідного вербального супроводу, який забезпечує єдність, точність, уніфікованість термінологічної системи предметної сфери реабілітації. Незважаючи на спостережувану домінуючу тенденцію використання англіцизмів, у Міжнародній класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я (МКФ, 2020) латинські терміни залишаються основою, завдяки якій забезпечується лаконічність та точність фахового дискурсу, професійна термінологічна компетентність фахівця. Видатний професор клінічної теорії та етики Копенгагенського університету Генрік Р. Вульф (H. R. Wulff, 1932 – 2022) у своїх працях «Philosophy of medicine: An introduction» (1990) та «The language of medicine» (2004) неодноразово акцентував, що латинська мова залишається лінгвістичною базою медичної класифікації, оскільки латинські терміни мають сувору логічну структуру та чітко визначену регламентацію (Wulff, 1990; Wulff, 2004).

В якості об'єкта дослідження обрано латинську термінологію сучасного протезування як одного із надзвичайно важливих напрямків комплексної реабілітації, який забезпечує відновлення втрачених функцій організму.

Мета дослідження: простежити словотвірні механізми латинської та грецької мов, завдяки яким створюються терміни предметної галузі протезування.

Дослідження ґрунтується на аналізі лексичних одиниць, вилучених із сучасних міжнародних класифікаторів (МКФ, 2020; ISO 8549-1:2020, 2020), базового державного стандарту (ДСТУ 3966:2009, 2010), сучасних медичних енциклопедичних словників (Ілюстрований медичний словник..., 2003; Українсько-латинсько-англійський..., 2012–2016).

Якщо говорити про терміносистему протезування, то, насамперед, треба зупинитися на лінгвістичній характеристиці тріади термінів, які виражають загальні поняття: «протез», «протезування», «протезист». Отже, під терміном *prosthesis, is f* розуміється апарат або пристрій для заміщення відсутньої частини тіла чи органа і часткового поновлення їхньої діяльності; термін *prosthodontia, ae f* має значення відновлення функції або усунення косметичних дефектів ушкоджених або відсутніх органів, частин тіла за допомогою протезів; терміном *prothesista, ae m* називають фахівця з протезування чи особу, яка виготовляє протези. Усі три деривати є грецького походження, початковий компонент *prosthes-* своїми витокami сягає грецького дієслова *προστίθημι* – приставляти, яке в свою чергу містить префікс *πρός-* вперед + дієслово *τίθημι* – ставлю.

Зауважимо, що в спеціалізованій літературі та словниках спостерігаються дві форми написання базової термінологічної одиниці протез: **prothesis** та **prosthesis**. Класичні видання (Arnaudov, 1979, p. 368; Rudzitis, 1977, vol. 2, p. 365) фіксують форму *prothesis* (від грецького *πρόθεσις* – додавання попереду), яка функціонує також у французькій **protèse** і німецькій **die Prothese** мовах. Однак у сучасному науковому дискурсі, енциклопедичних виданнях (Люстрований медичний словник..., 2003; Українсько-латинсько-англійський..., 2016, т. 3, с. 317) та термінологічному стандарті (ISO 1942:2020, 2020) закріпилася форма *prosthesis*, яка наразі є загальноприйнятою в міжнародному медичному середовищі. У даній статті ми використовуємо саме цю форму, оскільки вона відповідає вимогам щодо уніфікації стоматологічної лексики.

На прикладі терміна *prosthodontia* можна прослідкувати явище термінологічної дифузії, коли спостерігається перехід видового стоматологічного терміна до загальномедичного простору. Морфемна деконструкція цієї номінативної одиниці уможлиблює виокремлення трьох складників: *prosth-* (усічена основа до *prothesis* із збереженням префіксально-кореневого комплексу *pros-* + *-th-*) + *odont-* (від грецького іменника *ὀδούς*, *ὀδόντος* – зуб, основа *odont-*) + суфікс *-ia*, який в сучасних медичних термінах окреслює галузь знань або стан. Це означає, що вмотивованість терміна є чітко регламентованою і стосується саме стоматологічної терміносистеми; використання ж цієї термінологічної одиниці у загальномедичному контексті призводить до її демотивації, що порушує вимоги щодо прозорості та однозначності згідно з вітчизняним стандартом термінотворення (ДСТУ 3966:2009, 2010, п. 7.2.2; п. 7.2.6).

Як показало дослідження, для опису сучасних протезів здебільшого використовуються двослівні термінологічні сполучення, утворені з використанням синтаксичної конструкції «узгоджене означення». В якості видового епітета вживаються ад'єктиви, зрідка дієприкметники. Цей спосіб термінотворення є визначальним у межах латинської клінічної термінології, бо уможлиблює вичерпну класифікацію об'єктів за їхньою ключовою ознакою. Український мовознавець Т. Р. Кияк підкреслював, що науковий термін повинен бути дескриптивним і відображати сутнісні ознаки поняття (Кияк, 2009, с. 74).

Спроба згрупувати відібрані нами назви протезів з урахуванням їхньої класифікаційної ролі призвела до таких результатів:

1) *За матеріалом*, з якого виготовлений протез. Перш за все, згадаємо про дерев'яний протез – *prosthesis lignea* (*ligneus*, a, um – дерев'яний; за частиномовною належністю є прикметником першої групи, похідним іменника *lignum*, i n – дерево, деревина; морфемна структура: основа *lign-* + суфікс *-e-(us, a, um)*, що вказує на матеріал, з якого щось зроблено). З розвитком технологій, можливості використання сучасних матеріалів для виготовлення протезів розширилися: металевий протез, для виготовлення якого використовують сталь, алюміній, титан – *prosthesis metallica* (*metallicus*, a, um – металевий; прикметник першої групи, утворений від грецького *μέταλλον* за допомогою суфікса *-ic(us, a, um)*, який вказує на зв'язок з певним предметом); пластмасовий (полімерний) протез, первинний легкий протез – *prosthesis polymerica* (*polymericus*, a, um – складний прикметник першої групи грецького походження, який містить два грецькі компоненти: *πολύς* – численний + *μέρος* – частина).

Використання в ортопедичній практиці таких новітніх матеріалів, як вуглець, цирконій, титан призвело до появи бінарних найменувань, утворених за уніфікованою моделлю: іменник в Nom. sing. + прикметник в Nom. sing. Так, використання вуглецевих волокон фіксується терміном *prosthesis carbonica* (*carbonicus*, a, um ← *Carboneum*, i n, основа *carbon-* + суфікс *-ic-* + родові прикметникові закінчення *-us, -a, -um*). Для позначення конструкцій з високою біосумісністю та міцністю вживається термін *prosthesis zirconica* (*zirconicus*, a, um ← *Zirconium*, i n, основа *zirconi-* + суфікс *-ic-* + закінчення *-us, -a, -um*). Закриває цей ланцюжок титановий протез – *prosthesis titanica* (*titanicus*, a, um ← *Titanium*, i n, основа *titan-* + суфікс *-ic-* + закінчення *-us, -a, -um*). Як видно з викладеного, використання суфікса *-ic-* з метою ад'єктивізації

назв хімічних елементів дозволяє латинській медичній термінології адаптувати найменування сучасних матеріалів, зберігаючи класичну морфологічну структуру. Розглянуті латинські бінарні сполучення є прямими відповідниками англословних термінів *carbon fiber prosthesis*, *zirconia prosthesis*, *titanium prosthesis*, зафіксованих у міжнародному стандарті (ISO 1942:2020, 2020). На прикладі перерахованих назв протезів чітко спостерігається, як елементи латинської та грецької мов влітаються в назви-неологізми для вербального позначення понять, що стосуються використання надсучасних матеріалів при виготовленні протезів.

Дещо детальніше зупинимося на аналізі біномінальної конструкції керамічний протез – *prosthesis keramica* (*keramicus*, a, um – керамічний, порцеляновий; прикметник першої групи, утворений від грецького іменника κέραμος – глина. У сучасних фахових словниках спостерігається варіантність написання означення керамічний: *keramicus* vs *ceramicus* внаслідок заміни грецької літери κ на латинську с. На нашу думку, варіант **keramicus** є етимологічно виправданим, оскільки відповідає принципу графічної автентичності запозичень. Використання латинської літери с перед голосними е, і, у змінює вимову на [ц], що призводить до фонетичного перекручування терміна, який у міжнародному науковому спілкуванні зберігає звук [к]. Додатковим аргументом на користь збереження в термінології етимологічно достовірного написання *keramicus* є факт існування єдиного графічного варіанта **metallokeramicus** у складі сполучення металокерамічний протез – *prosthesis metallokeramica* (*metallokeramicus*, a, um – складний прикметник першої групи, утворений шляхом об'єднання двох основ, про які йшлося вище).

2) *За призначенням* розрізняють постійний протез і тимчасовий протез Латинська медична термінологія в своєму арсеналі має шість найменувань (Arnaudov, 1979), які орієнтують на семантичне поле константності безвідносно до частиномовної належності: *stabilis*, e; *continuus*, a, um; *perpetuus*, a, um; *sempiternus*, a, um; *regularis*, e; *constans*, ntis; *permanens*, ntis; поняття «тимчасовий» передається двома прикметниками *temporalis*, e та *provanus*, a, um (Українсько-латинсько-англійський ..., т. 4, с. 75). У латинській терміносистемі протезування функціонують два опозиційні термінологічні сполучення: постійний протез, який позначає фінальну конструкцію, призначену для довготривалого використання – *prosthesis permanens* (*permanens*, ntis – діеприкметник теперішнього часу активного стану від дієслова *permaneo*, *mansi*, *mansum*, *ere* – залишатися) і тимчасовий протез – *prosthesis temporaria* (*temporarius*, a, um – тимчасовий, непостійний ← *tempus*, *oris* n – час, основа *tempor-* + прикметниковий суфікс *-ari(us, a, um)*), який акцентує на просторово-часовій належності; у випадку стосовно протезу підкреслюється відтінок неостаточності.

3) *Особливості конструктивної форми* протезів розкривають такі дескриптивні сполучення, як пластинковий протез, що складається з пластинки, яка імітує ясна, та закріплених на ній штучних зубів – *prosthesis laminaris* (*laminaris*, e ← *lamina*, ae f – пластинка + суфікс *-ar(is, e)* у значенні «який відноситься до чого-небудь»; мостоподібний протез – *prosthesis pontiformis* (*pontiformis*, e – мостоподібний; прикметник-комполит другої групи з двома родовими закінченнями; складається з двох компонентів латинського походження: перший компонент від іменника *pons*, *pontis* m – міст, основа *pont-* + компонент *form-* від іменника *forma*, ae f – форма + флексія *-is*); бюгельний (дослівно: дуговий) протез – *prosthesis arcuata* (*arcuatus*, a, um – дугоподібний; прикметник першої групи від іменника *arcus*, *us* m + суфікс *-at(us, a, um)*); безпосередній протез, так званий імедіат-протез, що встановлюється одразу – *prosthesis immediata* (*immediatus*, a, um – безпосередній; прикметник першої групи, утворений префіксально-суфіксальним способом від іменника *medium*, *i* n – центр, основа *medi-*, з додаванням латинського префікса *in-* у значенні «не, без» і суфікса *-at(us, a, um)*).

4) *За способом фіксації* розрізняють три види протезів: незнімний, фіксований протез: *prosthesis fixa* (*fixus*, a, um – встановлений, закріплений у певному положенні; морфологічно – це діеприкметник минулого часу пасивного стану від дієслова *figo*, *fixi*, *fixum*, *ere*, одним

із значень якого якраз є «скріплювати» (Vallauri & Durando, 2000, p. 291). Антонімічним до розглянутого терміна є змінний протез. Для позначення цього поняття ми відшукали три номінації: *prosthesis mobilis*, дослівний переклад: мобільний (рухливий) протез (*mobilis*, е – рухливий, здатний до швидкого пересування; це прикметник другої групи з двома родовими закінченнями, утворений від дієслова *moveo*, *movi*, *motum*, *ere* – рухати); *prosthesis removibilis* (*removibilis*, е – прикметник другої групи з двома родовими закінченнями, який походить від дієслова *removeo*, *removi*, *remotum*, *ere* – усувати, віддаляти) та *prosthesis amovibilis* (*amovibilis*, е – прикметник другої групи з двома родовими закінченнями, дериват дієслова *amoveo*, *amovi*, *amotum*, *ere* – відсувати, віддаляти). На перший погляд, наведені термінологічні сполучення є синонімами, бо етимологічно вони пов'язані з основою інфінітива *mov-*, проте на даному етапі нашого дослідження ми не можемо з впевненістю назвати їх абсолютними синонімами, адже для цього треба глибоко проаналізувати їхню вживаність в наукових публікаціях. Ми також звернули увагу на фонетичну трансформацію, яка простежується в цих ад'єктивах. У двох випадках до основи *mov-* додається суфікс *-bil(is, e)*, який вказує на можливість бути об'єктом дії: *removibilis/amovibilis*, тому логічно припустити, що третій прикметник теж мав би мати форму *movibilis*. Проте в сучасній медичній термінології використовується зручна для вимови форма *mobilis*, тобто, спостерігається факт випадіння кінцевої приголосної основи *-v-*.

5) За відношенням до протезування конкретного анатомічного утвору: очний протез – *prosthesis ocularis* (*ocularis*, е ← *oculus*, і *m* – око, основа *ocul-* + суфікс *-ar(is, e)*); зубний протез, штучний замітник одного зуба чи цілого ряду зубів і прилеглих до них тканин – *prosthesis dentalis* (*dentalis*, е ← *dens*, *dentis m* – зуб + суфікс *-al(is, e)*); ясенний протез, протез з опорою на ясна – *prosthesis gingivalis* (*gingivalis*, е ← *gingiva*, ае *f* – ясна + суфікс *-al(is, e)*); зубо-ясенний протез, протез комбінованого типу – *prosthesis dentogingivalis* (*dentogingivalis*, е – прикметник-композит, утворений шляхом об'єднання двох латинських основ *dent-* + *gingiv-* + суфікс *-al(is, e)*). Якщо мова йде про протезування щелеп, фахівці оперують термінами протез верхньої щелепи – *prosthesis maxillaris* (*maxilla*, ае *f* – верхня щелепа) та протез нижньої щелепи – *prosthesis mandibularis* (*mandibula*, ае *f* – нижня щелепа); видові епітети утворюються за вищерозглянутою схемою.

В процесі дослідження були виявлені також трислівні описові терміни типу *prosthesis valvulae cordis* – протез клапана серця, але багатослівні конструкції з неузгодженим означенням виходять за рамки нашої статті.

б) Обсяг заміщення тканин детермінується такими термінологічними сполученнями: повний протез (100% зміщення) – *prosthesis totalis* (*totalis*, е ← *totus*, а, *um*, основа *tot-* + суфікс *-al(is, e)*); субтотальний (майже повний) протез: конструкція, яка заміщує значну частину, але не весь орган – *prosthesis subtotalis* (*subtotalis*, е – майже повний; до прикметника *totalis*, е, морфемний аналіз якого проведено вище, приєднується латинський префікс *sub-* «під, нижче», щоб детермінувати конкретний обсяг заміщення (до 90%), підкреслити стан, близький до повного; частковий протез, який передбачає фрагментарне заміщення – *prosthesis partialis* (*partialis*, е – частковий ← *pars*, *partis f* частина, основа *part-* + інтерфікс *-i-* + суфікс *-al(is, e)*).

У ході аналізу було виявлено, що точність професійної комунікації в протезуванні певною мірою залежить від префіксальної диференціації значень. Показовою у цьому відношенні є опозиція термінів **prosthesis totalis** та **prosthesis subtotalis**. Означення *totalis* вказує на абсолютну відсутність органа чи його частини; ад'юнкція префікса *sub-* маркує стан близький до повного, але з фіксацією на анатомічних рештках. Вмотивованість епітета *subtotalis* чітко регламентована, оскільки орієнтує на конкретний обсяг заміщення. Збереження латинської морфемної точності є запорукою технологічної уніфікації, що узгоджується з положеннями (ISO 8549-1:2020, 2020).

7) До категорії називництва протезних виробів за *функціональним призначенням* відносяться термінологічні одиниці, які диференціюють головну мету встановлення протезу: естетичний/косметичний протез – *prosthesis aesthetica/prosthesis cosmetica*. На перший погляд ці терміни є синонімами, проте ми схильні назвати їх квазисинонімами. В українській науковій школі проблему квазисинонімії в медичній термінології досліджували Н. В. Місник (2002) та Л. В. Козак (2002). Обидві авторки підкреслюють, що у медичній галузі квазисинонімія є негативним явищем, бо порушує вимогу однозначності терміна та може призвести до професійних непорозумінь. Безумовно, обидві біномінальні конструкції вказують на спільний денотат: ортопедичні пристрої для відновлення зовнішнього вигляду за відсутності активного функціонального навантаження. Проте аналіз їхньої внутрішньої форми виявляє суттєву семантичну диференціацію: термін *prosthesis aesthetica* (*aestheticus*, a, um ← грецький прикметник *αἰσθητικός* – чутливий) акцентує на природності вигляду, тоді як *prosthesis cosmetica* (*cosmeticus*, a, um ← грецький іменник *κοσμητική* – мистецтво прикрашання) вказує на маскування дефекту та декоративну функцію. Обидва терміни перебувають у відношеннях квазисинонімії: спільність значення нівелюється різницею в конотативних аспектах призначення.

Крізь призму квазисинонімії розглядаємо також термінологічний ряд *prosthesis prophylactica* – *prosthesis curativa* – *prosthesis functionalis*, де диференціація відбувається за домінантною ознакою клінічного призначення. Конструктивно ці вироби можуть бути ідентичними, проте їхні назви позначають різні вектори лікувального процесу. Так, *prosthesis prophylactica* (*prophylacticus*, a, um ← багатоморфемне утворення від грецького *προφυλακτικός* – запобіжний; містить префікс *pro-* + кореневу основу *phylact-* + суфікс *-ic(us, a, um)*) – профілактичний протез, що застосовується для запобігання деформаціям щелеп або контрактурам суглобів; *prosthesis curativa* (*curativus*, a, um ← *curo, avi, atum, are* – лікувати; діеприкметник минулого часу пасивного стану *curatus*, a, um, основа *curat-* + суфікс *-iv(us, a, um)*, що вказує на здатність до дії) – лікувальний протез, під яким розуміється тимчасова конструкція для лікувального впливу на тканини; *prosthesis functionalis* (латинський прикметник другої групи з двом родовими закінченнями *functionalis*, e ← *functio, onis f*, основа *function-* + суфікс *-al(is, e)* ← *fungor, fungi, functus sum* – діяти) – функціональний протез, який забезпечує відновлення жувальної або мовленнєвої функції, тобто, робить акцент на відновленні фізіологічних актів.

Висновки. Проведене дослідження термінології у сфері протезування дозволяє стверджувати, що класичні мови (латинська та старогрецька) залишаються термінологічною основою для формування сучасних високотехнологічних номінацій. Вони забезпечують лінгвістичну стабільність, професійну лаконічність та високу когнітивну здатність фахової мови. Етимологічний аналіз продемонстрував превалювання латинських морфем, проте двослівні термінологічні сполучення часто постають як гібридні конструкції. Встановлено, що провідною тенденцією термінологічного розвитку галузі є уніфікація бінарних сполучень за схемою: ключове слово *prosthesis* (Nom. sing.) + узгоджене означення (Nom. sing.). Функцію означення переважно виконують прикметники, що детермінують фізичну сутність, матеріал або функціональне призначення об'єкта, що сприяє технологічній стандартизації термінів. Семантико-когнітивний потенціал таких сполук реалізується завдяки високій продуктивності суфіксів *-e(us, a, um)*, *-ic(us, a, um)*, *-iv(us, a, um)*, якщо йдеться про прикметники першої групи, та *-al(is, e)*, *-ar(is, e)* для прикметників другої групи. Їхня домінантна роль зумовлена специфікою семантики: здатністю позначати фізико-хімічні властивості, динамічні характеристики та анатомічні координати протезних конструкцій. На прикладі квазисинонімічних опозицій *prosthesis aesthetica* / *prosthesis cosmetica* та *prosthesis prophylactica* / *prosthesis curativa* / *prosthesis functionalis* встановлено, що незважаючи на спільну денотативну основу ці терміни зберігають суттєву диференціацію, зумовлену їхньою внутрішньою формою. Іншими словами, точність

використання латинських прикметників є необхідною умовою для уникнення термінологічної дифузії та забезпечення точності медичної комунікації.

Перспективним вважаємо аналіз прагматичного використання квазисинонімів у сучасних електронних реєстрах медичних виробів з метою мінімізації термінологічної надлишковості та виявлення тенденцій до витіснення менш точних назв більш прецизійними відповідниками.

Список використаних джерел

1. Міжнародна класифікація функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я (МКФ): повна версія / ВООЗ ; пер. з англ. МОЗ України. Женева : ВООЗ, 2020. 301 с.
2. Wulff H. R., Pedersen S. A., Rosenberg R. *Philosophy of medicine: An introduction*. 2nd ed. Oxford : Blackwell Scientific Publ., 1990. 222 p.
3. Wulff H. R. The language of medicine. *Journal of the Royal Society of Medicine*. 2004. Vol. 97, Issue 4. P. 187–188. DOI: <https://doi.org/10.1177/014107680409700412>
4. ISO 8549-1:2020. Prosthetics and orthotics. Vocabulary. Part 1: General terms for external limb prostheses and external orthoses. 2nd ed. *International Organization for Standardization*, 2020. 24 p.
5. Термінологічна робота. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять: ДСТУ 3966:2009. [Чинний від 2010-07-01]. Київ : Держспоживстандарт України, 2010. 32 с. (Національний стандарт України).
6. Ілюстрований медичний словник Дорланда : у 2 т. / переклад 29-го амер. вид. Львів : Видавничий дім «Наутилус», 2003. 2688 с.
7. Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник : у 4 т. / уклад. Л. І. Петрух, І. М. Головка. Київ : Медицина, 2012–2016.
8. Arnaudov G. D. *Terminologia medica polyglotta: Latinum–Russkij–English–Français–Deutsch*. Sofia : Medicina i physcultura, 1979. 943 p.
9. Rudzitis K. *Terminologia medica: in duobus voluminibus*. Riga : Liesma, 1973 – 1977. Vol. 1–2.
10. ISO 1942:2020. Dentistry – Vocabulary. 5th ed. *International Organization for Standardization*, 2020. 154 p.
11. Кияк Т. Р. Фахові мови та проблеми термінознавства. Чернівці : Рута, 2009. 196 с.
12. Vallauri T., Durando C. *Dizionario latino-italiano italiano-latino*. [S. l.]: Libritalia, 2000. 1602 p.
13. Місник Н. В. Формування української медичної клінічної термінології : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Ін-т укр. мови НАН України. Київ, 2002. 20 с.
14. Козак Л. В. Становлення української медичної термінології : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Ін-т укр. мови НАН України. Київ, 2002. 20 с.

References

1. Mizhnarodna klasyfikatsiia funktsionuvannia, obmezhen zhyttiedialnosti ta zdorovia (MKF): povna versiia [International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF): full version]. (2020). World Health Organization; (Trans. from English by MOH of Ukraine). Geneva: WHO [in Ukrainian].
2. Wulff, H. R., Pedersen, S. A., & Rosenberg, R. (1990). *Philosophy of medicine: An introduction* (2nd ed.). Oxford: Blackwell Scientific Publ.
3. Wulff, H. R. (2004). The language of medicine. *Journal of the Royal Society of Medicine*, 97(4), 187–188. DOI: <https://doi.org/10.1177/014107680409700412>
4. ISO 8549-1:2020. (2020). Prosthetics and orthotics. Vocabulary. Part 1: General terms for external limb prostheses and external orthoses (2nd ed.). *International Organization for Standardization*.
5. Terminolohichna robota. Zasady i pravyla rozroblennia standartiv na terminy ta vyznachennia poniat: DSTU 3966:2009 [Terminological work. Principles and rules for developing standards for

terms and definitions: DSTU 3966:2009]. (2010). Kyiv: Derzhspozhyvstandart Ukrainy [in Ukrainian].

6. *Ilustrovanyi medychnyi slovnyk Dorlanda* [Dorland's Illustrated Medical Dictionary]. (2003). (Vols. 1–2). Lviv: Nautilus [in Ukrainian].

7. Petrukh, L. I., & Holovko, I. M. (Eds.). (2012–2016). *Ukrainsko-latynsko-anhliiskyi medychnyi entsyklopedychnyi slovnyk* [Ukrainian-Latin-English Medical Encyclopedic Dictionary]. (Vols. 1–4). Kyiv: Medytsyna [in Ukrainian].

8. Arnaudov, G. D. (1979). *Terminologia medica polyglotta: Latinum–Russkij–English–Français–Deutsch*. Sofia: Medicina i physcultura.

9. Rudzitis, K. (1973–1977). *Terminologia medica: in duobus voluminibus* (Vols. 1–2). Riga: Liesma.

10. ISO 1942:2020. (2020). *Dentistry – Vocabulary* (5th ed.). *International Organization for Standardization*.

11. Kyiak, T. R. (2009). *Fakhovi movy ta problemy terminoznavstva* [Professional languages and problems of terminology]. Chernivtsi: Ruta [in Ukrainian].

12. Vallauri, T., & Durando, C. (2000). *Dizionario latino-italiano italiano-latino*. [S. l.]: Libritalia [in Italian/Latin].

13. Misnyk, N. V. (2002). *Formuvannia ukrainskoi medychnoi klinichnoi terminolohii* [Formation of Ukrainian medical clinical terminology]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Kyiv: Institute of the Ukrainian Language of the NAS of Ukraine [in Ukrainian].

14. Kozak, L. V. (2002). *Stanovlennia ukrainskoi medychnoi terminolohii* [Formation of Ukrainian medical terminology]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Kyiv: Institute of the Ukrainian Language of the NAS of Ukraine [in Ukrainian].

Синиця В. Г. Структурні та етимологічні аспекти латинської медичної термінології в сучасному протезуванні

Стаття присвячена комплексному дослідженню структурно-етимологічних характеристик медичної термінології у сфері сучасного протезування. Мета роботи полягає у виявленні ролі латинської мови як універсального стандарту формування терміносистеми, що забезпечує точну ідентифікацію функціональних особливостей та конструктивних елементів сучасних протезних засобів. У ході дослідження застосовано методи етимологічного аналізу, морфосемантичного моделювання та системного опису термінологічних одиниць. Автор аналізує роль латинської та грецької мов як фундаментальної когнітивної основи для формування новітніх високотехнологічних номінацій, досліджує механізми деривації та обґрунтовує статус латини як універсального лінгвістичного коду, що забезпечує моносемію та концептуальну точність наукового дискурсу в умовах глобалізації медицини. У роботі доведено: незважаючи на стрімкий розвиток біоніки та цифрових технологій, лінгвістична стабільність галузі забезпечується класичними морфемами, які гарантують однозначність та міжнародну зрозумілість професійної мови. Особливу увагу приділено аналізу біномінальних конструкцій, побудованих за моделлю *prosthesis* (Nom. sing.) + узгоджене або неузгоджене означення. Виявлено, що використання специфічних прикметникових суфіксів *-al(is, e)*, *-ar(is, e)*, *-ic(us, a, um)*, *-iv(us, a, um)* дозволяє максимально точно вербалізувати ключові параметри протезних виробів: від фізико-хімічних властивостей інноваційних матеріалів до складних анатомо-динамічних характеристик конструкцій. На прикладі детального розбору термінологічних опозицій (наприклад, *prosthesis aesthetica* / *prosthesis cosmetica*; *prosthesis prophylactica* / *prosthesis curativa*) доведено, як етимологічна природа компонентів диференціює клінічні вектори лікування та функціональне призначення апаратів. Результати дослідження мають значний потенціал для впровадження в освітній процес при вивченні дисципліни «латинська мова та медична термінологія» для здобувачів вищої освіти за спеціальністю І Стоматологія та 227 Терапія та реабілітація. Матеріали

статті можуть слугувати лексикографічною базою для укладання сучасного тримовного професійного українсько-латинсько-англійського словника стоматологів-ортопедів та фахівців із фізичної реабілітації.

Ключові слова: медична термінологія, протезування, латинська мова, біномінальні конструкції, квазисинонімія, семантична диференціація.

Synytsia V. H. Structural and Etymological Aspects of Latin Medical Terminology in Modern Prosthetics

The article is devoted to a comprehensive study of the structural, etymological and semantic characteristics of medical terminology in the field of modern prosthetics. The research aims to identify the role of Latin as a universal standard for forming a terminology system that accurate identification of functional features and complex structural elements of modern prosthetic devices. The study employs methods of etymological analysis, morphosemantic modeling and systematic description of terminological units. The author analyzes the role of Latin and Greek languages as a fundamental cognitive basis for the formation of the latest high-tech nominations, examines derivation mechanisms and substantiates the status of Latin as universal linguistic code that ensures monosemy and conceptual accuracy of scientific discourse in the context of medical globalization.

The paper proves that despite the rapid development of bionics and digital technologies, the linguistic stability of the field is maintained by classical morphemes, which guarantee the unambiguity and international intelligibility of professional language. Special attention is paid to the analysis of binominal constructions built according to the model *prosthesis* (Nom. sing.) + coordinated or uncoordinated attribute. It was found that the use of specific adjective suffixes -ic(us, a, um), -iv(us, a, um), -al(is, e), -ar(is, e) allows for the most precise verbalization of key parameters: from the physicochemical properties of innovative materials to complex anatomical and dynamic characteristics of structures. Using a detailed analysis of terminological oppositions (e.g., *prosthesis aethetica* / *prosthesis cosmetica*; *prosthesis prophylactica* / *prosthesis curativa*) it is demonstrated how the etymological nature of the components differentiates clinical treatment vectors and the functional purpose of the devices. The research results have significant potential for implementation in the educational process within the discipline «Latin language and medical terminology» for higher education students majoring in Dentistry and 227 Therapy and Rehabilitation. The materials of the article can serve as a lexicographical basis for compiling a modern trilingual professional Ukrainian-Latin-English dictionary for orthopedic dentists and well as for compiling a professional Ukrainian-Latin-English dictionary of orthopedist dentists and physical rehabilitation specialists.

Key words: medical terminology, prosthetics, Latin, etymology, binominal constructions, quasi-synonymy, semantic differentiation.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 29.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026

УДК 811.111'37

DOI <https://doi.org/10.12958/2227-2844-2026-1-30-36>**Тронь Андрій Андрійович,**

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри англійської філології

Карпатського національного університету імені Василя Стефаника,

м. Івано-Франківськ, Україна.

andriy.tron@pnu.edu.ua<https://orcid.org/0000-0001-7154-7976>**Цап Яна Іванівна,**

магістрантка кафедри англійської філології

Карпатського національного університету імені Василя Стефаника,

м. Івано-Франківськ, Україна.

yana.tsap.21@pnu.edu.ua<https://orcid.org/0009-0005-8740-9873>

**АКТУАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ WELFARE
У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ
(НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ДОНАЛА РАЯНА «THE SPINNING HEART»)**

Постановка проблеми. Одним із центральних концептів, що набуває нових смислових і конотативних шарів у літературі посткризової доби, є WELFARE. У контексті Ірландії після періоду стрімкого економічного зростання кінця XX – початку XXI століття та наступного глибокого економічного спаду 2008–2012 років цей концепт зазнає суттєвої семантичної трансформації. Якщо раніше він асоціювався з ідеалом соціальної безпеки, державною солідарністю та захистом вразливих верств населення, то в посткризовому дискурсі перетворюється на символ системної зради, бюрократичної байдужості, соціальної стигматизації та глибокої екзистенційної вразливості індивіда.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Концепт WELFARE неодноразово ставав об'єктом наукових досліджень у когнітивній лінгвістиці, семантиці та критично-орієнтованому дискурс-аналізі. Проблеми метафоризації політичних та соціальних концептів, у тому числі у контексті соціального благополуччя досліджували G. Lakoff, M. Johnson, Z. Kövecses, J. Charteris-Black, V. Koller, N. Fairclough, М. Кочерган, С. Жаботинська, А. Приходько, О. Селіванова тощо.

Згідно Дж. Лакоффа та М. Джонсона, метафора розглядається не тільки як мовний засіб, а й спосіб організації мислення. Вчені стверджують, що метафора дозволяє осмислювати абстрактні явища через призму досвіду людини. Цей підхід пояснює концептуальну метафору, як когнітивний процес, що є результатом взаємодії джерела та цілі. Під час метафоризації знання та досвід переносяться на так звану сферу-ціль і після цього часто стають метафорами (Lakoff & Johnson, 2008, p. 142).

Між сферою-джерелом і сферою-ціллю встановлюється тісний зв'язок, який реалізується через механізм когнітивного мапування. Як зазначає С. Бронікова, саме встановлення таких відповідностей є основою формування концептуальних метафор. У цьому контексті метафора як когнітивний механізм відіграє важливу роль, оскільки дає змогу інтерпретувати узагальнені поняття через більш конкретні й зрозумілі образи (Бронікова, 2011). Формування концептуальних метафор відбувається поза межами конкретної мови, оскільки воно ґрунтується

на системі уявлень, сформованих у свідомості людини, і є складовою її концептуальної картини світу. Водночас саме мова та мовлення виступають основними засобами їхньої реалізації. Концептуальні метафори спираються на так звані первинні метафори, які виникають природно та базуються на безпосередньому досвіді індивіда (Малашняк, 2014, с. 93). Подібної позиції дотримується дослідник Z. Kövecses, який розмежовує мовну та когнітивну метафору. На його думку, мовні метафори виступають проявами глибинних когнітивних структур і широко функціонують у повсякденному мовленні, тоді як когнітивні метафори характеризуються системністю встановлених відповідностей (Kövecses, 2010). У наукових працях метафора розглядається як невід'ємний елемент дискурсу, що виконує низку важливих функцій, зокрема пояснювальну, уточнювальну, описову, експресивну та розважальну (Aloairdhi, Kahkaoui, 2020).

У межах теорії концептуальної метафори ключовим є аналіз концепту, який реалізується за допомогою різноманітних мовних засобів і відображає дійсність у художньому тексті. У процесі функціонування в літературному творі концепт інтегрується в художню картину світу, зокрема в ідіостиль автора, і наповнюється його індивідуальними асоціаціями, емоційними відтінками та інтерпретаціями. У результаті він набуває естетичної своєрідності й реалізується через образні засоби вираження (Хома, 2020). О. Селіванова стверджує, що концептуальну систему визначають як сукупність концептів, що існують у свідомості людини та відображають її уявлення про світ. Вона постає як впорядкована й структурована система знань, яка охоплює як сприйняття об'єктивної дійсності, так і результати внутрішнього рефлексивного досвіду (Селіванова, 2008, с. 261).

Актуальність теми зумовлена необхідністю аналізу мовних репрезентацій концепту WELFARE у сучасному англomовному дискурсі, а саме в контексті трансформацій суспільних цінностей, соціальних уявлень і колективної ідентичності в епоху неолібералізму та глобальних економічних криз.

Мета статті полягає в дослідженні механізмів вербальної актуалізації та метафоричного представлення концепту WELFARE у романі Донала Раяна «The Spinning Heart» через призму теорії концептуальної метафори.

Методологічну основу роботи становить інтегративний підхід, що поєднує елементи когнітивної лінгвістики (теорія концептуальних метафор Дж. Лакоффа та М. Джонсона), критичного дискурс-аналізу та наративної теорії. У той самий час у дослідженні акцент зміщено з когнітивних моделей на їх мовну реалізацію, що зумовлює використання семантичного аналізу для виявлення способів вираження концепту WELFARE у художньому тексті. Він обмежений ключовими епізодами роману, пов'язаними з темами безробіття, соціальних виплат та стигматизацією одержувачів допомоги.

Виклад основного матеріалу. На матеріалі таких онлайн-словників, як Oxford Advanced Learner's Dictionary, Cambridge Dictionary та Merriam-Webster Dictionary, було встановлено ядро, ближню, дальню і крайню периферію концепту WELFARE, що дало змогу реконструювати як універсальне, так і культурно-специфічне наповнення концепту в посткризовому ірландському контексті. Проаналізуємо детальніше дефініції даного концепту.

Cambridge Dictionary термін «WELFARE» фіксує два основних тлумачення: 1) *help given, especially by the state or another organization, to people who need it, especially because they are poor*; 2) *physical and mental health and happiness* (Cambridge Dictionary, 2026).

За визначенням Merriam-Webster Dictionary термін «WELFARE» означає: 1) *aid in the form of money or necessities for those in need*; 2) *the state of doing well especially in respect to good fortune, happiness, well-being, or prosperity* (Merriam-Webster Dictionary, 2026).

Згідно з Oxford Advanced Learner's Dictionary, WELFARE трактується як: 1) *practical or financial help that is provided, often by the government, for people or animals that need it*; 2) *the general health, happiness and safety of a person, an animal or a group* (Oxford Advanced Learner's Dictionary, 2026).

Проаналізувавши визначення стверджуємо, що номінативний простір концепту WELFARE постає як багаторівнева структура, де ядро утворюють лексеми *welfare* та *financial help*, ближня периферія включає стійкі словосполучення на кшталт *welfare state*, *social welfare*, *unemployment benefit*, *welfare services* та *on welfare*, а дальня периферія, особливо релевантна для ірландського посткризового дискурсу, охоплює культурно-марковані лексеми *stamps*, *dole*, *dole office*, *welfare cheque*, *welfare fraud* та *corporate welfare*. Саме ця дальня периферія в умовах економічного краху набуває максимальної частотності, конотативного навантаження та ідеологічної ваги, перетворюючись на маркер системної зради та соціальної стигми.

Аналізуючи номінативний простір концепту WELFARE у романі Донала Раяна «The Spinning Heart» спостерігаємо тенденцію до повного витіснення ядерних компонентів елементами дальньої периферії та при цьому лексема *welfare* у прямому значенні функціонує вкрай рідко, поступаючись місцем через *stamps*, *dole* та *dole office*. Це свідчить про девальвацію соціального захисту в посткризовому суспільстві, де те, що мало забезпечувати добробут, стає джерелом приниження, залежності та екзистенційної вразливості.

У цьому романі ядром є як і нейтральні, так розмовні варіанти концепту, такі як *benefits*, *dole*. Вони реалізуються в тексті переважно іронічно або негативно. Ближня периферія, а саме *jobseeker's allowance*, *redundancy*, *unemployment*, домінує кількісно, утворюючи основний номінативний ланцюг. Та дальня периферія, що формується імпліцитними мовними засобами, що відображають економічну вразливість героїв. Наприклад, *no money coming in*, *struggling*, *nothing left*.

У художньому дискурсі роману концепт WELFARE структуровано низкою концептуальних метафор, які відображають глибинні когнітивні моделі осмислення соціальної реальності в посткризовій Ірландії. Автор не просто називає соціальне забезпечення він змушує читача фізично відчувати його через низку потужних концептуальних метафор, які перетікають одна в одну і створюють єдиний образ зруйнованого. На метафоричному рівні виокремлено наступні концептуальні метафори:

WELFARE IS STAMPS, зокрема: «*We all went in to draw our stamps and they only laughed at us. Stamps? What stamps?*» (Ryan, 2012). У цьому контексті *stamps* стає єдиним документальним доказом існування людини в очах держави: персонажі, які чесно працювали все життя, раптом виявляються «неіснуючими» для системи, що підкреслює подвійну зраду – роботодавця, який не платив внески, та держави, яка відмовляє в допомозі. Метафора актуалізує фрейм «людина як обліковий запис», де відсутність *stamps* означає нульову цінність громадянина, посилюючи тему втрати ідентичності та довіри до інституцій у період економічного краху.

WELFARE IS THE SPINNING HEART, як-от: «*It puts me in mind of my own dry joints; my burning hip, my creaking knees*» (Ryan, 2012). Центральним символом усього роману стає саме серце «*a flaking, creaking, spinning heart*». Це не просто назва книги, а найпотужніша метафора економічної та екзистенційної нестабільності. Серце обертається, скрипить, лушиться, як облуплена фарба, і водночас нагадує старе тіло самого оповідача. Добробут, як і людське серце, має обертатися рівно, але в кризу він руйнується зсередини, втрачаючи силу та стабільність.

WELFARE IS A BOAT FILLING WITH WATER, наприклад: «*Here am I, like an orphaned child, bereft, filling up with the fear like a boat filling with water*» (Ryan, 2012). У даному випадку концепт WELFARE ототожнюється з образом човна, що повільно наповнюється водою. Вода в цій метафорі може передавати різні соціально-економічні проблеми, такі як борги, бідність та безробіття. Загалом, дана метафора зображає добробут як вразливу структуру, що нездатна протистояти зовнішнім чинникам.

У вищезазначеному прикладі реалізується ще одна метафора – **WELFARE IS ORPHANHOOD**. Держава в романі метафорично зображена як зрадницький батько, який обіцяв захист, але відвернувся. Фраза «*the state looks after all that when fellas goes bust*» спочатку звучить

як спокійна надія, але поступово стає гіркою іронією, порожньою обіцянкою, яку ніхто не збирається виконувати. Ця метафора «кричить» про проблему сирітства, де працівник відчуває себе покинутим напризволяще, у світі, де немає жодної опори. Можна з впевненістю сказати, що цей вираз чітко демонструє втрату соціального захисту.

WELFARE IS MOCKERY. «*We all went in to draw our stamps and they only laughed at us*» (Ryan, 2012). Система соціального забезпечення постає як глузлива, принизлива пародія. Коли робітники приходять до бюро виплат, їх зустрічає лише сміх чиновників. У контексті роману цей сміх посилює відчуття безсилля та відчаю, підкреслюючи, як неоліберальна модель соціального захисту ігнорує людську гідність на користь формальних процедур. WELFARE перетворюється на інструмент дегуманізації, коли людину роблять «useless human waste» марним відходом суспільства, над яким можна глузувати.

WELFARE IS SHAME. «*They would rather work than live on welfare*» (Ryan, 2012). У посткризовій Ірландії «*on welfare*» стає ганьбою, що руйнує соціальний статус: чоловіки, які втратили роботу через крах будівельного буму, воліють голодувати, ніж прийняти допомогу, бо це означає визнати себе «слабкими» в неоліберальному дискурсі. Метафора ілюструє, як економічна рецесія перетворює соціальний захист на джерело публічного приниження, посилюючи маргіналізацію вразливих груп і кризи колективної ідентичності.

Важливо зазначити, що крім вище згаданих концептуальних метафор, концепт WELFARE в поодиноких випадках вербалізується конкретно через лексему. Наприклад, як у цьому уривку «*I want my fuckin' pension and the rest of my stamps*». Лексеми *pension* та *stamps* виступають маркерами соціального забезпечення та матеріальний ресурс.

WELFARE IS GHOST, зокрема: «*There's no one living in any of the other houses, just the ghosts of people who never existed*» (Rayan, 2012); «*Whole estates left half-finished, roads going nowhere, houses with no one in them*» (Rayan, 2012). Аналізуючи роман, часто можна натрапити на покинуті домівки, які автор описує як «*ghost estates*», що може бути інтерпретовано як концептуальна метафора. Покинуті житлові масиви стають символом порожнечі, втрати соціальної захищеності та спустошення.

Таким чином, у романі Донала Раяна номінативне поле концепту WELFARE значно звужується до дальньої периферії, а метафоричні моделі демонструють трансформацію соціального захисту з ідеалу солідарності в інструмент зради, стигматизації, приниження та екзистенційної вразливості. Дане дослідження розкриває, як художній текст фіксує кризу ідентичності та спільноти в посткризовій Ірландії.

Висновки. У результаті дослідження було виокремлено номінативний простір концепту WELFARE, де ядро утворюють лексеми *welfare* та *financial help*, ближню периферію – стійкі словосполучення *welfare state*, *social welfare*, *unemployment benefit*, *welfare services* та *on welfare* та дальню периферію – *stamps*, *dole*, *dole office*, *welfare cheque*, *welfare fraud* та *corporate welfare*. Проаналізовано сім ключових метафоричних моделей, що включають «*Welfare is stamps*», «*Welfare is the spinning heart*», «*Welfare is a boat filling with water*», «*Welfare is orphanhood*», «*Welfare is mockery*», «*Welfare is shame*», «*Welfare is ghost*». Проведене дослідження підтвердило, що концепт WELFARE у сучасному англійському художньому дискурсі не є статичною соціально-економічною категорією, а виступає динамічним, багатошаровим когнітивним конструктом, який радикально трансформується під впливом історичних обставин. У романі Донала Раяна концепт WELFARE функціонує як потужний інструмент художньої критики неоліберальної парадигми посткризової Ірландії, де економічна нестабільність призводить до переосмислення фундаментальних уявлень про державу, відповідальність, людську гідність і солідарність.

Перспективи подальших студій вбачаються в порівняльному лінгвокогнітивному дослідженні концепту WELFARE у творах інших посткризових авторів, у вивченні його еволюції в сучасному політичному та медійному дискурсі, а також контрастивний аналіз англійського та українського концептуальних просторів концепту WELFARE.

Список використаної літератури

1. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors we live by*. Chicago : University of Chicago Press, 2008. 308 p.
2. Бронікова С. М. Метафора як сучасна технологія управлінського консалтингу. *Публічне управління : теорія та практика*. Харків, 2011. С. 20–25.
3. Малашняк М. Динаміка взаємодії цільового та вихідного доменів у межах економічної метафори (на матеріалі трьох тематичних рубрик часопису «The Economist»). *Наукові записки НаУКМА*. Вип. 1. Київ : Сік Груп Україна, 2014. С. 92–97.
4. Kövecses Z. *Metaphor: A Practical Introduction*. 2nd ed. Oxford : Oxford University Press, 2010. 285 p.
5. Aloairdhi N. M., Kahlaoui N. Linguistic, Cognitive, and Psycholinguistic Perspectives on Metaphors. *Theory and Practice in Language Studies*. 2020. Vol. 10, № 9. P. 1078–1085. DOI: <https://doi.org/10.17507/tpls.1009.10>
6. Хома В. П. Концептуальна метафора як засіб реалізації концепту self-alienation / самовідчуження в англomовному науково-фантастичному дискурсі. *World Science*. 2020. Vol. 3, № 1(53). С. 27–33. DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/31012020/6908
7. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава : Довкілля-К, 2008. 711 с.
8. Welfare. *Cambridge Dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/welfare>
9. Welfare. *Merriam-Webster Dictionary*. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/welfare>
10. Welfare. *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/welfare>
11. Ryan D. *The Spinning Heart*. Dublin : Doubleday Ireland, 2012. 160 p.

References

1. Lakoff, G., & Johnson, M. (2008). *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press.
2. Bronikova, S. M. (2011). Metafora yak suchasna tekhnolohiia upravlinskoho konsal'tynhu [Metaphor as a modern technology of management consulting]. In: *Publichne upravlinnia: teoriia ta praktyka – Public administration: theory and practice*. (pp. 20–25). Kharkiv [in Ukrainian].
3. Malashniak, M. (2014). Dynamika vzaiemodii tsilovoho ta vykhidnoho domeniv u mezhakh ekonomichnoi metafory (na materialii trokh tematychnykh rubryk chasopysu «The Economist») [Dynamics of interaction between target and source domains within the economic metaphor (based on three thematic columns of «The Economist magazine»)]. *Naukovi zapysky NaUKMA – Scientific notes of NaUKMA*. (Vol. 1, pp. 92–97). Kyiv: Sik Hrup Ukraina [in Ukrainian].
4. Kövecses, Z. (2010). *Metaphor: A practical introduction*. (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press.
5. Aloairdhi, N. M., & Kahlaoui, N. (2020). Linguistic, cognitive, and psycholinguistic perspectives on metaphors. *Theory and Practice in Language Studies*, 10(9), 1078–1085. DOI: <https://doi.org/10.17507/tpls.1009.10>
6. Khoma, V. P. (2020). Kontseptualna metafora yak zasib realizatsii kontseptu self-alienation / samovidchuzhennia v anhlomovnomu naukovu-fantastychnomu dyskursi [Conceptual metaphor as a means of realization of the self-alienation concept in English-language science fiction discourse]. *World Science*, 3, 1(53), 27–33. DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/31012020/6908 [in Ukrainian].
7. Selivanova, O. O. (2008). Suchasna linhvistyka: napriamy ta problem [Modern linguistics: directions and problems]. Poltava: Dovkillia-K [in Ukrainian].
8. Cambridge Dictionary. (2026). Welfare. In: *Cambridge English Dictionary*. Cambridge University Press. Retrieved March 21, 2026, from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/welfare>
9. Merriam-Webster Dictionary. (2026). Welfare. In: *Merriam-Webster Dictionary*. Retrieved March 21, 2026, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/welfare>

10. Oxford Advanced Learner's Dictionary. (2026). Welfare. In: *Oxford Learner's Dictionaries*. Oxford University Press. Retrieved March 21, 2026, from <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/welfare>

11. Ryan, D. (2012). *The spinning heart*. Dublin: Doubleday Ireland.

Тронь А. А., Цап Я. І. Актуалізація концепту WELFARE у сучасному англomовному художньому дискурсі (на матеріалі роману Донала Раяна «The Spinning Heart»)

У статті досліджено засоби реалізації концепту WELFARE у сучасному англomовному художньому дискурсі на матеріалі роману Д. Раяна «The Spinning Heart». Дослідження зосереджується на механізмах вербальної актуалізації та семантичної еволюції цього концепту в контексті посткризової ірландської літератури, що виникла після економічного краху у 2008–2010 роках. У цей період державне соціальне забезпечення, яке раніше сприймалося як надійний механізм суспільної солідарності та захисту, трансформується в художньому тексті на символ системної зради, бюрократичної байдужості, соціальної стигматизації та глибокої екзистенційної вразливості індивіда. Метою дослідження стало виявлення та аналіз номінативного простору та ключових метафоричних моделей, через які концепт WELFARE інтерпретується у англomовному художньому дискурсі. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю аналізу мовних репрезентацій концепту WELFARE у сучасному англomовному дискурсі у період трансформацій суспільних цінностей, соціальних уявлень і колективної ідентичності в епоху глобальних економічних криз. Для аналізу було використано комплексний методологічний апарат: теорію концептуальної метафори запропоновану Дж. Лакоффом та М. Джонсоном, контекстуальний і лексико-семантичний аналіз, що дозволяє визначити лексичні та метафоричні моделі репрезентації концепту WELFARE. У результаті дослідження було виокремлено номінативний простір концепту WELFARE та сім ключових метафоричних моделей, що включають «*Welfare is stamps*», «*Welfare is the spinning heart*», «*Welfare is a boat filling with water*», «*Welfare is orphanhood*», «*Welfare is mockery*», «*Welfare is shame*», «*Welfare is ghost*». У статті доведено, що метафора є не лише художнім засобом, але й ефективним механізмом інструментом критики неоліберальної моделі соціального захисту, відображаючи кризу ідентичності та спільноти в умовах економічної нестабільності.

Ключові слова: концепт welfare, концептуальна метафора, дискурс, лінгвокогнітивний аналіз, лексико-семантичний аналіз, метафоричні моделі.

Tron A. A., Tsap Ya. I. Actualization of the Concept WELFARE in Contemporary English-language Literary Discourse (Based on Donal Ryan's Novel The Spinning Heart)

The article explores the means of representation of the concept WELFARE in modern English-language fiction, based on Donal Ryan's novel *The Spinning Heart*. The study focuses on the mechanisms of verbal actualization and the semantic evolution of this concept within the context of post-crisis Irish literature following the 2008–2010 economic collapse. During this period, state social security, previously perceived as a reliable mechanism of social solidarity and protection, is transformed within the literary text into a symbol of systemic betrayal, bureaucratic indifference, social stigmatization, and individual's profound existential vulnerability. The aim of the research is to identify and analyze the nominative space and key metaphorical models through which the concept of WELFARE is interpreted in English-language fictional discourse. The relevance of the study is driven by the need to analyze linguistic representations of the WELFARE concept during a period of shifting social values, perceptions, and collective identity in the era of global economic crises. A comprehensive methodological framework was employed: the theory of conceptual metaphor proposed by G. Lakoff and M. Johnson, as well as contextual and lexico-semantic analysis. As a result, the nominative space

of the WELFARE concept and seven key metaphorical models were identified, including: «*Welfare is stamps*», «*Welfare is the spinning heart*», «*Welfare is a boat filling with water*», «*Welfare is orphanhood*», «*Welfare is mockery*», «*Welfare is shame*», and «*Welfare is ghost*». The article demonstrates that metaphor serves not only as a literary device but also as an effective tool for critiquing the neo-liberal model of social protection, reflecting the crisis of identity and community under conditions of economic instability.

Key words: concept WELFARE, conceptual metaphor, discourse, linguo-cognitive analysis, lexi-co-semantic analysis, metaphorical models.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 30.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026

УДК 811.133.1:811.124]:81'373.43

DOI <https://doi.org/10.12958/2227-2844-2026-1-37-43>**Хабарова Наталія Анатоліївна,**

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри романо-германської філології
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара,
м. Дніпро, Україна.
khna_80@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-6108-0495>

Писаренко Наталія Дмитрівна,

доцент, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри романо-германської філології
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара,
м. Дніпро, Україна.
pisarenko_natasha@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0002-0656-4996>

ГРЕКО-ЛАТИНСЬКА ОСНОВА ФРАНЦУЗЬКОЇ НАУКОВОЇ МОВИ

Актуальність даного дослідження зумовлена безперервним розвитком науково-технічного прогресу, що потребує постійного оновлення термінологічного апарату, де греко-латинська спадщина залишається основним фундаментом.

Метою роботи є комплексне дослідження ролі та функціонування греко-латинських терміноелементів у французькій науковій мові, аналіз процесів їхньої граматикалізації та лексикалізації, а також визначення їхнього впливу на формування поняттєвого апарату сучасних гуманітарних і природничих наук. Для досягнення поставленої мети було використано комплекс методів дослідження, зокрема: описовий метод етимологічний, словотвірний аналіз структурних моделей неологізмів; а також діахронічний метод. Наукова новизна дослідження полягає у визначенні «кінетизму» греко-латинських одиниць, які в сучасній мові одночасно виступають і як твірна основа, і як граматикалізований формант. Доведено, що греко-латинські запозичення є не лише лексичним ресурсом, а «інтелектуальним кодом», що структурує логіку мислення у медицині та гуманітарних науках, забезпечуючи міжнародну уніфікацію знання.

Історично французька мова ще з періоду передісторії (V–IX ст.) використовувала латину як головне джерело збагачення. Органічно увійшовши у лексику, латинізми принесли не лише готові слова, а й книжкові основи та афікси, що дозволяли створювати нові похідні на латинський зразок. Книжкова основа, що включає класичну, середньовічну та наукову латину, а також грецькі елементи, формує те, що П. Гіро називає греко-латинськими афіксами (Guiraud, 2012).

Особливе місце посідає префіксація на греко-латинській основі. Префікси типу *équi-*, *auto-*, *micro-*, *macro-*, *poly-*, *iso-* мають велику семантичну ємність, оскільки походять від повнозначних слів. У сучасному дискурсі, особливо в мові преси та реклами, спостерігається процес лексикалізації таких морфем, як *extra-*, *super-*, *ultra-*, які стають самостійними іменниками чи прикметниками. Похідні з цими префіксами вкладаються у три моделі: вираження ступеня (*micro-*, *macro-*), множинності/одиночності (*poly-*, *mono-*) та спрямованості (*auto-*, *télé-*). Моделі спрямованості отримали пік продуктивності у XX ст. через розвиток техніки. Крім префіксів, важливу роль відіграють фінальні елементи (*-phone*, *-scope*, *-tron*, *-graphie*), які еволюціонують від

кореневих морфем до суфіксів. Елементи типу *-thèque* або *-logie* набули класифікаційного значення, дозволяючи мові легко створювати нові назви галузей, як-от *accidentologie* чи *nivologie*.

Греко-латинські елементи є фундаментальним кодом європейського наукового простору. У філософії вони сформували мову категоріального мислення (*substantia, abstractio*). У філології – забезпечили етимологічну прозорість, виступаючи генетичним кодом мови. Для культурології латина постає мовою цивілізації (*civitas*), на якій базується поняттєвий апарат права. У медицині ці елементи функціонують як універсальна номенклатура, де специфічні афікси (*-itis, -osis*) гарантують точність міжнародної комунікації.

Таким чином, антична спадщина у французькій мові є не просто набором запозичень, а стійкою системою координат, що дозволяє науці бути водночас інноваційною у збереженні культурної пам'яті.

Ще в період передісторії (V–IX ст.) французька мова для свого збагачення використовує два джерела: розвиток власних ресурсів словотвору та запозичення з давніх мов, насамперед з латинської. Органічно увійшовши у французьку лексику, латинізми збагатили її не тільки безліччю цілих слів (переважно з абстрактним значенням), а й книжковими основами, а також префіксами і суфіксами, які вичленувалися з «готових» слів для утворення нових похідних на латинському зразку, але в латині не існувавших.

У подальшому, особливо в періоди інтенсивного розвитку тих чи інших наук, потреба в наукових термінах, у найменуванні абстрактних понять знову призводить до латинської, а потім і до грецької мов у пошуках відповідних цілих слів і створення з книжкових елементів (основ і афіксів) нових слів. Особливо інтенсивно цей процес проходить у середньофранцузький період (XIV–XVI ст.) Розвитку французької мови, коли відбувається становлення французької наукової термінології, і для якого характерне таке явище як релатинізація (Dubois, 2022). Словотвірна система французької мови, головною та визначальною частиною якої є афіксальне словотворення, відрізняється деякою складністю. Причину складності багато лінгвістів вбачають у тому, що у французькій мові словотвір здійснюється на базі двох різних засад, споконвічної та книжкової. Повторні запозичення з латинської мови основ, афіксів, слів, але вже в іншому фонетичному вигляді призводить до утворення етимологічних дублетних форм – народних та книжкових.

Старофранцузька мова (IX–XI ст.) відрізнялася розвиненою словотворчою морфологією, побудованою на споконвічній основі. Споконвічні основи, що виробляють, давали численні ряди похідних з різноманітними споконвічними афіксами, тобто французька мова запозичує з латині словотворчу систему флективного типу. Надалі словотворна система французької мови змінюється. Поруч із словотвірними типами на споконвічній основі з'являються словотвірні типи під впливом і на основі латинських запозичень. Саме латинізми з'явилися базою, де склалися словотворчі типи з книжковою основою. Вони були запозичені з латини як готові структурні схеми, а сформувалися вже французькою, викликавши докорінні зміни у його словотворчій системі.

Кожен латинізм входив у лексику французької мови окремо з інших запозичень з латині. Велика кількість латинізмів не давало регулярних співвідношень з книжковими основами, що виробляють. Латинізми змінили також лексичну парадигму французького слова.

Поряд із споконвічною основою, що вживалася у сфері повсякденної мови, зміцнюються латинізми тієї ж семантики, що розповсюджувалися у сфері наукової мови. З допомогою латинізмів створюється абстрактна лексика французької, латинізми запозичуються передусім позначення абстрактних понять, що з розвитком науки, державності, освіти, культури (Dubois, 2022). Таким чином, слово з споконвічною основою означає конкретний предмет або його якість, а слово з книжковою основою означає абстрактне поняття. Слід зазначити, що книжкова основа неоднорідна за складом. Велика її частина історично тотожна латинізму, які в усі пері-

оди розвитку французької мови запозичувалися з класичної латині, з середньовічної церковної та схоластичної латині, з наукової латині, яка досі є джерелом кореневих і афіксальних морфем для наукової термінології. Книжковими основами вважаються також запозичення з давньо-грецької мови, які проникали у французьку в основному через латинські переклади грецьких авторів. Те саме відбувається і з афіксами (суфіксами і префіксами). Подібні афікси П. Гіро називає греко-латинськими, оскільки вони зустрічаються і з грецькими, і з латинськими основами. (Guigaud, 2012).

Префіксація на греко-латинській основі має характерні риси, що відрізняють її від аналогічного явища у французькій мові. Префікси, утворені зі слів і коренів греко-латинського походження, мають більшу семантичну ємність, ніж префікси французької мови. Ця якість характеризує також багато неодноскладних префіксів, що походять з префіксів і прийменників латинської та грецької мов. Подібна «лексичність» префіксів має етимологічне коріння. Такі префікси, як *équi-*, *auto-*, *micro-*, *macro-*, *poly-*, *iso-* та інші походять від коренів знаменних слів латинської та грецької мов, лексичне значення яких ще не забули. Інші префікси типу *extra-*, *hyper-*, *super-*, *trans-*, *hypo-* та інші утворилися від прислівників та від мови-джерела.

Цей процес продовжився в старофранцузькій мові, де багато прислівників перетворюються на службові слова і префікси (Darmsteter, 2015). Велика в порівнянні з іншими префіксами семантична ємність греко-латинських префіксальних морфем проявляється у можливості існування аналога самостійного знаменного слова, в якому досліджувана деривативна морфема відіграє роль лексичного центру.

Таким аналогом має більшість префіксів греко-латинського походження. Наприклад, *extra-* (префікс) і *extra (m)* – іменник, що позначає будь-який предмет високої якості, *extrant (m)* - екстрант; *hyper-* та *hypéron (m)* - гіперон; *micro-* та *micron (m)* - мікрон; *ultra-* та *ultra(m)* – реакціонер, *ultron (m)* – ультрон; *télé-* і *téléaste (m)* - спеціаліст у галузі телебачення; *mésa-* і *mésan (m)* - мезон.

Широке поширення одиниць такого роду (грецький або латинський префікс плюс французька основа) свідчить про досить глибоку асиміляцію іншомовних префіксів інтенсивності у французькій мові. Для свідчення про високу якість предмета використовуються виключно іменники з префіксами *super-*, *ultra-*, *extra-*

Таких одиниць досить багато у термінології, а й у мові преси, реклами, в розмовній мові. Серед префіксів, які повідомляють предмету вищий рівень якості, найбільш активними є: *extra-*, який отримав автономне вживання: *vin extra*, *les extralongues Royale* (про сигарети), *Lavez tout avec X-Tra*; *ultra-*, який іноді служить основою похідної освіти: *auto-ultrex*, *shampooing équilibrant ultrex*, *ultra-doux*; *super-*, що мав в латинській мові значення «зверху, вище», тобто значення місцезнаходження, у французькій мові реклами набуло значення переваги, високого ступеня: *super-frileuse*, *base de maquillage super hydratante*. Серед префіксів, що не несуть ідею інтенсивності, найбільш поширені: *auto-*, *anti-*, *tele-*, *multi-*, *micro-*, *maxi-*, *mono*, *mini-*.

На відміну від суфіксів, що включають слово у ширші семантичні категорії, префікси позначають ту чи іншу ознаку відповідного предмета чи явища. Так, префікс *super-*, замінюючи форму *supérieur*, використовується як «аналітичний прикметник» (*vin super*, *Amira super*). Те саме, як було показано вище, можна сказати про префікси *extra-*, *ultra-*. Відносна свобода префіксів у французькій мові веде, як і в інших мовах, до вживання двох префіксів при одному корені, наприклад *multimoteurs*.

Велика семантична наповненість греко-латинських префіксів лежить в основі іншої їхньої відмінної риси, сформульованої Ж. Дюбуа як одночасний процес граматикалізації та лексикалізації деривативних морфем (для префіксів інтенсивності) (Dubois & Guilbert, 1961). Одночасний і різноспрямований процес граматикалізації та лексикалізації полягає, на думку Ж. Дюбуа, у тому, що функції префіксів інтенсивності зводяться до функцій граматичних показників сту-

пеня, у той час, як допустима їх відносна автономність, яка полягає у можливості утворення на базі префіксів самостійних слів. Така закономірність, вважає Ж. Дюбуа, характерна для наступних префіксів: *ultra*, *extra-*, *super-*, *sur-*, *hyper-*, *tres-*, *bien-*, *fort-*. До цих префіксів слід додати такі: *macro-* показник великого ступеня, *micro-* показник малого ступеня, *poly-* показник множини, *mono-* показник одиночності (Dubois & Guilbert, 1961).

Очевидно, одночасна тенденція граматикизації та лексикалізації властива лише запозиченим префіксам (у разі морфемам грецького і латинського походження). Загалом для префіксів процес граматикизації є природним, що відповідає об'єктивній закономірності розвитку мови. Якщо ж префікс у своїй є запозиченим, що у мові-джерелі зі слів чи коренів слів, то неминучою у своїй є його лексикалізація. В результаті подібного явища можливе виділення морфем-омонімів. Наприклад, префікси – показники великого і малого ступеня *macro-* і *micro-* мають омонімічні морфеми, що розвинулися на основі їх значень.

Ці морфеми не є префіксальними (можна говорити лише про префіксоїди) через те, що їм притаманне вже речове значення. Як префіксоїди *macro-* і *micro-* функціонують у моделях: *macro-* + *N* – щось, що відноситься до великих величин; *micro-* + *N* – щось, що відноситься до малих величин. Звідси *microphotographie* (*f*) – не «мала фотографія», а «фотографія дрібних об'єктів»; *micromètre* (*m*) – мікрометр; *microvoltmètre* (*m*) – мікрвольтметр; *macrophotographie* (*f*) – макрофотографія (фотографія, що збільшує зображені у ньому малі об'єкти). Відповідно до значення префіксів формуються групи похідних, що мають загальне значення. Похідні з префіксами *équi-*, *iso-*, *macro*, *rilo-*, *méga-*, *micro-*, *mili-* виражають ступінь (відповідно рівність *équi-*, *iso-*, більший *macro-*, *kilo-*, *mega-* або менший *micro-*, *milli-*). Похідні з префіксами *poly-*, *mono-*, *uni-*, *multi-* виражають безліч чи одиничність. А похідні з префіксами *auto-*, *télé-* виражають спрямованість.

Розгляд ролі греко-латинських елементів у французькому терміноутворенні був би неповним без аналізу латини як фундаментального інтелектуального коду, що структурує європейський науковий простір. У контексті французької гуманітаристики та природознавства латина виступає не просто джерелом лексем, а когнітивним фундаментом, що забезпечує тяглість інтелектуальної традиції.

Існують деривативні морфеми (*méga-*, *kilo-*, *milli-*), які вживаються майже виключно з найменуваннями різних одиниць. Кількість компонентів такого роду є обмеженою, що позначається на ступені продуктивності моделі. Префікси, що виражають ступені, не підпорядковуються лінгвістичним обмеженням у сфері сполучуваності. Префікси *micro-*, *macro-*, *iso-*, *équi-* приєднуються здебільшого до іменників французької мови книжного та народного походження. Приклади поєднання префіксів із терміноелементами грецького та латинського походження є нікчемно малими. Такі сполучувальні здатності префіксів свідчать про достатній ступінь їхньої асиміляції французькою мовою.

Деякі префікси цієї групи, будучи маловживаними для утворення слів термінологічного характеру, широко використовуються в мові преси та в розмовному мовленні. Наприклад, у розмовній мові (повсякденній) вони виражають високий (*archifou*, *hypersensible*, *extra-fin*, *ultra-chic*) або низький (*mini-victoire*, *mini-tremblement*) ступінь якості чи явища. Цікавим є той факт, що деякі з цих приставок можуть піддаватися лексикалізації, тобто стають повністю незалежними і використовуються як самостійні іменники або прикметники: *les ultras de la Restauration*, *faire le plan de super*, *engager un extra pour une reception*.

Серед греко-латинських терміноелементів, що займають кінцеву позицію в похідному слові, наприклад: *-phone*, *-scope*, *-tron*, *-metre*, *-graphie* та інших, можна виділити терміноелементи, що наближаються до формантів, тобто граматикизовані, які мають класифікаційну ознаку, та терміноелементи, що несуть розрізнявальну ознаку, що є типовим для твірних основ. Деякі кінцеві терміноелементи можуть поєднувати значення форманта та твірної основи. Ці функції

свідчать про кінетизм загального семантичного значення терміоелемента, про поетапність процесу його граматикалізації. Характерною є поява небагатьох термінів із кінцевими *-graphie*, *-tron*, *-scope*, значення яких абстрагується, звільняючись від лексичного навантаження (розрізнявальної ознаки) і зберігаючи лише кваліфікаційну ознаку. Так, за моделлю з терміоелементом *-scope* утворюються терміни, що позначають уже не «апарат для бачення», а просто «апарат».

Запозичені греко-латинські терміоеlementи посіли у французькій мові особливе місце. Той факт, що запозичувалися не слова, а елементи у складі дво- та багатокомпонентних одиниць, зумовив однозначність терміоеlementів та зв'язаність більшості з них. Зв'язаним же кореням властиве послаблене значення, яке виявляється лише у слові й залежить від значень морфем, що з ним поєднуються: афіксів або інших коренів. Таким чином, з моменту появи терміоеlementів у французькій термінології їхній розвиток іде від кореневих морфем із послабленою семантикою до суфіксованих елементів, а через них – до суфіксів. Більша, порівняно із суфіксами, семантична ємність дає можливість більшій частині морфем функціонувати як кореневим, що виражається в наявності аналога у деяких терміоеlementів, наприклад: *gamma-graphie* – *graphie (f) par les rayons gamma*; можливій сполучуваності з префіксами: *monoscope*, *télémetre*; вживанні у складених термінах сполучного голосного: *phasotron*, *filmothèque*. До суфіксальних морфем греко-латинські терміоеlementи наближаються завдяки набуттю ними класифікаційного значення. Розвиток терміоеlementів відбувається у напрямку їхньої спеціалізації у функції суфіксів.

Як зазначалося вище, у французькій мові можна спостерігати процес поступового перетворення компонентів складних слів книжного походження, що являють собою латинські та грецькі основи, на суфікси. Цей процес полягає в тому, що, виділившись із латинських та грецьких запозичень, ці елементи починають приєднуватися до французьких основ, утворюючи вже власне французьке слово. Можливість такого утворення від французьких основ залежить від того, наскільки чітко і ясно відчувається семантика даного компонента. Так, наприклад, грецьке *-thèque*, виділившись із *bibliothèque*, має ясно виражене значення «місце, де щось зберігається», звідси й можливість утворень *cinémathèque*, *vinothèque* та багатьох інших. У мові з'являється особлива словотвірна модель. Високі словотвірні можливості компонента свідчать про його граматикалізацію.

Розглянуті морфеми мають ознаки суфіксів, що дозволяє говорити про продуктивність греко-латинських елементів у сучасному французькому словотворенні. Деякі елементи, як-от *-crate*, *-cratie*, лише наближаються до суфіксальних морфем (*technocratie*, *idéocratie*).

Зокрема, у сфері філософії латина сформувала мову категоріального мислення. Французька філософська термінологія постала через глибоку адаптацію схоластичних понять: такі фундаментальні категорії, як *substantia* (субстанція), *abstractio* (абстракція) та *transcendentia* (трансцендентність), стали невід'ємною частиною національного дискурсу, задаючи сувору логічну чіткість французькій думці від Рене Декарта до сучасних мислителів (Rey, 2023).

У філологічних дисциплінах греко-латинська основа є «генетичним кодом» мови. Вона забезпечує етимологічну прозорість, дозволяючи дослідникам реконструювати первинні смисли слів під нашаруванням століть. Латина слугує універсальним еталоном для порівняльно-історичного мовознавства, де процеси лексикалізації та граматикалізації, описані в основній частині дослідження, простежуються найбільш рельєфно.

Для культурології латина постає мовою цивілізації (*civitas*). Весь поняттєвий апарат французького права, державотворення та етики базується на античній спадщині. Латинські елементи у назвах соціальних інститутів та правових норм є містом, що з'єднує сучасну ідентичність із античним ідеалом, забезпечуючи трансляцію культурних цінностей через віки.

Особливе місце греко-латинські елементи посідають у медичній термінології, де вони функціонують як універсальний інструмент номенклатури. Анатомічна точність, діагностична кла-

сифікація та фармакологічні назви майже повністю базуються на латинізованій основі. Використання специфічних афіксів (наприклад, *-itis* для позначення запальних процесів або *-osis* для хронічних станів) дозволяє досягти однозначності, яка є критично важливою для міжнародної професійної комунікації. Таким чином, греко-латинські елементи у французькій мові є не просто запозиченнями, а стійкою системою координат, що дозволяє мові бути водночас інноваційною для нових наукових відкриттів і стабільною у збереженні культурної та наукової пам'яті.

Таким чином, латинські та грецькі елементи є одним із головних джерел поповнення засобів словотворення у сучасній французькій мові та сучасних наукових дисциплін. Вони активно беруть участь у створенні нових слів як твірної основа, а також як префікси та суфікси. Префікси частіше використовуються у мові реклами та преси, а суфікси – у мові науки й техніки. Завдяки освіті та ЗМІ наукові й технічні терміни стають дедалі ближчими широкому загалу, що пояснює активне використання греко-латинських елементів у сучасному мовленні.

Список використаної літератури

1. Darmsteter A. Cours de grammaire historique de la langue française. Paris : Nabu Press, 2015. 324 p. (Reprint of the 1934 edition).
2. Dubois J. Grammaire structurale du français : Le verbe et le nom. Paris : Larousse, 2022. 480 p. (Grands Dictionnaires).
3. Dubois J., Guilbert L. La notion de degré dans le système morphologique du français moderne. *Journal de Psychologie normale et pathologique*. 1961. Janvier–Mars. P. 115–121.
4. Guiraud P. Les Mots savants. 6-e éd. Paris : Presses Universitaires de France, 2012. 128 p. (Collection «Que sais-je ?», № 1184).
5. Rey A. Dictionnaire historique de la langue française. Paris : Le Robert, 2023. 2840 p. (Nouvelle édition enrichie).

References

1. Darmsteter, A. (2015). Cours de grammaire historique de la langue française. Paris: Nabu Press. (Original work published 1934).
2. Dubois, J. (2022). Grammaire structurale du français: Le verbe et le nom. Paris: Larousse.
3. Dubois, J., & Guilbert, L. (1961). La notion de degré dans le système morphologique du français moderne. *Journal de Psychologie Normale et Pathologique*, (Janvier–Mars), 115–121.
4. Guiraud, P. (2012). Les mots savants. (6th ed.). Paris: Presses Universitaires de France.
5. Rey, A. (2023). Dictionnaire historique de la langue française (New enriched ed.). Paris: Le Robert.

Хабарова Н. А., Писаренко Н. Д. Греко-латинська основа французької наукової мови

Стаття присвячена комплексному дослідженню генезису, структурних особливостей та функціонального потенціалу греко-латинських терміноелементів у системі сучасної французької мови. У роботі проаналізовано історичні етапи релатинізації французької лексики, починаючи від раннього середньовіччя до періоду інтенсивного формування наукової термінології у XIV–XVI століттях. Автором обґрунтовано концепцію латини як «інтелектуального коду», що став когнітивним фундаментом для структурування європейського наукового простору. Методологічну базу дослідження становить поєднання описового методу, етимологічного та словотвірного аналізу, а також діахронічного підходу. Наукова новизна роботи полягає у виявленні явища «кінетизму» терміноелементів, які в сучасному мовленні демонструють подвійну природу: одночасно виступають як твірні основа та як граматицізований формант. Особливу увагу приділено процесам лексикалізації префіксів інтенсивності (*extra-*, *super-*, *ultra-*), що набувають повної семантичної та синтаксичної автономії в мові преси та реклами. У статті детально розглянуто три основні моделі префіксальних похідних: вираження ступеня

якості, множинності/одиночності та спрямованості. Окремий розділ присвячено суфіксальним елементам (*-logie, -graphie, -thèque*), які еволюціонували від пов'язаних коренів до класифікаційних суфіксів. Автор доводить, що греко-латинська основа забезпечує «етимологічну прозорість» і термінологічну точність у таких стратегічних галузях, як медицина, філософія, філологія та культурологія. Дослідження підтверджує, що антична спадщина латинської мови не є статичним набором запозичень, а функціонує як динамічна система координат. Вона дозволяє французькій мові зберігати культурну тяглість, одночасно адаптуючись до вимог сучасного науково-технічного прогресу через створення високопродуктивних неологізмів.

Ключові слова: французька мова, латинська мова, латинізми, термінотворення, префіксація, науковий дискурс, греко-латинські елементи.

Khabarova N. A., Pysarenko N. D. The Greco-Latin Basis of French Scientific Language

The article is devoted to a comprehensive study of the genesis, structural characteristics, and functional potential of Greco-Latin terminological elements within the system of the modern French language. The study analyzes the historical stages of the relatinization of the French vocabulary, ranging from the early Middle Ages to the period of intensive formation of scientific terminology in the 14th–16th centuries. The author substantiates the concept of Latin as an «intellectual code» that served as a cognitive foundation for the structural organization of the European scientific space. The methodological framework of the research is based on a combination of descriptive, etymological, and word-formation analysis, as well as a diachronic approach. The scientific novelty of the work lies in the identification of the phenomenon of «kinetism» of terminological elements, which demonstrate a dual nature in modern speech: simultaneously acting as a derivational base and a grammaticalized formant. Particular attention is paid to the processes of lexicalization of intensity prefixes (*extra-, super-, ultra-*), which acquire full semantic and syntactic autonomy in the language of the press and advertising.

The article examines in detail three main models of prefixal derivatives: expression of the degree of quality, multiplicity/singularity, and directionality. A separate section is devoted to suffixal elements (*-logie, -graphie, -thèque*), which have evolved from bound roots to classificatory suffixes. The author proves that the Greco-Latin foundation ensures «etymological transparency» and terminological precision in such strategic fields as medicine, philosophy, philology, and cultural studies. The research confirms that the ancient heritage is not a static set of borrowings but functions as a dynamic system of coordinates. It allows the French language to maintain cultural continuity while simultaneously adapting to the requirements of modern scientific and technological progress through the creation of highly productive neologisms.

Key words: French language, Latin language, Latinisms, terminology formation, prefixation, scientific discourse, Greco-Latin elements.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 26.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО ТА ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

УДК 82-193.3(73):7.038.6

DOI <https://doi.org/10.12958/2227-2844-2026-1-44-50>**Гнатенко Сергій Олександрович,**

доктор філософії, викладач

ПЗВО «Кам'янець-Подільський податковий інститут»,

м. Кам'янець-Подільський, Україна.

young19972299@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9904-1341>**ПРИЙОМ СТИРАННЯ ЯК СТРАТЕГІЯ ПОЕТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ:
ЕВОЛЮЦІЯ АМЕРИКАНСЬКОГО СОНЕТА В ДОБУ ПОСТМОДЕРНІЗМУ**

Сонет належить до «твердих» архітектонічних форм. Цей жанр виник в італійській поетичній традиції та поширився в європейській літературі. Упродовж століть сонет функціонував як канонічна структура з чітко визначеними архітектонічними, композиційними, ритмічними ознаками. Проте, з другої половини ХХ ст. постмодерністська поетика привнесла суттєві трансформації щодо традиційних уявлень про сонетну форму. Представники постмодернізму принципово орієнтувалися на деконструкцію канону, інтертекстуальність, експериментальність, що сприяло переосмисленню класичних жанрів і сталих поетичних структур. У цьому контексті сонет перестає сприйматися як жорстко регламентована форма.

Одним із найбільш показових проявів сонетної трансформації стало використання прийому стирання (*erasure*). Суть його полягає у створенні нового тексту шляхом вилучення частини мовленнєвого матеріалу з першоджерела (гіпотексту). У поетичній практиці постмодернізму стирання використовується для переосмислення канонічних текстів, створення нових смислових структур, демонстрації «відсутності» як естетичної категорії. З особливою яскравістю такі ознаки проявилися в американській літературі. У зв'язку з цим актуальним є дослідження ролі прийому стирання у трансформації сонетної форми в американській поезії другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Проблема розвитку сонетної форми в англійській поезії розглядалася у працях багатьох науковців і критиків. Значний внесок у дослідження поетики сонета зробила Г. Вендлер, яка проаналізувала еволюцію сонетної традиції (Vendler, 1997). Питання походження та історичного розвитку сонета детально розглянув П. Оппенгеймер в аспекті формування свідомості сучасної людини (Oppenheimer, 1989). Посиленим теоретичним аспектом вирізняється розгляд зміни естетичної форми під впливом обставин (Kuhnheim, 2008; Cohen, 2013). Здатність і готовність американського сонета до принципових змін зафіксовано у праці Д. Мортон (Morton, 1926, p. 33). Р. Стівенс акцентує увагу на навмисному відході сучасних американських поетів від суворих канонів і культивуванні експериментальних форм (Stephens, 2021, p. 25).

Цілеспрямоване і системне вивчення стирання розпочинається з праці Т. Макдональда, що стала своєрідним путівником для подальшої практики і дослідження поетики стирання. Т. Макдональд надавав стиранню універсального значення, а його витoki вбачав ще в добі «кам'яних різьблень і папірусних сувоїв» (Macdonald, 2009). У дисертації К. Марчевської стирання відноситься до ключових експериментальних і творчих підходів (Marczewska, 2015, p. 10). Дж. Найман вважає, що стирання закономірно продовжило теорію і практику феноменологічних і постструктуралістських традицій (Numan, 2018, p. ii). С.-Дж. Койл зазначає, що «при-

таманні поезії стирання короткість і зображально-графічний формат» зумовили «зоряний час» цього прийому (Coyle, 2023, р. 359). В Україні публікації про прийом стирання в американському сонеті майже відсутні. Лише можна згадати статтю О. Волковинського і С. Гнатенка, присвячену питанням трансформації сонетного канону в архітектоніко-структурному аспекті (Волковинський, Гнатенко, 2023).

Попри наявність значної кількості англомовних досліджень про американський сонет і про стирання, питання щодо функціональних особливостей цього прийому саме в межах сонетної форми залишається недостатньо вивченим і потребує подальшого літературознавчого аналізу. Тому метою цієї статті є дослідження прийому стирання як інструменту трансформації канонічної форми сонета в добу постмодернізму.

Методика дослідження ґрунтується на комплексному застосуванні літературознавчих і текстологічних методів, що дозволяють здійснити системний розгляд прийому стирання у трансформації сонетної форми. Сукупність використаних методів спрямована на виявлення структурних, семантичних та інтертекстуальних особливостей поетичних текстів, у яких реалізується техніка стирання доби постмодернізму. Комплексне застосування структурного, інтертекстуального, герменевтичного, порівняльно-типологічного методів забезпечує можливість всебічного аналізу стирання в сонеті, дозволяє виявити специфіку трансформації традиційної форми.

Інтенсивні експерименти у конструюванні мовлення і формуванні сенсу отримали потужний імпульс від діяльності поетів Нью-Йоркської школи (*New York School*). Т. Берріган у 1964 р. публікує збірку «Сонети». Її оригінальність полягала в тому, що автор вилучав один рядок з кожного з написаних ним сонетів. За встановленим правилом у першотексті мало залишатися щонайменше 6 віршів. До 12 відібраних віршів автор додавав сонетний ключ з 2 рядків. Характерно, що саме форма сонета обиралася об'єктом для експериментів. Постмодерністські поети відчували особливе захоплення від процесу трансформації сталого канону. Результати роботи Т. Беррігана сприймалися як постмодерністський колаж, «повторення, перегруповання і використання “знайдених” фраз і тексту», які функціонують за принципом «радикальної деконструкції сонета» (Henry, 2010).

Експерименти з сонетною формою були співвимірними з науково-технічним прогресом. Завдяки космічному прориву з'явилися фото із зображенням поверхні Місяця. Інженери NASA створили діаграмні коди, що мали вигляд перехресних чи дотичних паличок. Вони розміщувалися лінійно за вертикальною і горизонтальною віссю. У 1964 р. поетеса М.Е. Солт створює приклад конкретної поезії із заголовком «Сонет місячного пострілу» (*Moonshot sonnet*). Справа в тому, що фотозображення зафіксувало 14 рядків і в кожному по 5 позначок. Це нагадувало візуальне зображення сонета з 2 катренів і 2 терцетів з метром пентаметра. У коментарі М.Е. Солт зауважила: «З часів Ренесансу нам не вдавалося успішно зобразити Місяць у сонеті. Визнання його нового наукового змісту дозволило зробити це знову. Сьогодні Місяць – це інший об'єкт. Крім того, сонет, як і конкретний вірш, був наднаціональною і надмовною формою. Отже, цей вірш є водночас пародією на старі форми і твердженням про необхідність нових» (Hilder, 2016, pp. 134–135). Було проголошено запит на необхідність пошуків задля відчутного оновлення сонетної форми. На нього відгукнулися майстри стирання.

Помітним, досить яскравим і цілком закономірним явищем в аспекті сонетної трансформації стала книга Джен Бервін «Сітки» (*Nets*), де здійснено художнє переосмислення сонетів Вільяма Шекспіра (1564–1616). Твори цього славетного автора продовжують цікавити митців постмодернізму й сучасного читача. Т. Берріган, який запропонував деконструкцію традиційної форми, зізнався у власному захопленні шекспірівськими сонетами. «Вони були швидкими, музичними, дотепними і короткими» (Berrigan, 1989). Проте, для Дж. Бервін лаконізм В. Шекспіра не видався досконалим. Майстриня постмодернізму застосувала до сонетів англійського автора прийом стирання. У результаті з'явилися максимально лапідарні (ніби справді висічені

на невеликій кам'яній площині) тексти. Фактом визнання роботи Дж. Бервін доречно вважати те, що декілька текстів з її книги «Сітки» вміщено в антології американського сонета (The American Sonnet, 2022, pp. 107–108).

Дж. Бервін демонструє дієвість прийому стирання вже з назви, що утворена за формулою, апробованою іншими носіями постмодернізму. Так, Р. Джонсон вилучив літери з назви відомої поеми Дж. Мільтона і утворив найменування для власної книги: «*Paradise Lost*» трансформувалося в «*Radi os*». Т. Філліпс застосував стирання до маловідомого роману з вікторіанської доби і перетворив «*A Human Document*» на «*A Humument*». Дж. Бервін використала досвід попередників і в багатослівній назві «*The Sonnets of William Shakespeare*» графічно посилила лише чотири букви. Це обумовило появу нової назви: «*The Sonnets of William Shakespeare*». У такий спосіб Дж. Бервін визначила домінанту поетичної стратегії.

Може здатися, що скорочення з 30 літер до 4 є суто формальним. Та це не зовсім так. Завдяки прийому стирання Дж. Бервін забезпечила перехід від жанрової дефініції (*Sonnets*) до позначення матеріально-побутового предмету (*nets*). Однак пригадаємо відомі слова Умберто Еко про те, що світ нагадує книгу, сповнену символів. «Сітки» Дж. Бервін також стають символом, багатозначність якого генерується завдяки інтертекстуальним зв'язкам з гіпотекстом (початковим текстом). У семантичному аспекті «*nets*» наближається до понять «комірка», «мережа», «тенета», «пастка», «сильце», «павутиння». І парадоксальним чином стирання призвело не до звуження образних уявлень чи асоціацій, а, навпаки, – до розширення абстраговано-символічного плану. Також посилюється перцептивна інтрига, що спонукає читача до ознайомлення з новоутвореними текстами.

У межах цієї статті неможливо здійснити всебічний і скрупульозний аналіз збірки «Сітки». Обмежимося лише окремими прикладами. Так, один з найвідоміших із 154-х шекспірівських сонетів значиться за номером 20 з таким початковим віршем: «*A woman's face with Nature's own hand painted*». У цьому творі В. Шекспір оспівує природну красу юнака і підкреслює, що це «не штучно створена краса, отримана за допомогою косметики» (Larsen, 2014, p. 93). Цей сонет демонструє ренесансне переосмислення любові, де друг стає «божественним» об'єктом поклоніння, а не просто партнером. Подібне тлумачення було досить типовим для тогочасної культури неоплатонізму.

Дж. Бервін зі 114 шекспірівських слів акцентує лише 12 (див.: рисунок 1). Використовуючи прийом стирання, Дж. Бервін залишає окремі слова й фрази з шекспірівського тексту, тоді як решта матеріалу візуально «приглушується» чи притлумлюється. У результаті, класичні сонети перетворюються на нові мінімалістичні поетичні композиції, які зберігають зв'язок із шекспірівською традицією, але водночас функціонують як самостійні тексти.

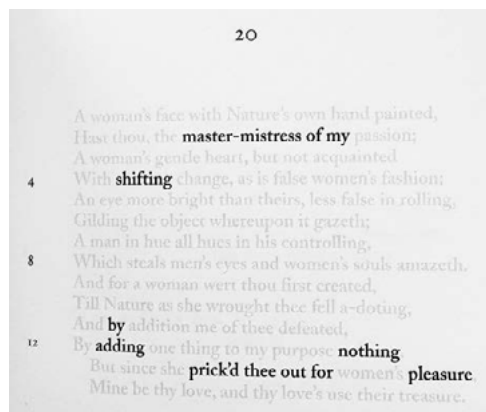

Рис. 1. Фото сторінки з книги Дж. Бервін «Сітки» (Bervin, 2003, p. 20).

Новоутворена фраза в лінійній трансформації може бути такою: «*master-mistress of my / shifting / by / adding nothing / prick'd thee out for pleasure*» (Господар-господиня моєї / змінності / додаванням нічого / виколов(-ла) візерунок на тобі задля задоволення). Її метрична організація втрачає головні ознаки шекспірівського тексту: строфічні особливості, структуру 5-стового ямбу, способи римування. Натомість, новоутворені сполучення поєднують інтертекстуальну і концептуальну поетику. Новий текст постає як похідний від канонічного джерела, що зберігається у вигляді прихованого чи латентного шару. Процес редукції перетворює вихідний текст на своєрідний палімпсест, де смисл формується через взаємодію наявних фрагментів і відсутніх елементів. Парадоксальним чином відсутність набуває особливої семантичної ваги й стає повноцінним компонентом поетичної структури.

Посилена абстрагована рефлексивність у поєднанні з інтертекстуальністю наближає шекспірівські тексти до сучасних реалій. 64-й сонет містить трикратну анафору з фразою «*I have seen*». Скорочений варіант Дж. Бервін також має фігуру повтору: одне й те ж слово подвоюється в кінці вислову: «*I have seen / towers / down-razed / loss loss*» (Я бачив / вежі / зруйновані дощенту / втрата втрата). В. Шекспір говорив про спустошливість часу, про руйнування людських діянь, про тотальну руїну. Дж. Бервін конструює алюзивний вислів зі згадкою про сумнозвісні події, що сталися 11/09 2001 р. Архітектонічне подвоєння «*loss loss*» трансформується у трагічне повідомлення про руйнацію нью-йоркських башт-близнюків. Сміслові асоціації посилюються завдяки дещо примарному «*and*», яке просвічує в шекспірівському варіанті. Напіввидимі семантичні зв'язки заповнюють проміжок між однією «*втратою*» та іншою «*втратою*».

Застосування прийому стирання також демонструє тенденцію до візуалізації поетичної форми. Розміщення збережених слів на сторінці, використання порожнього простору і графічних елементів продукують нові можливості для інтерпретації тексту. У цьому контексті сонет функціонує не лише як вербальна, а й як візуальна структура, що відповідає загальним тенденціям розвитку постмодерністської та концептуальної поезії.

У 135-му сонеті В. Шекспіра сім разів використовується як власне ім'я слово «*Will*». Дж. Бервін залишає лише 13 повторень: «*Will / Will / Will / will / will / will / will / will / Will / Will / will / Will / Will*». Перекладом передати гру смислів майже неможливо. Дж. Бервін відгукнулася на шекспірівське дотепне пустування і посилила його прийомом стирання. Залучення ігрової форми є відчутною прикметою постмодерністської поезії.

Таким чином, прийом стирання може бути ефективним інструментом трансформації, що забезпечує адаптацію сонета до сучасних естетичних і культурних умов, зберігаючи водночас його зв'язок з історичною традицією. Еволюція американського сонета в добу постмодернізму відбувається в напрямі поступового відходу від канонічної, жорстко регламентованої форми до відкритої, динамічної поетичної структури. Прийом стирання посідає особливе місце серед експериментальних художніх стратегій у такій трансформації. Стирання виступає не лише формальним прийомом редукції гіпотексту, а й складною поетичною стратегією, яка поєднує інтертекстуальність, концептуальне письмо і візуальну поетику. У новотворах смисл продукується через взаємодію збережених і відсутніх елементів тексту. У цьому контексті відсутність набуває статусу повноцінного семантичного компонента поряд з витісненням лінійної логіки висловлювання фрагментарною структурою і заміною твердої архітектонічної форми відкритою системою нових семантичних поєднань. Водночас за стирання зберігаються зв'язки з канонічною традицією, що реалізується через інтертекстуальний діалог з класичними зразками сонетної поезії.

Прийом стирання здатен виконувати низку функцій: інтертекстуальну (забезпечує взаємодію з попередніми текстами), семантичну (концентрує значення навколо ключових лексем), візуально-архітектонічну (актуалізує простір сторінки), деконструктивну (трансформує і пере-

осмислює канонічні форми). Це дозволяє розглядати прийом стирання як одну з провідних стратегій в оновленні сонетної традиції в постмодерністській поезії.

Перспективи подальших досліджень полягають у системному вивченні типологічних моделей стирання в межах різних шкіл і напрямів. Актуальним є також дослідження міжмедійних аспектів щодо прийому стирання, зокрема взаємодії тексту з візуальними і цифровими формами. Особливої уваги потребує порівняльний аналіз використання техніки стирання в різних національних літературах, що дозволить глибше зрозуміти універсальні і специфічні риси цього явища в сучасному літературному процесі.

Список використаної літератури

1. Волковинський О., Гнатенко С. Використання прийому “стирання” в молодій американській поезії початку XXI ст.: архітектонічно-структурна трансформація сонетного канону. *Питання літературознавства*. 2023. Вип. 107. С. 30–42. DOI: <https://doi.org/10.31861/pytlit2023.107.030>
2. Berrigan T. Sonnet Workshop. An edited transcript of a talk given at the Poetry Project on February 27, 1979. *Project Papers*. 1989. Vol. II. P. 1–10. URL: <https://www.2009-2019.poetryproject.org/wp-content/uploads/v2-ted-berrigan.pdf>
3. Bervin J. *Nets*. New York : Ugly Duckling Presse, 2003. 150 p.
4. Cohen P. M. “For Truth, Justice, and American Way”: A Close Reading of an American Sonnet. *Southwest Review*. 2013. Vol. 98, No. 3. P. 327–340. URL: <https://www.jstor.org/stable/43473302>
5. Coyle S.-J. Redact to React: Deconstructing Justice with Erasure Poetry. *Liverpool Law Review*. 2023. Vol. 44. P. 359–384. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10991-023-09346-6>
6. Henry T. Time And Time Again : The Strategy of Simultaneity in Ted Berrigan’s «The Sonnets». *Jacket* 2. 2010. № 40. URL: <http://jacketmagazine.com/40/henry-berrigan.shtml>
7. Hilder J. *Designed Words for a Designed World: The International Concrete Poetry Movement, 1955 – 1971*. Montreal & Kingston, London, Chicago : McGill-Queen’s University Press, 2016. 276 p. DOI: <https://doi.org/10.1515/9780773599208>
8. Kuhnheim J. S. The Politics of Form: Three Twentieth Century Spanish American Poets and the Sonnet. *Hispanic Review*. 2008. Vol. 76, No. 4. P. 387–411. DOI: <https://doi.org/10.1353/hir.0.0027>
9. Larsen K. J. *Essays on Shakespeare’s Sonnets*. New Zealand : University Press of Auckland, 2014. 552 p. URL: <https://kjlshakespearesonnets.com/wp-content/uploads/2024/07/ESSAYS-ON-SHAKESPEARES-SONNETS.pdf>
10. Macdonald T. A Brief History of Erasure Poetics. *Jacket* 38. 2009. URL: <http://jacketmagazine.com/38/macdonald-erasure.shtml>
11. Marczevska K. *The Iterative turn*, Durham theses, Durham University. 2015. 301 p. Available at Durham E-Theses Online. URL: <http://etheses.dur.ac.uk/11034/>
12. Morton D. *The sonnet, to-day – and yesterday*. New York, London, G. P. Putnam’s Sons, 1926. 71 p. URL: <https://archive.org/details/sonnettodayandye0000mort/page/n5/mode/2up>
13. Nyman J. Double/Cross: Erasure in Theory and Poetry. 2018. 288 p. *Electronic Thesis and Dissertation Repository*. 5529. URL: <https://ir.lib.uwo.ca/etd/5529>
14. Oppenheimer P. *The Birth of the Modern Mind: Self, Consciousness, and the Invention of the Sonnet*. Oxford University Press, 1989. 224 p. URL: <https://archive.org/details/birthofmodernmin0000oppe/page/n241/mode/2up>
15. Stephens R. Experimental Forms and Identity Politics in 21st Century American Poetry. *Dialogue: The Interdisciplinary Journal of Popular Culture and Pedagogy*: 2021. Vol. 8, Issue 2. Article 4. P. 25–37. URL: <https://digitalcommons.unl.edu/dialogue/vol8/iss2/4>
16. *The American Sonnet: An Anthology of Poems and Essays : Monograph / Eds. D. Malech, L. T. Smith*. University of Iowa Press, 2022. 404 p. DOI: <https://doi.org/10.2307/j.ctv32r03gt>
17. Vendler H. *The art of Shakespeare’s sonnets*. Cambridge, Mass : Belknap Press of Harvard University Press, 1997. 672 p. DOI: <https://doi.org/10.4159/9780674088580>

References

1. Volkovynskiy, O., & Hnatenko, S. (2023). Vykorystannia pryiomu "styrannia" v molodii amerykanskii poezii pochatku XXI st.: Arkhitektonichno-strukturna transformatsiia sonetnoho kanonu [Use of "Erase" Technique in Young American Poetry of the Early 21st Century: Architectonic and Structural Transformation of the Sonnet Canon]. *Pytannia literaturoznavstva – Issues of literary studies*, (107), 30–42. <https://doi.org/10.31861/pytlit2023.107.030> [in Ukrainian].
2. Berrigan, T. (1989). Sonnet workshop: An edited transcript of a talk given at the Poetry Project on February 27, 1979. *Project Papers*, (2), 1–10. Retrieved from <https://www.2009-2019.poetryproject.org/wp-content/uploads/v2-ted-berrigan.pdf>
3. Bervin, J. (2003). *Nets*. Ugly Duckling Presse [in English].
4. Cohen, P. M. (2013). "For truth, justice, and American way": A close reading of an American sonnet. *Southwest Review*, 98(3), 327–340. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/43473302>
5. Coyle, S.-J. (2023). Redact to react: Deconstructing justice with erasure poetry. *Liverpool Law Review*, (44), 359–384. <https://doi.org/10.1007/s10991-023-09346-6>
6. Henry, T. (2010). Time and time again: The strategy of simultaneity in Ted Berrigan's "The Sonnets". *Jacket2*, 40. Retrieved from <http://jacketmagazine.com/40/henry-berrigan.shtml>
7. Hilder, J. (2016). *Designed words for a designed world: The international concrete poetry movement, 1955–1971*. McGill-Queen's University Press. <https://doi.org/10.1515/9780773599208>
8. Kuhnheim, J. S. (2008). The politics of form: Three twentieth-century Spanish American poets and the sonnet. *Hispanic Review*, 76(4), 387–411. DOI: <https://doi.org/10.1353/hir.0.0027>
9. Larsen, K. J. (2014). *Essays on Shakespeare's sonnets*. New Zealand: University Press of Auckland. Retrieved from <https://kjlshakespearesonnets.com/wp-content/uploads/2024/07/ESSAYS-ON-SHAKE-SPEARES-SONNETS.pdf>
10. Macdonald, T. (2009). A brief history of erasure poetics. *Jacket*, 38. Retrieved from <http://jacketmagazine.com/38/macdonald-erasure.shtml>
11. Marczevska, K. (2015). *The Iterative turn*. Doctoral thesis. Durham E-Theses Online. Retrieved from <http://etheses.dur.ac.uk/11034/>
12. Morton, D. (1926). *The sonnet, to-day – and yesterday*. G. P. Putnam's Sons. Retrieved from <https://archive.org/details/sonnettodayandye0000mort/page/n5/mode/2up>
13. Nyman, J. (2018). *Double/Cross: Erasure in theory and poetry*. Doctoral thesis. Electronic Thesis and Dissertation Repository (No. 5529). Retrieved from <https://ir.lib.uwo.ca/etd/5529>
14. Oppenheimer, P. (1989). *The birth of the modern mind: Self, consciousness, and the invention of the sonnet*. Oxford University Press. Retrieved from <https://archive.org/details/birhofmodernmin0000oppe/page/n241/mode/2up>
15. Stephens, R. (2021). Experimental forms and identity politics in 21st century American poetry. *Dialogue: The Interdisciplinary Journal of Popular Culture and Pedagogy*, 8(2), 25–37. Retrieved from <https://digitalcommons.unl.edu/dialogue/vol8/iss2/4>
16. Malech, D., & Smith, L. T. (Eds.). (2022). *The American sonnet: An anthology of poems and essays*. University of Iowa Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv32r03gt>
17. Vendler, H. (1997). *The art of Shakespeare's sonnets*. Belknap Press of Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/9780674088580>

Гнатенко С. О. Прийом стирання як стратегія поетичної трансформації: еволюція американського сонета в добу постмодернізму

Стаття присвячена дослідженню прийому стирання як стратегії поетичної трансформації в еволюції американського сонета доби постмодернізму. У статті розкрито специфіку переосмислення канонічної сонетної форми в умовах постмодерністської поетики, що характеризується деконструкцією традиційних структур, інтертекстуальністю та інтенсивними експе-

риментами з архітектонікою мовленнєвого матеріалу. Визначено, що стирання функціонує як особливий спосіб створення нового тексту шляхом редукції вже існуючого, у результаті чого формується поетичний текст із принципово новими семантичними і композиційними характеристиками.

З'ясовано, що застосування техніки стирання сприяє трансформації сонета з жорстко регламентованої форми у відкриту текстову модель, у якій важливу роль відіграють фрагментарність, лакунарність і візуально-архітектонічна організація сторінки. Особливу увагу зосереджено на аналізі поетичної практики Джен Бервін, зокрема її книги «Сітки», де здійснено художнє переосмислення сонетів Вільяма Шекспіра шляхом їх часткового стирання через притлумлення первинного тексту. Розкрито, що внаслідок редукції тексту виникає ефект палімпсесту, який забезпечує одночасну присутність канонічного джерела і нового авторського висловлювання.

Доведено, що прийом стирання виконує інтертекстуальну, семантичну і візуально-архітектонічну функції, формуючи новий тип поетичної структури, характерний для постмодерністської літератури. Зроблено висновок, що використання прийому стирання як художньої стратегії є важливим чинником еволюції американського сонета, що засвідчує здатність традиційної форми до адаптації в умовах постмодерністського культурного контексту.

Ключові слова: Джен Бервін, постмодернізм, сонет, стирання, трансформація.

Hnatenko O. S. The Erasure Technique as a Strategy of Poetic Transformation: The Evolution of the American Sonnet in Postmodern Era

The paper is focused on the study of the erasure technique as a strategy of poetic transformation in the evolution of the American sonnet of the postmodern era. The paper reveals the specifics of the reinterpretation of the canonical sonnet form within postmodern poetics, characterized by the deconstruction of traditional structures, intertextuality and intense experiments with the architectonics of speech material. It is determined that erasure functions as a special way of creating a new text by reducing the already existing one, as a result of this process a poetic text with fundamentally new semantic and compositional characteristics is formed.

It has been established that the use of the erasure technique contributes to the transformation of the sonnet from a strictly regulated form into an open text model with fragmentation, lacunarity, and the visual-architectural organization of the page playing an important role in it. Particular attention has been paid to the analysis of the poetic practices of Jen Berwin, in particular her book *Nets*, which is an artistic reinterpretation of William Shakespeare's sonnets by means of their partial erasure in the form of dimming of the original text. It has been revealed that the reduction of the text has resulted in the palimpsest effect, which ensures the simultaneous presence of the canonical source and the new artistic message.

It has been proven that the erasure technique performs the intertextual, semantic and visual-architectural functions, forming a new type of poetic structure, distinctive of postmodern literature. It has been concluded that the use of the erasure technique as an artistic strategy is an important factor in the evolution of the American sonnet, which testifies to the ability of the traditional form to adapt in the postmodern cultural context.

Key words: Jen Bervin, postmodernism, sonnet, erasure, transformation.

УДК 821.133.1-82-311.6

DOI <https://doi.org/10.12958/2227-2844-2026-1-51-57>**Карпіна Олена Сергіївна,**

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри світової літератури
Горлівського інституту іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,
м. Дніпро, Україна.
olena.karpina@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4045-9938>

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ЖАНРУ ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ
У ФРАНЦУЗЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ХІХ СТОЛІТТЯ**

Історичному роману належить провідне місце у системі жанрів історичної белетристики. Як відомо, він розвився та став надзвичайно популярним на початку ХІХ ст. завдяки романам шотландського письменника сера Вальтера Скотта, який справедливо вважається «батьком» сучасного історичного роману у європейській літературі.

Оскільки жанр історичного роману займає проміжну позицію між реальністю та вигадкою, він викликає чимало суперечок серед дослідників. На сьогоднішній день у літературознавстві існує велика кількість наукових робіт, присвячених дослідженню його жанрової природи.

Жанр історичного роману набагато старіший, ніж звикли вважати. Довгий час вважалося, що виникнення жанру історичного роману у світовій літературі пов'язане з написанням Вальтером Скоттом його першого твору на історичну тему – роману «Уеверлі» (1814). Деякі сучасні літературознавці дотримуються тієї точки зору, що витoki історичного роману слід шукати у творчості французьких романістів ХVІІ–ХVІІІ ст. (Maxwell, 2009, p. 1–2).

У цей час у Франції паралельно розвивалися дві течії історичної белетристики – «точна» історія та «таємна» історія. Найвидатніші представники першої течії – Мадам де Лафаетт та абат Прево – намагалися поєднати у своїх романах реальні історичні факти, викладені у часовій послідовності, з художньою вигадкою. Героями їхніх творів були вигадані особистості, життя яких розвивалося на фоні конкретних історичних подій – війн або визначних подій із життя представників правлячих династій. Творчий метод письменників використовували у своїх історичних романах численні послідовники.

Представники «таємної» історії переосмислювали загальновідомі історичні факти та широко використовували художній вимисел у трактуванні подій історії. У той самий час, героями їхніх творів виступали визначні історичні постаті, які справили значний вплив на хід історії своєї держави.

Саме така роздвоєна версія історичного роману існувала у Франції в епоху Просвітництва. Вальтер Скотт першим здійснив спробу переосмислити французьку традицію створення історичних романів та розвинути її у своїй творчості. Спочатку його більше зацікавила «точна» історія, але згодом він виявив потенційні можливості й «таємної». Дійовими особами романів письменника (автора «Уеверлі», як його стали називати) були як історичні особи (королі, королеви, полководці, державні діячі), так і вигадані персонажі, причому протагоністами виступали останні, що стало однією з інновацій письменника.

У викладенні подій історії романіст намагався максимально точно відтворити історичний колорит епохи, але у той самий час у повній мірі користувався своїм правом на художній вимисел, що виражалося насамперед у домислюванні маловідомих епізодів з життя визначних

людей. Впродовж деякого часу навіть існувала думка, що романи Скотта – не більше, ніж «костюмовані» романи, адже герої, одягнені у відповідності до епохи, у яку розвиваються події твору, ведуть себе так, як би вони вели себе, якщо б жили у той час, коли було написано роман (Adamson, 1994, p. 2).

Таким чином, Вальтер Скотт поєднав у своєму творчому методі два різні, на перший погляд, несумісні способи створення історичних романів, які фактично були дзеркальним відображенням один одного. Завдяки художньому експерименту письменника жанр історичного роману отримав «друге народження» (Maxwell, 2009, p. 4).

Незважаючи на те, що шотландський романіст спирався у своїй творчості на досвід французьких попередників, він повністю переосмислив засоби відтворення реальності, виробив власний підхід до зображення історичних подій та створив взірць сучасного історичного роману. Новаторство романів письменника полягало у філософському осмисленні історичного процесу. Оноре де Бальзак наголошував на тому, що саме Вальтер Скотт підняв роман до філософського значення історії. До нього ж, як відомо, історія з'являлася у романах лише як декорація, як данина інтересу до її екзотики, засіб для підвищення цікавості твору.

Варто зазначити, що деякі критики та історики вважали природу романів письменника аномальною та звинувачували його у тому, що у своїх творах він не приділяв належної уваги історичній достовірності. Сучасні дослідники творчості письменника наголошують на тому, що такі звинувачення не мають підстав, тому що підхід Скотта до історії схожий на підхід середньовічних авторів історичних романів, який характеризувався присутністю у їхніх творах елементів вигадки. Ця точка зору підтверджується у деяких роботах, присвячених визначенню спільних рис у романі Скотта «Айвенго» та творах Джефрі Чосера (Cameron, 2012, p. 4).

Починаючи з 1816 р., історичні романи Вальтера Скотта стали розповсюджуватися у багатьох країнах світу завдяки французьким перекладачам. Відомі французькі романісти – Оноре де Бальзак, Віктор Гюго, Олександр Дюма-батько – успішно створювали власні історичні романи, використовуючи зразок шотландського попередника. Більшість визначних західноєвропейських романістів XIX ст. мала на меті створення принаймні одного історичного роману за цим зразком.

Звернення В. Скотта та його численних послідовників до історичної теми в літературі можна пояснити їхнім усвідомленням того, що ті проблеми, які були характерні для сучасного їм суспільства, у минулому приймали зовсім інші, специфічні форми, визначення яких допоможе краще зрозуміти проблеми сучасності. Крім того, історія, яку вони розглядали як «об'єктивну передісторію сучасності», не уявлялася їм чужорідною та незбагненою для людського духу (Mckeon, 2000, p. 252).

У процесі свого розвитку історичний роман підлягав численним трансформаціям, оскільки усі західноєвропейські письменники, які працювали у цьому жанрі, брали за основу вальтер-скоттівський тип історичного роману, але при цьому привносили у нього свої авторські та національні особливості. Результатом цього стало виникнення значної кількості моделей історичного роману у рамках літератури певної країни.

Мета нашої статті полягає в тому, щоб розглянути особливості становлення жанру історичного роману у французькій літературі XIX століття та його основні моделі, які сформувалися внаслідок трансформації жанру найвидатнішими романістами Франції цього періоду, а також визначити основні відмінності цих моделей від роману вальтер-скоттівського типу.

Протягом 1820–1830-х рр. численні французькі письменники наполягали на тому, що історичний роман є надбанням їхньої власної національної літератури. Це можна пояснити тим, що саме у Франції мали місце найважливіші історичні події XIX ст. (взяття Бастилії, Велика французька революція, падіння Комуни), які отримали відображення у творах французьких романістів.

До того ж, саме серед французьких письменників була найбільша кількість послідовників сера Вальтера Скотта, а його романи розповсюджувалися у світі переважно в французькому перекладі. Це призвело до того, що представники інших національностей почали ідентифікувати історичний роман не тільки з Шотландією, а й з Францією.

Оскільки представники французького романтизму послідовно розвивали нововведення В. Скотта, виникла особлива франко-шотландська модель історичного роману, формами реалізації якої стали два типи історичного оповідання: «претенденти у сховищі» та «облогові» романи.

У романах першого типу мова йшла про те, як скинутий з престолу монарх, покинутий фаворитами, повертався несподівано з того місця, де він ховався протягом певного часу від злочинців, та намагався повернути собі трон. В епоху Ренесансу такі монархи існували в усій Європі, так що сюжети романів були засновані здебільшого на реальних історичних подіях. Найчастіше у ролі «претендентів» виступали визначні представники шотландської династії Стюартів та французької династії Бурбонів. Долі правителів обох династій, приречених на страждання, сприймалися романістами як дзеркальні відображення одна одної та захоплювали читачів (Maxwell, 2009, p. 5).

Першим історичним романом із таким сюжетом став «Уверлі» Вальтера Скотта (1814). Можна навести у якості прикладу також історичні твори Олександра Дюма-батька, насамперед роман «Віконт де Бражелон, або Десять років потому» (1847–1850), третій том якого, відомий під назвою «Людина у залізній масці», ілюструє перший різновид франко-шотландської моделі історичного роману.

У центрі сюжету романів другого типу була облога певного міста під час визвольної війни. Головна ідея романів наступна: навіть без професійної підготовки та спеціального планування облога міста може бути досить успішною завдяки спільній меті та узгодженим діям окремих представників населення, перетворених на громадян під час маршу. Введення у роман цього дивовижного масового протагоніста – народу – стало особливо популярним після взяття Бастилії напередодні Великої французької революції (Maxwell, 2009, p. 6).

Зразковим твором такого типу є роман Вальтера Скотта «Айвенго» (1819), який являє собою синтез роману Мадлен де Сюдєрі «Артамен, або Великий Кір» (1649–1653) та напівлегендарної історії про Бастилію. Ще одним прикладом «облогових» романів вважається також і твір бразильського письменника Еуклідеса да Куньї «Сертани» (1902), у якому йде мова про збройний конфлікт, що трапився у Бразилії між міськими республіканцями та сільськими поселенцями.

Два типи історичного оповідання сприймалися як конкуруючі альтернативи, які важко поєднати в одне ціле. Вони розвивалися паралельно та мали власну логіку розгортання історичних подій у романі. Обидва були тісно пов'язані з домінуючими історіографічними інтересами. Видатні історичні постаті намагалися або стати «претендентами», або бути схожими на них. «Облогові» романи, відповідно, були розраховані на те, щоб викликати безпосередню «масову участь в історії» (Maxwell, 2009, p. 6).

Саме франко-шотландська модель з двома усталеними типами оповідання стала найпоширенішою та широко визнаною версією сучасного історичного роману, хоча і неодноразово підлягала авторським трансформаціям з боку французьких письменників.

Власне французький історичний роман має свої специфічні особливості, багато в чому обумовлені бурхливими подіями історії Франції.

Особливо важливим у французькій політичній історії був 1830 рік, оскільки він був позначений переходом від консервативної конституційної монархії Бурбонів до ліберальної буржуазної монархії короля Луї-Філіпа. Багато вчених наголошували на взаємозв'язку між політичною революцією 1830 р. та стрімким розвитком літератури у цьому році, а саме виникненням реалізму як творчого методу Оноре де Бальзака та Стендаля. Виникнення реалізму обумовлене

не тільки політичним, але й культурним підйомом у житті Франції. Реалістичне зображення минулого було в центрі численних дискусій, що стосувалися сутності історії, яка займала у той час домінуючу позицію в житті суспільства (Samuels, 2004, p. 16).

Як відомо, у XIX ст. на літературній арені паралельно з реалізмом розвивався ще один творчий метод – романтизм, який виник раніше. Історичні романи, написані у відповідності до естетичних принципів кожного з цих методів, різнилися між собою. Основна відмінність полягала у часі, зображеному у творі. Так, романтичні історичні романи В. Скотта, В. Гюго та О. Дюма-батька переносили читача у часі, намагаючись матеріалізувати реалістичне бачення минулої епохи та оживити її перед очима читача, а події більшості реалістичних історичних романів, починаючи з 1830 р., мали місце у теперішній час або у нещодавній період Реставрації Бурбонів, який тривав протягом 1814–1830 рр. (Samuels, 2004, p. 3).

Відомий угорський літературознавець та філософ Георг Лукач у своїй відомій праці «Історичний роман» (1937) стверджував, що представники реалізму застосовували прийоми романтичного історичного роману, успадковані від Вальтера Скотта, коли змальовували сучасність. Він писав, що Оноре де Бальзак «переходить від зображення історії минулого до зображення сучасності як історії» (Samuels, 2004, p. 11).

У багатьох реалістичних романах дійовими особами були герої, надмірне захоплення історією яких призводило їх наприкінці життя до трагічних наслідків. Зображаючи сучасність, реалісти показували минуле як силу, що ламала долі людей, як хибну модель для наслідування. Протагоністи романів ставали «жертвами історичних ілюзій» (Samuels, 2004, p. 268). Варто пригадати Жюльєна Сореля, головного героя роману Стендаля «Червоне та чорне» (1830), який, намагаючись копіювати історичні моделі, опинився наприкінці твору на ешафоті. У реалістичних романах частіше зображалися наслідки, а не причини захоплення історією, яке можна назвати «епідемією XIX століття» (Samuels, 2004, p. 9).

Така нова форма історичної свідомості розвилася на початку XIX ст. як реакція на кризу, обумовлену історичними подіями, які мали місце у Франції в цей час.

Сер Вальтер Скотт мав величезний вплив на всі форми зображення історії, які існували у Франції XIX ст., у тому числі романтичну історіографію та романтичну історичну драму. Під впливом його творчості у французькій літературі 1820–1830 рр. сформувалися три специфічні моделі історичного роману.

У першій моделі фокус уваги переміщався з вигаданих персонажів на історичних. Така модель використана в романі Альфреда де Віньї «Сен-Мар» (1826). Романіст писав: «Мені здавалося, що я не повинен наслідувати тих іноземців, у творах яких люди, що грають домінуючу роль в історії, зображаються на задньому плані. Я розташував визначних осіб на передньому плані; я зробив їх ведучими акторами у своїй трагедії» (Ungurianu, 2007, p. 16).

Засновником другої моделі вважається Віктор Гюго, який у своєму «Соборі Паризької Богоматері» (1831) рухається у протилежному напрямку та піддає жанр авторській трансформації. У романі, не дивлячись на точне зазначення часових рамок на початку: «Триста сорок вісім років, шість місяців і дев'ятнадцять днів тому» (Гюго, 2024, с. 7), історичний зміст зводиться до мінімуму та заміщається графічним зображенням норівів та загальної атмосфери «готичного світу» з його надзвичайними пристрастями та вразливими контрастами. При цьому посилюється роль вигаданого сюжету та персонажів. Можна сказати, що Віктор Гюго створив історичний роман узагальнено-символічного типу.

Третя модель асоціюється з іменем Олександра Дюма-батька, який у 1840-х рр. започаткував свою нескінченну серію романів про трьох мушкетерів, у яких минуле використовувалося лише у якості фону, на якому розгорталися захоплюючі пригоди, а власно історичні події не мали першорядного значення.

Варто зазначити, що всі ці моделі французького історичного роману були успішно розвинені видатними представниками слов'янських літератур. Так, наприклад, роман М. В. Гоголя «Тарас Бульба» (1842) створений за зразком «Собору Паризької Богоматері» (1831) В. Гюго: у ньому простежується послаблення історичного хронотопу та концентрація на середньовічних звичаях.

Як видно, модель історичного роману, запропонована шотландським письменником у вік захоплення історією, широко використовувалася французькими романістами цього періоду, але ж зазнавала численних трансформацій, що сприяло виникненню національних особливостей французького історичного роману.

Отже, у статті розглянуто особливості становлення історичного роману у французькій літературі XIX століття, а також його основні моделі, що сформувалися внаслідок трансформації жанру французькими романістами. Здійснений огляд дозволив нам визначити деякі відмінності цих моделей від історичного роману вальтер-скоттівського типу. Основними аспектами трансформації жанру французькими романістами зазначеного періоду є, на наш погляд, наступні: переміщення фокусу уваги з вигаданих персонажів на історичних; зведення історичного змісту до мінімуму; невідповідність зображених у романі подій своїй епосі; використання історичних подій у якості тла, на якому розгортаються захоплюючі пригоди.

Перспективи наших подальших досліджень полягають у більш детальному вивченні специфіки жанру історичного роману, а також його національних та авторських трансформацій в інших західноєвропейських літературах XIX століття.

Список використаної літератури

1. Maxwell R. *The Historical Novel in Europe, 1650–1950*. New York : Cambridge University Press, 2009. 323 p.
2. Adamson L. G. *Recreating the Past: a Guide to American and World Historical Fiction for Children and Young Adults*. Westport, Connecticut : Greenwood Press, 1994. 494 p.
3. *Narrative is the Essence of History: Essays on the Historical Novel* / ed. J. Cameron. Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing, 2012. 151 p.
4. *Theory of the Novel: a Historical Approach* / ed. M. Mckeon. Baltimore : The Johns Hopkins University Press, 2000. 947 p.
5. Samuels M. *The Spectacular Past: Popular History and the Novel in Nineteenth-Century France*. Ithaca, New York : Cornell University Press, 2004. 280 p.
6. Ungurianu D. *Plotting History: the Russian Historical Novel in the Imperial Age*. Madison : The University of Wisconsin Press, 2007. 335 p.
7. Гюго В. *Собор Паризької Богоматері* / пер. з фр. П. Тернюк. Київ : Андронум, 2024. 388 с.

References

1. Maxwell, R. (2009). *The Historical Novel in Europe, 1650–1950*. New York: Cambridge University Press.
2. Adamson, L. G. (1994). *Recreating the Past: a Guide to American and World Historical Fiction for Children and Young Adults*. Westport, Connecticut: Greenwood Press.
3. Cameron, J. (Ed.). (2012). *Narrative is the Essence of History: Essays on the Historical Novel*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
4. Mckeon, M. (Ed.). (2000). *Theory of the Novel: a Historical Approach*. The Baltimore: Johns Hopkins University Press.
5. Samuels, M. (2004). *The Spectacular Past: Popular History and the Novel in Nineteenth-Century France*. Ithaca, New York: Cornell University Press.

6. Ungurianu, D. (2007). *Plotting History: the Russian Historical Novel in the Imperial Age*. Madison: The University of Wisconsin Press.

7. Gyugo, V. *Sobor Paryzkoï Bohomateri [The Hunchback of Notre Dame]*. Kyiv: Andronum [in Ukrainian].

Карпіна О. С. Трансформація жанру історичного роману у французькій літературі XIX століття

У статті розглянуто особливості становлення історичного роману у французькій літературі XIX століття та його основні моделі, що сформувалися внаслідок трансформації жанру найвидатнішими романістами Франції цього періоду. Акцентується той факт, що витoki жанру слід шукати у творчості французьких романістів XVII–XVIII століть, а «друге народження» він отримав завдяки художньому експерименту В. Скотта, який виробив власний підхід до зображення історичних подій та створив зразок сучасного історичного роману. Відзначено, що послідовний розвиток нововведень шотландського письменника представниками французького романтизму призвело до виникнення особливої франко-шотландської моделі історичного роману, яка згодом стала найпоширенішою і широко визнаною версією сучасного історичного роману та неодноразово піддавалася авторським трансформаціям. Встановлено, що численні французькі письменники, які працювали в жанрі історичного роману (А. де Вінї, В. Гюго, А. Дюма-батько), брали за основу вальтер-скоттівську модель, але модифікували її відповідно до своїх художніх завдань та привносили свої авторські особливості у створювані ними твори, що сприяло виникненню національних особливостей французького історичного роману. Огляд трьох основних моделей широко відомих французьких історичних романів, написаних у розглянутий період, дозволив автору статті визначити деякі трансформації жанру, привнесені французькими романістами: переміщення фокусу уваги з вигаданих персонажів на історичних; зведення історичного змісту до мінімуму; невідповідність зображених у романі подій своїй епосі; використання історичних подій у якості тла, на якому розгортаються захоплюючі пригоди. Автор дійшов висновку, що всі розглянуті моделі французького історичного роману отримали подальший розвиток у творчості видатних слов'янських письменників (М. Гоголь).

Ключові слова: французький історичний роман XIX століття, вальтер-скоттівський тип історичного роману, модель історичного роману, історична правда, художня вигадка.

Karpina O. S. Transformation of the Historical Novel Genre in the French Literature of the 19th Century

The article deals with the peculiarities of the development of the historical novel in the French literature of the 19th century and its main models which were formed as a result of the transformation of the genre by the most prominent French novelists of this period. The author emphasizes the fact that the origins of the genre should be sought in the artistic works by the French novelists of the 17th–18th centuries, and due to the artistic experiment of W. Scott who developed his own approach to depicting historical events and created an example of the modern historical novel it received “the second birth”. It is noted that the consistent development of the Scottish writer’s innovations by the representatives of French romanticism led to the emergence of a special Franco-Scottish model of the historical novel which later became the most common and widely recognized version of the modern historical novel and was constantly transformed by the French authors. It has been established that the numerous French writers who worked in the historical novel genre (A. De Vigny, V. Hugo, A. Dumas-père) took the Walter-Scott’s model as a basis but modified it in accordance with their artistic tasks and brought their own authors’ features in the works they created. It contributed to the emergence of the national peculiarities of the French historical novel. The review of the three main models of the well-known French historical novels written during the indicated period allowed the author

of the article to identify some of the genre transformations introduced by the French novelists: shifting the focus from the fictional characters to the historical ones; reducing the historical content to a minimum; uncorrespondence of the events depicted in the novel with their era; using historical events as a background against which exciting adventures unfold. The author comes to the conclusion that all the considered models of the French historical novel were further developed in the artistic works by the prominent Slavic writers (N. Gogol).

Key words: French historical novel of the 19th century, Walter Scott's type of the historical novel, model of the historical novel, historical truth, artistic fiction.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 25.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026

УДК 812.111(71)

DOI <https://doi.org/10.12958/2227-2844-2026-1-58-64>**Кеба Олександр Володимирович,**

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри германської і слов'янської філології та зарубіжної літератури
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна.
keba.oleksandr@kpnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-2372-0425>

Трембовецький Павло Павлович,

здобувач вищої освіти
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна.
fildf23.trembovetskyi@kpnu.edu.ua
<https://orcid.org/0009-0004-6712-9770>

**ЖАНРОВО-СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ
МАЙКЛА ОНДАТЖЕ «КОТЯЧИЙ СТІЛ»**

«Котячий стіл» («The Cat's Table») став шостим романом англо-канадського автора Майкла Ондатже. Опублікований у 2011 році, він отримав схвальні відгуки у тогочасній літературній критиці (Charles, 2011). Оглядачка газети The Guardian, зокрема, наголошувала на «ідеальній зваженості» прози Ондатже, однак убачала певні недоліки в організації сюжету, спричинені «браком центрального конфлікту». Крім того, на думку критикині, хибою автора є те, що він «ухиляється від суджень» (Enright, 2011). Більш точною видається характеристика роману рецензенткою газети The New York Times. Вона називала роман «чарівним» (enchanted) і вказувала на те, що його фрагментарна, схожа на сон якість, спричинена специфічним поглядом дорослого, спрямованим у своє дитяче минуле (Schillinger, 2011). Згодом таку нарративну інтенцію на етапі творчого задуму роману підтвердив і сам автор в одному з інтерв'ю (O'Malley, 2012). Дискусія, яка розгорнулася в літературній критиці, була продовжена і в академічному літературознавстві, що свідчить про неусталеність оцінки художньої своєрідності роману і потребу його подальшого студіювання. Відтак актуальність теми цього дослідження зумовлена необхідністю поглибленого аналізу жанрових і стильових особливостей роману «Котячий стіл».

Проблема, порушена у пропонованій розвідці, вже привертала увагу літературознавців. Так, Сьюзен Штреле, професорка Бінгемтонського університету (США), внаслідок пильного аналізу нарративної структури роману Ондатже висновувала, що ретроспективний погляд дорослого оповідача (погляд із «неправильного кінця телескопа») деконструє жанр Bildungsroman, перетворюючи його з історії про формування особистості на дослідження ненадійності та конструктивності пам'яті (Strehle, 2014, p. 448]. Схожу думку висловив Дж.П. О'Меллі, охарактеризувавши роман як «історію про магію юності та незнайомих, які допомагають нам стати дорослими так, як ми усвідомлюємо це набагато пізніше» (O'Malley, 2012). А. Д. Гупта дає оригінальне визначення поетики Ондатже – «проста складність» – і наголошує, що автор почасти вдається до «стримування» у розповіді, з тим щоб «спонукати «активного читача» піти йому назустріч» (Gupta, 2024). Згадуючи про важливість авторської нарративної установки,

згідно з якою «не можна покладатися на один голос» (Ondaatje, 2022), дослідниця водночас акцентує на переконливості першоособової розповіді в романі: «Як творець вигаданої правди, Ондатже, здається, вважає переконливість цієї вигадки своїм єдиним обов'язком...» (Gupta, 2024).

Зважаючи на коротко охарактеризовані тенденції академічних студій роману «Котячий стіл», можемо констатувати потребу у подальшому вивченні жанрових, структурних, поетико-стильових особливостей цього твору. Мета пропонованої розвідки полягає у виявленні жанрової специфіки роману М. Ондатже «Котячий стіл» у зв'язку з особливостями загальної композиції і наративної структури твору.

Творчість Майкла Ондатже, з огляду на широту і багатоплановість його художніх пошуків, потребує використання комплексу літературознавчих підходів. В контексті поставленої у цій розвідці мети найбільш релевантними видаються принципи жанрологічного аналізу та інструментарій сучасної наратології.

У новітньому літературознавстві дослідження тенденцій розвитку жанрів займає вельми істотне місце. Детальний огляд стану справ у цій галузі літературної науки представлено в праці Тетяни Бовсунівської (Бовсунівська, 2009). Літературознавиця розглядає класичні генологічні теорії, в яких знаходить продовження і розвиток проаристотелівська тенденція, і новітні, що постали як реакція на бурхливий розвій жанрів у літературі ХХ-ХХІ ст., такі як психологічна, структуралістська, функціональна, рецептивна, інтермедіальна, семіотична, метафорична. Спеціальну увагу науковиця приділяє феміністичній критиці жанру, жанровим теоріям М. Бахтіна, Н. Фрая, Ц. Тодорова та ін. Виділяючи як окремий напрям сучасної генології когнітивний підхід до жанрової специфікації та класифікації, дослідниця обґрунтовано стверджує, що наразі найбільш актуальними є тріадичні мікросистеми членування (жанр / піджанр / модифікація). «Когнітивний підхід до жанру від початку означає міждисциплінарний механізм аналізу, оскільки когнітивні конструкти є властивістю мислення взагалі, а не лише літературознавства. Побудована на такому підході схема жанрів має враховувати стійкі й плинні властивості, а також повинна спрацьовувати на матеріалі пізніших епох літератури...» (Бовсунівська, 2009, с. 487). Перспективи когнітивного підходу до вивчення тенденцій розвитку жанрів науковиця пов'язує насамперед із тим, що сучасна романістика очевидно демонструє тяжіння до синтезу різних жанрових ознак, а письменники реалізують свої художні інтенції на перетині таких жанрових різновидів роману, як соціально-історичний, психологічний, морально-філософський, інтелектуальний, детективний, любовний, роман виховання, роман про митця та ін.

Важливі методологічні орієнтири вивчення жанрових і структурних особливостей романів М. Ондатже надає сучасна наратологія. Її становлення у другій половині ХХ ст. було зумовлене значним ускладненням художньої форми творів новітньої літератури, насамперед редукацією авторської присутності в тексті, поширенням різноманітних варіантів «передорученої розповіді», зростанням читацької активності в процесі рецепції тексту. На відміну від традиційної теорії оповіді, для якої найбільш важливим є вивчення різноманітних форм оповіді (монолог – діалог, опис – розповідь; мова автора – мова персонажів), літературно-художній твір інтерпретується наратологами (Франц Штанцель, Жерар Женетт, Вольф Шмід) як процес художньої комунікації між наратором (оповідачем у різних його іпостасях) і наратором (фігурою сприйняття в тексті або позатекстовим читачем) (Кеба, Черноконь, 2024, с. 16). Отже, зважаючи на мету і завдання пропонованої розвідки її методологія ґрунтується на комплексному підході з орієнтацією на новітні досягнення жанрології і наратології.

Сюжет роману «Котячий стіл» чітко зорієнтований на відтворення подій морської подорожі у сприйнятті підлітка. Враховуючи це, можемо констатувати, що Ондатже у створенні роману спирається на добре апробовані, усталені жанрові моделі. Найбільш очевидна з них – це «морська історія» (Sea Fiction, Nautical fiction, Maritime Novel). Автор використовує класич-

ний топос «корабля-світу», тобто замкненого простору, де на локалізованій території показані представники різних соціальних класів, етносів, та індивідуальних доль. Така ізоляція поглиблює суперечності та прискорює сюжетний розвиток (Bobaru, 2023).

Знаючи відомі деталі біографії Майкла Ондатже (зокрема, обставини переїзду з Цейлону до Англії), неважко виявити в романі ознаки автобіографічності. Письменник свідомо надає протагоністові-нараторові роману своє ім'я; «відправляє» його в тритижневе плавання на кораблі «Оронсей», що мало місце в житті самого автора; вказує в тексті твору, що «дорослий Майкл» є відомим письменником, для якого важливим є його статус бікультурного, «гібридного» автора. Втім, наратор ніяк не приховує своєї «вигаданості». Він попереджає читача, що це «фікційні мемуари». Таким структурним прийомом Ондатже розмиває межу між реальним спогадом і художньою конструкцією, перетворюючи роман з «розповіді про минуле» в розповідь про те, як минуле пам'ятається.

Автор дає своєму творові недвозначне жанрове визначення «роман» і тим самим звільняє себе від «автобіографічного пакту» (термін Філіпа Лежена (Малішевська, 2020, с. 38), тобто від обіцянки говорити виключно правду. Це дозволяє йому дослідити не те, «як усе було насправді», а те, «як могло бути» або «як відчувалося». Він бере реальний каркас (хлопчик Майкл, 11 років, корабель з Цейлону до Англії) і наповнює його вигаданими, гіперболізованими, символічними подіями та персонажами.

Модель морської історії сполучається в романі з константами Bildungsroman'у. Тритижнева подорож морем із Цейлону до Лондона для наратора Майкла і двох його друзів-ровесників Кассія і Рамадіна стає коротким, але дуже змістовним курсом дорослішання. Хлопчики переходять від дитячої невинності й безпосередності сприйняття світу до першого зіткнення зі світом дорослих. Цей перехід позначений амбівалентністю: з одного боку, пригоди і відкриття нових життєвих горизонтів, з іншого – небезпеки, загрози і навіть смерть. Як і в будь-якому романі виховання, юні особи зазнають впливу різних людей, часто протилежних життєвих поглядів і світоглядних концепцій. При цьому роман Ондатже долає обмежені рамки жанрової моделі роману виховання. Вона передбачає, як правило, затяжний довгочасний процес. Еволюційний розвиток особистості, її послідовне становлення показується через освіту, низку випробувань, мандрівок, окремі епізоди яких можуть перетворюватися на ініціацію. Зазвичай роман виховання завершується інтеграцією протагоніста в соціум, або свідомим неприйняттям його.

Близький до роману виховання жанр дорослішання фокусується на самоусвідомленні ідентичності персонажа, формуванні самодостатності (Floriş, 2025, р. 98). Для хронотопу історії дорослішання суттєвим елементом є концентрація в часі, акцент на відносно короткому й інтенсивному періоді, що виступає каталізатором самоосягнення. Відповідно подорож на «Оронсеї» для Майкла і його друзів не включає усього процесу виховання, а є важливим, переломним моментом у житті кожного підлітка, коли вони втрачають дитячу наївність і стають іншими, дорослими.

У класичному Bildungsroman'і соціалізація особистості протагоніста супроводжується віднайденням свого місця у світі, досягненням зрілості й навіть гармонії, почасти позначеної певним трагізмом. Щодо роману «The Cat's Table» про гармонію говорити не випадає. Хлопчики завершують свою подорож скоріше травмованими, аніж «вихованими». Зіткнення зі світом дорослих, в якому панують жорстокі пристрасті, злочини, порушення норм моралі, смерть, шокує кожного з них і залишає непозбутні внутрішні травми.

Роман Ондатже суттєво відрізняється від традиційної «історії дорослішання» ще й тим, що автор в її деконструкції послуговується такими інструментами сучасної літературної поетики, як фрагментарність і подвійна фокалізація. Класична історія дорослішання зазвичай має лінійну структуру. Натомість Ондатже структурує її фрагментами пам'яті. Подвійність нара-

тивної фокалізації досягається тим, що, читач стикається не так із самим «дорослішанням», як із рефлексією дорослої людини щодо того, як відбувався процес дорослішання.

Наративний механізм історії дорослішання у варіанті Ондаатже налаштовується за допомогою напруги, що виникає між «тоді» і «тепер». Дорослішання відбувається не тоді, коли Майклу було одинадцять років, а тепер, коли досвідчений письменник розказує (пише!) цю історію. Відповідно структура тексту формується дискурсом двох поглядів: наївного, безпосереднього, налаштованого на пригоди одинадцятилітнього Майкла і рефлексивно-аналітичного, трохи відстороненого дорослого. Наприклад, Майкл не розуміє прихованого змісту багатьох подій, що відбуваються на кораблі через присутність на ньому в'язня і спроб групи людей звільнити його. Натомість дорослий Майкл знає, що тоді скоїлося і як це вплинуло фактично на всіх пасажирів корабля, але втрата безпосередності тодішнього переживання робить його погляд меланхолійним і сумним.

Драматизм і хаотичність подій минулого контрастує зі сповільненою, розсудливо-оцінною нарацією з теперішнього часу. Ось як це виглядає навіть у межах окремого фрагменту тексту: «The three weeks of the sea journey, as I originally remembered it, were placid. It is only now, years later, having been prompted by my children to describe the voyage, that it becomes an adventure, when seen through their eyes, even something significant in a life. A rite of passage. But the truth is, grandeur had not been added to my life but had been taken away. As night approached, I missed the chorus of insects, the howls of garden birds, gecko talk. And at dawn, the rain in the trees, the wet tar on Bullers Road, rope burning on the street that was always one of the first palpable smells of the day» (Ondaatje, 2012, p. 72). Цілком слушною є думка Сьюзен Штреле, що наративна стратегія Ондаатже є не просто стилістичним прийомом, а засобом вираження філософської позиції: наша ідентичність формується не стільки самими подіями, скільки тим, як ми переписуємо та інтерпретуємо ці події через «неправильний кінець телескопа» нашої пам'яті (Strehle, 2014, p. 448).

Якщо 11-річний Майкл лише реєструє події, то дорослий Майкл інтерпретує їх. Роман показує, що наша особистість формується не самими подіями дитинства, а тим, як ми переписуємо та осмислюємо ці події протягом усього подальшого життя.

Таким чином, структурно-композиційні й наративні особливості роману «Котячий стіл» зумовлюються синтезуванням низки жанрових стратегій. Елементи морського роману, роману-травелогу, Bildungsroman'у, історії дорослішання, шпигунського квесту, роману пам'яті визначають такі ознаки художньої структури твору, як фрагментарність, ретроспективність і проспективність, символізація простору, подвійність оптики наратора. На цій основі формується неоднозначна у своїй багатоплановості картина мультикультурного світу, що відображає складні процеси особистісної, національної, культурної ідентичності в сучасному світі.

Список використаної літератури

1. Бовсунівська Т. В. Теорія літературних жанрів: Жанрова парадигма сучасного зарубіжного роману. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. 519 с.
2. Кеба О. В., Черноконь В. В. Поетика невизначеності: від модернізму до постмодернізму і далі : монографія. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О. В., 2024. 212 с. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/8147>
3. Малішевська І. Автобіографія: витоки, становлення та критика жанру. *Літературознавчі обрії: праці молодих учених*. Київ : Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 2010. Вип. 17. С. 37–40.
4. Bobaru N. Sea Fiction as World Literature. *Analele Universității «Ovidius» Constanța. Seria Filologie*. 2023. Vol. XXXIV, 2. P. 17–34. DOI: <https://doi.org/10.61801/UOCFILO.2023.2.02>
5. Charles R. «The Cat's Table», by Michael Ondaatje. *The Washington Post*, 25.10.2011.
6. Enright A. «The Cat's Table by Michael Ondaatje» [review]. *The Guardian*, 26.08.2011.

7. Floriș R. Bildungsroman and Coming-Of-Age: Understanding Development Fiction Through Sociology. *Romanian Journal of English Studies*. 2025. Vol. 22, Issue 1. P. 90–100. DOI: <https://doi.org/10.2478/rjes-2025-0009>
8. Gupta A. D. Fiercely Tender: The Simple Complex World of Michael Ondaatje's Novels. *The Bangalore Review*, August 2024. URL: <https://bangalorereview.com/2024/08/fiercely-tender-the-simple-complex-world-of-michael-ondaatjes-novels/>
9. O'Malley JP. «I came from a tussle with the sea»: An interview with Michael Ondaatje. *Gulf Coast. A Journal of Literary and Fine Arts*. Issue 24.2. Summer/Fall 2012. URL: <https://gulfcoastmag.org/journal/24.2/i-came-from-a-tussle-with-the-sea-an-interview-with-michael-ondaatje/>
10. Ondaatje M. *The Cat's Table*. London : Vintage Books, 2012. 372 p.
11. Ondaatje M. We Can't Rely on One Voice. Interview for the Louisiana Museum of Modern Art. *Louisiana Channel*. URL: <https://channel.louisiana.dk/video/michael-ondaatje-we-cant-rely-one-voice> (Last accessed: 28 July 2022).
12. Schillinger L. Sea Voyage to Send a Boy Adrift. *The New York Times*, 07.10.2011.
13. Strehle S. Ondaatje's Cat's Table: The View from «the Wrong End of the Telescope». *Critique: Studies in Contemporary Fiction*. 2014. Vol. 55, no. 4. P. 448–461.

References

1. Bovsunivska, T. V. (2009). Teoriia literaturnykh zhanriv: Zhanrova paradyhma suchasnoho zaru-bizhnoho romanu [Theory of literary genres: Genre paradigm of the modern foreign novel]. Kyiv: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «Kyivskiy universytet» [in Ukrainian].
2. Keba, O. V., & Chornokon, V. V. (2024). Poetyka nevyznachenosti: Vid modernizmu do post-modernizmu i dali [Poetics of uncertainty: From modernism to postmodernism and beyond]. Kami-anets-Podilskiy: Vydavets Kovalchuk O. V. Retrieved from <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/8147> [in Ukrainian].
3. Malishevska, I. (2010). Avtobiohrafia: vytoky, stanovlennia ta krytyka zhanru [Autobiography: Origins, development, and critique of the genre]. *Literaturoznavchi obrii: Pratsi molodykh uchenykh – Literary horizons: Works of young scholars*, (17), 37–40 [in Ukrainian].
4. Bobaru, N. (2023). Sea Fiction as World Literature. *Analele Universității „Ovidius” Constanța. Seria Filologie*, XXXIV, 2, 17–34. <https://doi.org/10.61801/UOCFILO.2023.2.02>
5. Charles, R. (2011). «The Cat's Table», by Michael Ondaatje. *The Washington Post*, October 25, 2011.
6. Enright, A. (2011). «The Cat's Table» by Michael Ondaatje" [review]. *The Guardian*, August 26, 2011.
7. Floriș, R. (2025). Bildungsroman and Coming-Of-Age: Understanding Development Fiction Through Sociology. *Romanian Journal of English Studies*, 22(1), 90–100. DOI: <https://doi.org/10.2478/rjes-2025-0009>
8. Gupta, A. D. (2024). Fiercely Tender: The Simple Complex World of Michael Ondaatje's Novels. *The Bangalore Review*, August 2024. Retrieved from <https://bangalorereview.com/2024/08/fiercely-tender-the-simple-complex-world-of-michael-ondaatjes-novels/>
9. O'Malley, JP. (2012). «I came from a tussle with the sea»: An interview with Michael Ondaatje. *Gulf Coast. A Journal of Literary and Fine Arts*. Issue 24.2. Summer/Fall 2012. Retrieved from <https://gulfcoastmag.org/journal/24.2/i-came-from-a-tussle-with-the-sea-an-interview-with-michael-ondaatje/>
10. Ondaatje, M. (2012). *The Cat's Table*. London: Vintage Books.
11. Ondaatje, M. (2022). We Can't Rely on One Voice. Interview for the Louisiana Museum of Modern Art. *Louisiana Channel*. Retrieved from <https://channel.louisiana.dk/video/michael-ondaatje-we-cant-rely-one-voice> (Last accessed: 28 July 2022).
12. Schillinger, L. (2011). Sea Voyage to Send a Boy Adrift. *The New York Times*, October 7, 2011.
13. Strehle, S. (2014). Ondaatje's Cat's Table: The View from «the Wrong End of the Telescope». *Critique: Studies in Contemporary Fiction*, 55(4), 448–461.

Кеба О. В., Трембовецький П. П. Жанрово-структурні особливості роману Майкла Ондатже «Котячий стіл»

Мета роботи полягає у виявленні жанрової природи та наративної структури роману Майкла Ондатже «Котячий стіл». У центрі уваги – з'ясування механізмів художньої трансформації традиційних жанрових моделей та аналіз взаємодії часових пластів «минулого» і «теперішнього» в межах єдиного наративу.

Методологія дослідження ґрунтується на поєднанні інструментарію сучасної наратології та генології. Застосовано принципи жанрологічного аналізу для деконструкції стратегій роману виховання (*Bildungsroman*) та морського роману. Використано порівняльно-типологічний метод для зіставлення концептів «виховання» та «дорослішання» в системі координат автора.

Наукова новизна розвідки визначається обґрунтуванням тези про те, що «Котячий стіл» є «фікційними мемуарами», де автор свідомо руйнує «автобіографічний пакт». Доведено, що жанрова специфіка твору визначається синтезом морської історії, травелогу та інтелектуального роману пам'яті. Вперше детально проаналізовано механізм «подвійної фокалізації», коли напруга між наївним поглядом одинадцятирічного протагоніста та рефлексією дорослого наратора стає головним засобом вираження філософської позиції Ондатже щодо конструктивності пам'яті.

Основним результатом дослідження є висновок про те, що жанрова своєрідність роману «Котячий стіл» визначається свідомим синтезуванням елементів морського роману, травелогу, шпигунського квесту та інтелектуальної автобіографії. Встановлено, що автор деконструє класичний *Bildungsroman*, заміщуючи лінійне становлення особистості фрагментарною історією дорослішання (*coming-of-age*), в якій подорож є актом інтенсивної та травматичної ініціації. Визначальним чинником художньої структури твору є наративна напруга між наївним поглядом дитини та рефлексивною дистанцією дорослого оповідача.

Ключові слова: Майкл Ондатже, жанр, роман, поетика, нарація, літературна структура.

Keba O. V., Trembovetskyi P. P. Genre and Structural Features of Michael Ondaatje's Novel *The Cat's Table*

The purpose of the paper is to identify the genre nature and narrative structure of Michael Ondaatje's novel *The Cat's Table*. The focus is on examining the mechanisms of artistic transformation of traditional genre models and analyzing the interaction between the temporal layers of «past» and «present» within a single narrative.

The research methodology is based on a combination of tools from modern narratology and genology. Principles of genological analysis are applied to deconstruct the strategies of the *Bildungsroman* and the maritime novel. A comparative-typological method is used to contrast the concepts of «upbringing» and «coming-of-age» within the author's coordinate system.

The scientific novelty of the study is determined by the substantiation of the thesis that *The Cat's Table* is a «fictional memoir», where the author deliberately breaks the «autobiographical pact». It is proved that the genre specificity of the work is defined by a synthesis of sea fiction, travelogue, and the intellectual novel of memory. For the first time, the mechanism of «double focalization» is analyzed in detail, where the tension between the naive gaze of the eleven-year-old protagonist and the reflection of the adult narrator becomes the primary means of expressing Ondaatje's philosophical position on the constructiveness of memory.

The study confirms that the genre originality of *The Cat's Table* is determined by a conscious synthesis of elements of the maritime novel, travelogue, spy quest, and intellectual autobiography. It is established that the author deconstructs the classic *Bildungsroman*, replacing the linear formation of personality with a fragmented coming-of-age story, in which the journey is an act of intense and

traumatic initiation. The defining factor of the novel's structure is the narrative tension between the child's naive perspective and the adult narrator's reflective distance.

Key words: Michael Ondaatje, genre, novel, poetics, narration, literary structure.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 29.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026

УДК 821.161.2–31.09

DOI <https://doi.org/10.12958/2227-2844-2026-1-65-71>**Негодяєва Світлана Анатоліївна,**

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри літературознавства і східної філології
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Лубни, Україна.
rovqueen@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-1906-6646>

**ПОЕТИКАЛЬНІ СКЛАДОВІ МОТИВУ ПАМ'ЯТІ В РОМАНІ ГАЛИНИ
ПЕТРОСАНЯК «МАТРИГАН»**

Постановка проблеми. На сьогодні в період переформатування глобального світу ми бачимо активну трансформацію дефініцій феномена пам'яті у вітчизняних доробках істориків, політологів, філософів (В. Бабка, О. Бойко, Л. Венгринюк, О. Волянчук, Р. Додонов, В. Долгочуб, Ю. Зерній, В. Іваненко, А. Киридон, Ю. Котляр, Н. Кривда, В. Кривошеїн, О. Лосик, М. Рогожа, Ю. Руденко, С. Сторожук, Ю. Шаповал та ін.). Доречними для нашої розвідки стали і погляди німецького єгиптолога, історика релігії і культури Я. Ассмана, який увів до наукового обігу поняття «культурна пам'ять». Він запропонував диференціювати форми «колективної пам'яті» на «комунікативну пам'ять», коли індивід ідентифікує себе з певною соціальною групою, і «культурну пам'ять», коли індивід переосмислює себе крізь призму історії, міфології і культури певного народу (Ассман, 2012), на яких базується Сартрове розуміння «колективної відповідальності».

І це закономірно виправдовується у сучасному літературознавстві, де проблема пам'яті посідає значуще місце, оскільки пов'язана з питаннями історичної свідомості, культурної ідентичності та осмислення минулого. Художня література активно репрезентує різні форми пам'яті – індивідуальну, родинну, культурну – через систему наративних і поетикальних засобів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українське літературознавство у попередні часи у трактуванні категорії пам'яті під час історико-літературних інтепретацій спиралось на ідеї М. Бахтіна, Р. Лахманн, П. Рікера, В. Топорова та інших. Сучасні наукові візії щодо активізації цього феномену в літературі і в прозі, зокрема, свідчать про переосмислення цієї складової поетики, переакцентуючи увагу на культурно-ментальну семантику поняття.

Для сучасної вітчизняної епіки характерна «...Засвідчена інтенція до відновлення тягlosti української історії, «зшивання» індивідуальної й колективної пам'яті, протидія імперському російському міфу, віднайдення культурно-національної ідентичності. Проблеми пам'яті і забуття, розриву поколінь, які виникають в глибинах реального соціокультурного досвіду, стають предметом літературної рефлексії саме через свою особливу значущість для самоідентифікації як людини, так і суспільства загалом» (Кавун, Вертипорох, 2022, с. 77).

У аспекті зазначених пошуків нашу увагу привернув роман «Матриган» Галини Петросаняк, який є одним із творів сучасної української прози, у якому мотив пам'яті набуває особливої концептуальної ваги. Через систему спогадів, ретроспекцій та символічних образів авторка створює багатовимірний художній простір, у якому минуле взаємодіє із сучасністю. Читач одразу дуже схвально сприйняв його, і не лише за кінематографічність, інтригу, за відгуком Р. Шпука «...Місцями він дуже елегантний, чуттєво осяжний, але раптом ця елегантність пропадає і замінюється тривожністю, кривавими подіями... «Матриган» – це таки повідомлення світові про Україну та її історію. Письменник впорядковує минуле, добрий письменник – ще

й майбутнє. В романі правдиво показана нещадність наших лісових хлопців, які опинились у безвиході і цю безвихідь поширюють на всіх, відсутність вибору у місцевого населення – це велика трагедія мого народу. Говорити правду – це дуже сучасно, цьому нас вчить війна» (Кушніренко, 2024).

Прозова творчість Галини Петросаняк презентує авторську стильову тенденцію поєднання інтелектуальної прози, психологічної глибини та рефлексії над культурною пам'яттю. Роман «Матриган» варто розглядати як твір, у якому індивідуальна історія героїв поєднується з ширшим культурним світовим контекстом, бо Меланія, головна героїня твору, не тільки переосмислює себе у вирі подій сучасної війни, опинившись із сином-підлітком у Німеччині, а й провокує переосмислення себе, своєї відповідальності пані Міпель (літньої німкені, яка запропонувала жінці стати її компаньйонкою). У романі «Матриган» мотив пам'яті виступає одним із ключових принципів організації художнього тексту, сюжетно-композиційної єдності. Він проявляється у формі індивідуальних спогадів персонажів, родинних історій та ширшого історико-культурного контексту.

Метою статті є аналіз поетикальних складових мотиву пам'яті в романі «Матриган» Галини Петросаняк та визначення їхньої ролі у формуванні наративної структури й ідейно-художнього змісту твору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливу роль у нашій інтерпретаційній моделі відіграє трактування назви роману. Книжка мала називатися «Леткі сполуки», але в остаточному варіанті твір отримав символічну назву «Матриган», що в прямому розумінні позначає гуцульську назву отруйної рослини беладони. Ця рослина в культурах різних народів здавалася оповитою легендами про відьом, отрути та магією. «Відьомська трава» у Середньовіччі; фатальна краса у італійців («красива жінка» у перекладі): жінки закапували сік рослини в очі, щоб розширити зіниці, що тоді вважалося ознакою краси, проте часто призводило до сліпоті); у деяких народних повір'ях, сушена беладона, розвішана в домі, захищала від відьом та чаклунів. «Гуцули, копаючи беладону («матриган»), кидали навколо неї гроші, імітували танець. Вірили – все, що робить той, хто копає цю рослину, буде робити і той, кому дадуть напитися відвару з неї. Бойки, викопавши корінь беладони («недрагулі»), клали на це місце хліб і сіль – своєрідну жертву землі. За віруваннями, поширеними на Буковині, якщо рослину копають зі злим наміром, то при цьому люди сваряться, кричать, називають її «матриганом», а якщо з добрим, то, йдучи копати, несуть з собою частування – хліб, горілку, мед. Копаючи, пестять її, обнімають, звуть «царичкою» (Войтович, 2002). Отже, для розуміння підтексту твору ця назва влучна щодо трактування домінуючого у творі мотиву пам'яті. Ним, як отруйною і водночас корисною лікарською рослиною, треба користуватися розумно, щоб не нашкодити собі або іншим.

Пам'ять у романі функціонує як динамічний процес реконструкції минулого. Події попередніх років постають не як статичний факт, а як інтерпретований досвід, що постійно переосмислюється героями. Така модель художньої пам'яті підкреслює її суб'єктивний характер. Наративні стратегії репрезентації пам'яті теж суб'єктивні, індивідуалізовані певним персонажем. Наприклад, для тітки Олени це тригер дитинства: «Вона була дитиною війни, дитинство в карпатському селі кінця сорокових і початку п'ятдесятих наклало свій жалобний відбиток на все її життя. Понад вісім останніх років, відколи помер її чоловік, Олена жила сама» (Петросаняк, 2024, с. 18). Її сни, дитячі спогади, що обірвала війна, – це щасливе дитинство, запахи лікарських рослин, народні дитячі ігри, співаночки, лічилки, що відображали традиційний природний устрій гірських народів України. Важливу роль у змалюванні мотиву пам'яті цієї другорядної героїні постають і художні деталі: люстерко сусідів (у яке вглядалась мала Оленка, щоб запам'ятати себе, бо вдома його не було), її сльози перед дзеркалом (бо ображена була Михайликом, що крутив дулі до неї), цупкий верет у сінокіс – «верету батьки гойдали з боку в бік, і це була райська гойдалка» тощо.

Для самої Меланії пам'ять – це ностальгічні спогади про життя в Україні, з чоловіком Віктором до розлучення, розмови по телефону з тіткою Оленою, з якою вони до війни не були частими і відвертими, вимушена еміграція заради спокою сина й інтеграція в німецькомовну культуру, яка дозволяє переосмислити події історії Другої світової війни в європейському контексті тощо.

Для пані Маргарете Міпель пам'ять – це не лише вірність справжній дружбі з колишньою родичкою Меланії Марією (її під час війни фашисти вивезли до Німеччини, батько пані узяв її за помічницю до себе в родину, дівчатка потоваришували, проте Марія, хвора на відкриту форму туберкульозу, ще й вагітна від батька Маргарет, потрапила до бараків лікарні Третього Рейху на «лист очікування», де її і стратили), це відновлення історичної правди й визнання колективної відповідальності і спокути перед винними. У передсмертному листі вона писала: «Співвина моєї родини – не кажучи вже про вину німців загалом – у трагічній історії Марії і в завданому вашій родині горі очевидна, а це волає про моральну відповідальність» (Петросаняк, 2024, с. 238).

Важливою особливістю поетики роману є використання різних наративних прийомів, які відтворюють процес пригадування. До них належать ретроспекції, що повертають оповідь до подій минулого. Наприклад: спогади Паюти, прабабусі Меланії: «Петро був їй добрим чоловіком, царство йому небесне. Але їхній шлюб не протривав і чотирьох років. Та й у ті роки вони мало були разом: чоловік мусив ховатися полонинами, щоб не забрали. Спочатку від совітів ховалися, а потім від німців... Аж поки навесні минулого року не постановив собі йти до лісу: сказав, що не хоче на своїй землі ні німців, ні москалів... У березні пішов, а в грудні загинув у бою з москалями, на ката би були... Паюта боялася, щоб і по неї не прийшли. Чого з'явилися в гори, хто їх сюди кликав? Петрові ледве минуло двадцять вісім, а дитині було пів року. Де рубають дрова, там летять тріски, кажуть зараз. Її дитина не пам'ятає свого батька» (Петросаняк, 2024, с. 99).

Промовистими наративними прийомами виступають внутрішні монологи, які відображають психологічний стан персонажів. Наприклад: «Дивно, думає Маргарете». Бо подібне в її довгому житті вже було. Колись давно, на початку. Тоді теж вирувала війна, і її покійний батько привів додому помічницю. Правда, то була росіянка... Тоді всі з тих країв були або росіяни, або поляки. Маргарете минуло сім, коли в домі з'явилась Марія, їхня служниця... Тепер згадка про неї розворушила її дитячу травму... Але якраз цей спогад про Марію сьогодні спонукав Маргарете погодитися і взяти в компаньйонки українку, що не вміє говорити німецькою» (Петросаняк, 2024, с. 51).

Окремої уваги заслуговує прийом фрагментарності оповіді, яка імітує структуру людської пам'яті. У художньому тексті авторки така організація наративу відтворює природний спосіб функціонування пам'яті, для якої характерні розірваність, асоціативність та вибіркковість. Людська пам'ять не зберігає досвід у вигляді послідовної, лінійної розповіді; натомість вона постає як сукупність окремих епізодів, образів, відчуттів і деталей, що актуалізуються під впливом певних асоціацій або емоційних імпульсів. Саме тому фрагментарна побудова тексту дозволяє письменниці наблизити художній наратив до психологічної реальності сприйняття минулого.

Такий прийом проявляється у вигляді коротких сцен з минулого, спогадів, внутрішніх монологів або уривчастих описів, щоденникових записів Марії, листування, архівних довідок, між якими можуть існувати часові, просторові чи смислові розриви. Замість чітко структурованого сюжету читач отримує мозаїку окремих фрагментів життя різних родинних гілок Марії і Маргарете, різних часових і історичних вимірів, що поступово складаються у цілісну картину. Внаслідок цього активізується інтерпретаційна діяльність реципієнта: читач змушений самотійно встановлювати зв'язки між подіями, реконструювати хронологію та наповнювати прогалини власними припущеннями.

Отже, фрагментарність оповіді у романі Галини Петросаняк можна розглядати як ефективну наративну стратегію, що поєднує композиційні та психологічні функції. Вона не лише формує специфічну структуру тексту, а й дозволяє відтворити механізми людської пам'яті, підкреслюючи суб'єктивність, вибірковість і асоціативність процесу пригадування.

Символічна образність як носій пам'яті у художній системі роману відіграє важливу роль. Наприклад, матриган як лікарська рослина і як символ страху, змальовано авторкою каталізатором відродження забутого: «І тут у свідомості Меланії знову зринула й, мов поріз, заболіла думка про її рослини в київській квартирі. Не раз вона картала себе, що не віддала вазони сусідці або не віднесла їх у кав'ярню чи перукарню поблизу. У шавлії, меліси, перцю чилі з її підвіконня були б шанси вижити... Вона просто зрадила їх, кинула помирати в порожній квартирі. Зі страху. Страх може застерегти й урятувати. Але занепасти душу він здатен теж. Він спричинює зради, через нього ми відкриваємося, заплющуємо очі на чужий біль, ховаємо голову в пісок.

Страх – як матриган» (Петросаняк, 2024, с. 178).

Простір у романі також виконує функцію збереження історичного досвіду. Локації, пов'язані з важливими подіями життя персонажів, набувають символічного значення та стають своєрідними «архівами пам'яті». Просторові образи – квартира, Київ, протиставлення карпатських і німецьких ландшафтів – виконують функцію своєрідних допоміжних «місць пам'яті», де зберігаються сліди минулих подій. Предметні художні деталі – старі фотографії, листи, щоденник (зошит Марії), особисті речі – стають своєрідними матеріальними носіями пам'яті. Вони активізують спогади персонажів і сприяють розгортанню наративу. Завдяки цьому художній простір роману перетворюється на систему символів, через які відтворюється досвід минулого.

Часова організація роману у структурі пам'яті має нелінійний характер. Події минулого і сучасності, двох війн і двох світоглядних орієнтирів на ці дві війни переплітаються, формуючи складну композиційну структуру. Така модель часу відображає особливості функціонування людської пам'яті, яка не підпорядковується суворій хронології, а переосмислюється в аспекті сьогодення. Таке переосмислення яскраво презентовано усвідомленням того, що українці – це не росіяни, і не лише на рівні мови, національної ідентифікації, а й у світовому контексті.

Важливим аспектом роману є зв'язок пам'яті з формуванням особистісної та колективної ідентичності. Обидві головні героїні, яких звела доля крізь десятиліття, усвідомлюють власне місце у світі через осмислення минулого – родинної історії, культурних традицій та історичних подій. Меланія відчула знайоме почуття провини і «...Відчула, що мусить щось змінити у своєму житті. Вона не може сидіти тут далі. Їй треба назад в Україну, до Києва. А ще їй треба в Карпати. Вона хоче обійняти тітку Олену, найближчу свою рідню. Хоче розповісти їй про Марію і Маргарете. Вона хоче зустрітися з Віктором... Відчуття, що в її житті настав час змін, і що вона до них готова, принесло їй полегшу» (Петросаняк, 2024, с. 199). Маргарете ж почала розшукувати і перечитувати старі публікації про вивезених до Німеччини молодих людей із територій Східної Європи в роки Другої світової війни, листуватися з архівами. Таким чином, пам'ять у творі виступає не лише тематичним мотивом, але й механізмом формування світогляду персонажів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, запропонована інтерпретаційна модель роману «Матриган» Галини Петросаняк дозволяє зробити висновок, що мотив пам'яті є одним із ключових елементів його поетики. Він реалізується через систему наративних стратегій, символічну образність та специфічну часово-просторову організацію тексту. Завдяки цьому пам'ять у романі постає не лише як тематичний компонент, а як універсальний принцип художньої організації твору, що формує спосіб подання подій, структуру оповіді та логіку розвитку сюжетних ліній.

Пам'ять у творі виконує функцію структуротворчого принципу, який визначає композицію роману та його ідейно-тематичну спрямованість. Саме крізь призму пам'яті розгортається

взаємодія минулого і сучасного, індивідуального та колективного досвіду. Роман демонструє, що пам'ять є не статичним сховищем фактів, а динамічним процесом інтерпретації досвіду, у якому поєднуються особисті переживання, колективні нарративи та культурні символи. Саме тому в поетиці твору мотив пам'яті набуває багатомірного значення – водночас психологічного, історичного та культурного. «Так, матриган. Це він ховається за припадними іменами. Щира правда: він здатен усунути судому. Він може увиразнити погляд, звільнити від спазму, знечулити. Але як із ним обходитись аби не отруїтися? Бо матригантне лише зцілює, він здатен убити... Він навіть не двоїтий. Він багатогранний і синкретичний. У Карпатах вірили: дії того, хто копає цю рослину, повторюватиме той, кому її підносять як лікарство. “Ті, що століттями копають і підносять матриган нам, українцям, роблять це явно не з добрими намірами, – думала Меланія. – Наша правда – теж матриган”» (Петросаняк, 2024, с. 227).

Таким чином, аналіз роману «Матриган» засвідчує, що мотив пам'яті виконує комплексну художню функцію, визначаючи не лише змістову, а й формальну організацію тексту. Це дозволяє розглядати пам'ять як один із центральних концептів авторської поетики, через який розкривається проблематика взаємодії минулого і сучасності, індивідуального досвіду та колективної історії. У перспективі подальших досліджень доцільним видається ширше осмислення цього мотиву в контексті сучасної української прози та її нарративних практик.

Список використаної літератури

1. Ассман Я. Культурна пам'ять: письмо, пам'ять про минуле та політична ідентичність у високих культурах давнини. Київ : Ніка-Центр, 2012. 440 с.
2. Кавун Л., Вертипорох О. Код пам'яті в сучасному українському романі. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*. 2022. Vols. 66. № 1. P. 67–79. DOI: <https://doi.org/10.1556/060.2021.00007>
3. Кушніренко Н. Письменниця і перекладачка Галина Петросаняк презентувала у Франківську новий роман «Матриган». *Kurs*, 13.09.2024. URL: <https://kurs.if.ua/pysmennyczya-i-perekladachka-galyyna-petrosanyak-prezentovala-u-frankivsku-novyj-roman-matrygan/>
4. Петросаняк Г. Матриган : роман. Чернівці : Книги – XXI, 2024. 240 с.
5. Войтович В. М. Українська міфологія [Текст] : [Довідник]. Київ : Либідь, 2002. 664 с. URL: <https://proridne.org/Українська%20міфологія/Беладона.html>

References

1. Assman, Ya. (2012). *Kulturna pamiat: Pysmo, pamiat pro mynule ta politychna identychnist u vysokykh kulturakh davnyny* [Cultural memory: Writing, memory of the past, and political identity in ancient high cultures]. Kyiv: Nika-Tsentr [in Ukrainian].
2. Kavun, L., & Vertyporokh, O. (2022). *Kod pamiati v suchasnomu ukrainskomu romani* [Memory code in the contemporary Ukrainian novel]. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 66(1), 67–79. DOI: <https://doi.org/10.1556/060.2021.00007>
3. Kushnirenko, N. (2024). *Pysmennytsia i perekladachka Halyna Petrosaniak prezentovala u Frankivsku novyi roman «Matrygan»* [Writer and translator Halyna Petrosaniak presented a new novel «Matrygan» in Ivano-Frankivsk]. *Kurs*, September, 13. Retrieved from <https://kurs.if.ua/pysmennyczya-i-perekladachka-galyyna-petrosanyak-prezentovala-u-frankivsku-novyj-roman-matrygan/> [in Ukrainian].
4. Petrosaniak, H. (2024). *Matrygan: Roman* [Matrygan: A novel]. Chernivtsi: Knyhy–XXI [in Ukrainian].
5. Voitovych, V. M. (2002). *Ukrainska mifolohiia: Dovidnyk* [Ukrainian mythology: A reference book]. Kyiv: Lybid. Retrieved from <https://proridne.org/Українська%20міфологія/Беладона.html> [in Ukrainian].

Негодяєва С. А. Поетикальні складові мотиву пам'яті в романі Галини Петросаняк «Матриган»

У статті здійснено комплексний аналіз поетикальних особливостей мотиву пам'яті в романі Галини Петросаняк «Матриган». Дослідження зосереджене на з'ясуванні функціонування пам'яті як одного з ключових концептів художньої структури твору та як важливого чинника формування його нарративної організації. Особливу увагу приділено способам художньої репрезентації індивідуальної та колективної пам'яті, що виявляються у системі образів, сюжетно-композиційній побудові тексту та його часово-просторовій організації.

У роботі проаналізовано нарративні стратегії, за допомогою яких у романі моделюється процес пригадування, реконструкції минулого та інтерпретації досвіду. Встановлено, що пам'ять у тексті функціонує не лише як тематичний елемент, а й як важливий структуротворчий принцип, який визначає логіку розгортання оповіді, формує багат шаровість нарративу та зумовлює взаємодію різних часових площин. Показано, що ретроспективні фрагменти, фрагментарність оповіді та асоціативний характер нарративу сприяють створенню складної моделі художнього часу, у межах якої минуле, теперішнє й культурна пам'ять перебувають у постійному діалозі.

Окрему увагу приділено символічним образам і мотивним комплексам, що актуалізують проблему пам'яті та виступають маркерами культурної ідентичності персонажів. Простежено, що через індивідуальні спогади героїв роман відтворює ширший контекст колективної та культурної пам'яті, у якому особистий досвід співвідноситься з історичною та культурною традицією. У результаті пам'ять постає як важливий механізм осмислення минулого, самоідентифікації персонажів і формування їхнього світогляду.

З'ясовано, що мотив пам'яті в романі «Матриган» виконує багатофункціональну роль: він організовує сюжетно-композиційну структуру твору, визначає особливості нарративу та сприяє формуванню його образної системи. Таким чином, пам'ять у творі постає як ключовий ідейно-естетичний чинник, що забезпечує цілісність художнього світу роману та визначає його концептуальну спрямованість у контексті сучасної української прози.

Ключові слова: пам'ять, поетика, нарратив, художній час, культурна пам'ять, ідентичність, сучасна українська проза.

Nehodiaieva S. A. Poetical Components of the Motif of Memory in Halyna Petrosaniak's Novel *Matryhan*

The article provides a comprehensive analysis of the poetical features of the motif of memory in Halyna Petrosaniak's novel *Matryhan*. The study focuses on clarifying the functioning of memory as one of the key concepts of the artistic structure of the work and as an important factor in shaping its narrative organization. Particular attention is paid to the ways of artistic representation of individual and collective memory, which manifest themselves in the system of images, the plot-compositional structure of the text, and its spatio-temporal organization.

The paper examines the narrative strategies through which the novel models the processes of recollection, reconstruction of the past, and interpretation of experience. It is established that memory in the text functions not only as a thematic element but also as an important structural principle that determines the logic of narrative development, forms the multilayered nature of the narrative, and conditions the interaction of different temporal planes. It is shown that retrospective fragments, narrative fragmentation, and the associative character of narration contribute to the creation of a complex model of artistic time, within which the past, the present, and cultural memory remain in constant dialogue.

Special attention is also paid to symbolic images and motif complexes that actualize the problem of memory and serve as markers of the characters' cultural identity. It is demonstrated that through the individual memories of the characters, the novel reconstructs a broader context of collective

and cultural memory, in which personal experience correlates with historical and cultural tradition. As a result, memory appears as an important mechanism for interpreting the past, shaping the self-identification of the characters, and forming their worldview.

It is concluded that the motif of memory in the novel *Matryhan* performs a multifunctional role: it organizes the plot-compositional structure of the work, determines the features of the narrative, and contributes to the formation of its figurative system. Thus, memory in the novel emerges as a key ideological and aesthetic factor that ensures the integrity of the artistic world of the work and defines its conceptual orientation within the context of contemporary Ukrainian prose.

Key words: memory, poetics, narrative, artistic time, cultural memory, identity, contemporary Ukrainian prose.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 19.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026

УДК 821.161.2-93.09:82.0

DOI <https://doi.org/10.12958/2227-2844-2026-1-72-81>**Русанов Роман Миколайович,**

аспірант

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,

м. Полтава, Україна.

tvenot@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0000-6762-9602>

**ФОКАЛІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОРТРЕТУВАННЯ
АНТРОПОМОРФНИХ ПЕРСОНАЖІВ В ПОВІСТЯХ «36 І 6 СОБАК»
Г. ВДОВИЧЕНКО ТА «ЛЕО-ФУ, АБО Я НАРОДИВСЯ СОБАКОЮ»
В. ЗАХАБУРИ**

Постановка проблеми. Тенденція сучасного літературознавства до осмислення творів для дітей у поетикальному вимірі зумовлює звернення до наративних стратегій художнього тексту, зокрема до фокалізації, що розглядається як «перспектива, з якої представляються наратовані ситуації й події, перцептивної чи концептуальної позиції, з якої вони передаються» (Ткачук, 2002, с. 147). У цьому контексті особливого значення набуває портретування антропоморфних персонажів, адже наративна перспектива визначає, які риси персонажа актуалізуються в оповіді, як поєднуються зовнішні й психологічні деталі та яким чином вони стають засобом індивідуалізації героя. Повісті В. Захабури «Лео-Фу, або Я народився собакою» і Г. Вдовиченко «36 і 6 собак», що належать до новітньої дитячої прози, демонструють, як різні типи фокалізації стають інструментом психологізації портретів тваринних персонажів і розкриття динаміки їх характерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основоположним теоретичним підходом, на який спираються сучасні дослідження фокалізації, є концепція Ж. Женетта, яка розкриває механізми представлення подій і психології персонажів через перспективу нарації (Genette, 1980). Теоретичне осмислення фокалізації в літературному творі представлено працями українських науковців О. Собчука (Собчук, 2012), Т. Ткачука (Ткачук, 2002); вивченню особливостей дитячої фокалізації в текстах українських письменників присвячені праці А. Горбань (Горбань, 2011), Б. Ніколаєва (Ніколаєв, 2007), Н. Осьмак і Т. Урись (Осьмак, Урись, 2023); дослідженням специфіки фікційності дитячого тексту займалася О. Папуша (Папуша, 2003).

Мета статті – дослідити роль фокалізації як наративного інструменту портретування антропоморфних персонажів у повістях В. Захабури «Лео-Фу, або Я народився собакою» і Г. Вдовиченко «36 і 6 собак».

Виклад основного матеріалу. Поняття фокалізації, за Ж. Женеттом, відбиває центр свідомості в тексті, тобто через чий емоції й сприйняття подається зображуване. Літературознавець пропонує трикомпонентну типологію, яка ґрунтується на співвідношенні знання про зображуване наратора й персонажа: 1) нульова фокалізація / нефокалізована оповідь, за якої наратор знає більше, ніж персонаж (всезнаючий оповідач); 2) зовнішня фокалізація, за якої наратор говорить менше, ніж знає персонаж (об'єктивний оповідач); 3) внутрішня фокалізація, за якої наратор говорить тільки те, що знає персонаж (оповідь від персонажа). Внутрішня фокалізація може бути фіксованою (оповідь прив'язана до свідомості одного персонажа), змінною (наративна перспектива переходить від одного персонажа до іншого), множинною (одна й та сама подія показана з позиції різних персонажів) (Genette, 1980, с. 186–190).

У повісті В. Захабури «Лео-Фу, або Я народився собакою» ключовими нарративними інструментами формування портрета персонажа є оповідь від першої особи та внутрішня фокалізація. Оповідач і головний герой – французький бульдог на ім'я Лео, або, як він сам про себе каже жартома, Лео-Фу. У повісті використано фіксовану внутрішню фокалізацію, що дає змогу максимально заглибитися у свідомість тварини, висвітлити уявлення, відчуття, цінності, характерні саме для цього образу. Суб'єктивований нарратив зумовлює особливий ракурс портретування: «Я народився собакою. Так, не мавпою в теплій Індії, де багато бананів, які я обожаю. Не милим снотиком, який може витягати щось смачненьке з вуличних смітників, бо в нього спритні лапки. Мене будуть сварити, якщо я просто підійду до смітника, щоб лише понюхати ті чарівні аромати зіпсутих продуктів!

Ні. Я народився пухкеньким песиком, у якого замість струнких ніг – кривенькі курячі стегенця. Ще в мене плескатий пісок, від чого я постійно рохкаю, і дулька замість хвостика, але... Але погляд моїх очей розчулить навіть крижане серце, бо над тими очима в мене дивовижні лапаті вуха, як у казкового ельфа, як у Йоди із “Зоряних воєн” чи Стіча з мультика “Ліла і Стіч”» (Захабура, 2023, с. 7).

Завдяки суб'єктивній перспективі зовнішній вигляд французького бульдога заміщується емоційно забарвленим і гумористичним самокоментарем, котрий свідчить про прийняття Лео власної тілесності. Упізнавані персонажі масової культури дозволяють уявити зовнішність собаки без детального анатомічного опису й зробити фізичну своєрідність привабливою, трансформувати інакшість на унікальність. Крім того, інтертекстуальні номінації виконують емпатійну функцію, оскільки активізують досвід реципієнта, який уже має емоційний зв'язок з відомими культурними образами.

Лео постає добродушним, дотепним і відвертим оповідачем, котрий на рівних звертається до читача: «Ну, що здогадалися, хто я? Так, ви вгадали, я – французький бульдог! За правильну відповідь візьміть собі щось смачненьке, шматочок сиру, наприклад!

Що? Вас так дорослі не тренують?

Чекайте, а яку винагороду ви отримуєте, якщо дали правильну відповідь чи виконали прохання або команду? “Дякую! Молодець!”. І що – це все, жодного смаколика?! Яке щастя, що я народився не людиною, а собакою!» (Захабура, 2023, с. 7).

Оцінюючи людський світ крізь призму власного досвіду дресирування, де винагорода має матеріальне втілення, бульдог переосмислює людську норму.

Зовнішні риси Лео відступають на другий план, натомість образ героя вибудовується через повторювані реакції людей на його дії, що фіксуються у двох полярних формулах: «Варто було мені заснути, як до мене прибігали з телефоном, щоб сфоткати: “Усі-пусі! Мі-мі-мі! Як він мило спить!”. <...> Я навіть спершу думав, що “Усі-пусі! Мі-мі-мі!” – це моє ім'я. Та що старшим я ставав, то частіше звучало “Лео, фу!”. Пісяєш на килим – одразу кричать: “Лео, фу!”, пісяєш за диван – не одразу, але знову кричать: “Лео, фу!”. А як мені ще позначити цей дим своїм запахом? Усі собаки знають, що де напісяв – там твоя територія!» (Захабура, 2023, с. 8). Оповідь Лео про своє життя в родині людей розгортається як процес самопізнання через рефлексії. Калюжка від страху після розлуки з матір'ю й потрапляння в людську сім'ю, бажання помітити дим своїм запахом тощо – природна спроба собаки встановити свою ідентичність на новій території

Психологічний портрет Лео як дитини, котра намагається знайти себе в чужому світі правил, поглиблюється описом поведінки покинутого на самоті пса, який збирає капці господарів, тягне їх до свого місця, гризе й відмовляється їсти. Відповідно до послідовної внутрішньої фокалізації предмети й дії осмислюються крізь нюхові й смакові відчуття собаки: «Капці Коханого – гумові й тугі, але пахнуть його лапами. У капців Коханої – смачні дерев'яні підбори, котрі кришаться й гарно точать зуби! А от у цуценят капці волохаті, їх гарно слинити, обіймати, але жувати такі не раджу. Бо потім повна паща ниток, які доводиться зригувати. Згряя

вдає, ніби сердиться, що я жую капці. Вони приходять додому й кричать: “Лео, фу! Ти знову це зробив!”. А потім купують мені іграшки, тож я думаю, що насправді їм приємно. Бо так я показую свою любов!» (Захабура, 2023, с. 13). Фокалізація також виявляється в інтерпретації людських емоцій: герой сприймає удаване обурення своєї *зграї* як частину ритуалу, що насправді підтверджує прийняття й любов. Якщо після крику з’являються іграшки, отже, дія була правильною. Перекодування людської поведінки через тваринну систему знаків підкреслює послідовність опису внутрішнього світу персонажа.

Новий етап життя Лео починається з повномасштабною війною, ознаки якої В. Захабура подає через чуттєве, тілесно-емоційне сприйняття тварини, яке хоч і позбавлене абстрактних політичних чи воєнних понять, але надзвичайно точно описує загрози. Сирени, обстріли, ховання від небезпеки перекодовуються у звукові й просторові сигнали, зрозумілі собаці: «<...> потім на вулиці перед бахом щоразу почали волати сто тисяч голодних котів. Дуже неприємний звук, що й казати. <...> І від цього волювання ми з Карою, Коханою й людськими цуценятами ховалася до ванної кімнати: дітиська сідали у ванну, але не милися! От же ж підступні: як мене у ванну садовити – то одразу мити, а як самі – то й подушки, й ковдри їм туди, і книжку, й смаколики, лежи-відпочивай! Кара забивалася кудись аж під ванну в самий куток, а ми з Коханою обіймалися на підлозі на килимку» (Захабура, 2023, с. 52).

Утрата родини й вимушене перебування в лікарні змінює самоідентифікацію героя, оскільки він починає виконувати нову роль терапевтичного собаки, стає своєрідним антидепресантом для хворих. Внутрішня фокалізація дозволяє побачити рефлексію бульдога щодо зміни попереднього уявлення про себе: «Тепер я щодня ходжу на роботу. Уявляєте? І мені це подобається! От ніколи такого від себе не сподівався. Я – і робота! Я ж так її ненавидів: вона і школа крали мою зграю. А тепер із самого ранку я прокидаюся в підвалі лікарні на чудовому старому дивані, і чергова медсестра чи медбрат ведуть мене на швидку прогулянку. Потім мені миють лапи – це ж лікарня, тут усе має бути стерильно. Бо о 8:00 починається обхід. <...> якщо хтось лінується одужувати навіть з уколами – до тих іду я. Як ви гадаєте, що я з ними роблю? Кусаю?! Я що – схожий на крокодила, щоб отак брати і безневинних людей кусати? Звісно, нікого я не кусаю. Лише підходжу до людей і намагаюся знайти і повернути їхню пресію, як колись це зробила моя Кара» (Захабура, 2023, с. 71).

Особливо важливим є зіставлення бульдогом своєї теперішньої ролі з досвідом кішки Карлоти, котра з’явилася в родині *своїх*, коли в бульдога почалася депресія від самотності. Повертаючи людям *пресію*, він наче продовжує етичну лінію своєї *зграї*. Отже, самоідентифікація Лео трансформується від собаки, який боявся втратити родину через роботу, до пса, що сам стає опорою для інших.

У повісті Г. Вдовиченко «36 і 6 собак», яка продовжує антропоморфні історії, започатковані в популярній серії «36 і 6 котів», реалізовано відмінну від твору В. Захабури наративну стратегію. У центрі повісті «36 і 6 собак» – четвірка домашніх собак, які опиняються самі у великому місті й змушені долати небезпеки. Портретування головних героїв – лабрадора Карата, бульдожок Прими й Барселони, бігля Майки – здійснюється за допомогою різних типів фокалізації, що робить їхні портрети багатовимірними.

Знайомство з *четвіркою вірних друзів* починається через нульову фокалізацію. Письменниця подає перші відомості про персонажів за допомогою родинної метафори, за якою біологічні відмінності поступаються психологічним характеристикам: «Чорний лабрадор Карат переконаний, що він молодший брат Прими. Хоча Прима іншої породи – френч. Біла французька бульдожка з кількома темними плямками. Має одне око, бо потрапила колись під машину і травмувалася.

У людей теж трапляється, що брат і сестра – геть інакші. Прима почувається старшою сестрою, відколи вперше побачила Карата-малюка кілька років тому. Йому було два місяці, їй – чотири. Карат давно її переріс, тепер він утричі більший.

Чорненьку Барселону, або скорочено, по-домашньому – Барсу, взяли з притулку маленькою. Від того часу в неї залишилися напади паніки. Вона теж французька бульдожка. Чорна, як Карат, а мордочкою і тілобудою – як Прима. Молодша сестра тих двох.

Барселона і Прима мають спільних господарів, живуть в одній квартирі й на прогулянки вибігають на повідках, як два коники в одній упряжці.

Бігль-собачка Майка вважає цих трьох сусідів із заплутаними родинними зв'язками не просто своїми друзями, а далекими родичами. Майка – триколірна. Рудо-біло-чорненький бігль. Коли гасає туди-сюди, в очах рябить» (Вдовиченко, 2024, с. 4–5).

Нульова фокалізація задає емоційно-зрозумілий для дитини спосіб осмислення зграї, допомагає Г. Вдовиченко узагальнити життєвий досвід собак, пояснити походження рис їхніх характерів. Наратор знає, як собаки виглядають, як вони себе усвідомлюють і чому саме так склалися їхні взаємини. У портретному описі визначаються ті риси кожного, з якими доведеться боротися або які будуть більш глибоко розкриватися протягом повісті. Самоідентифікація Карата як *молодшого брата Прими* окреслює його потребу в опіці, що згодом пояснить його ревності і страх втратити любов господарів. Завдяки контрасту зовнішності і психологічної ролі *молодшого* авторка створює портретний парадокс, коли сила й розмір не дорівнюють внутрішній упевненості. Портрет Прими поєднує тілесну вразливість і соціальний авторитет. Її травма сприймається не стільки як фізична риса образу, скільки як елемент історії, яка пояснює її мудрість і обережність, як джерело життєвого досвіду, що легітимізує її статус *старшої сестри*. У Барселоні сполучаються зовнішні риси двох попередніх персонажів, однак вона має власний психологічний тягар, який надає її портрету травматичного виміру. Риси зовнішності Майки, з одного боку, передають енергійність й подекуди легковажність бігля, що контрастує з іншими, а з іншого – наголошують на її ролі комунікатора, котрий «зшиває» зграю емоційною відкритістю. Рухливість Майки, її здатність розширювати межі *своїх* поглиблюється її самоідентифікацією *родички* сусідських собак.

Через описи й короткі характеристики письменниця задає інтерпретаційну рамку сприйняття персонажів і формує колективний портрет собачої компанії, у якій кожен має індивідуальне обличчя. Так, всевідаючий наратор фіксує одночасні різноспрямовані реакції четвірки: «Карат аж сів від несподіванки. Лапи тремтіли. Майка коротко зойкнула й зайшлася гавкотом – із переляку. У Прими шерсть на холці й уздовж спини стала дибки. А Барселона здивувала несподіваною реакцією: жодної паніки. Навпаки, спробувала війнути коротеньким хвостиком: все ж таки собаки прийшли, не вовки й не ведмеді... Свій до свого по своє, як то кажуть... Але нижня губа зрадливо трусилася» (Вдовиченко, 2024, с. 38). Через тілесні й поведінкові деталі та зіставлення формується психологічно насичений портрет персонажів, у якому страх описується на індивідуальному рівні.

Протягом твору Г. Вдовиченко зміщує перспективу оповіді до свідомості самих собак, прив'язуючи наратив до їхнього способу сприйняття світу. У тексті простежуються численні ознаки внутрішньої фокалізації, коли навіть лексика і образність відбивають собаче бачення. Приміром, людей герої називають *мої*. Авторка послідовно використовує змінну внутрішню фокалізацію, переходячи від одного персонажа до іншого, щоб показати світ через наративну перспективу кожного з чотирьох друзів і водночас створити багатовимірний психологічний портрет «зграї». Змінна внутрішня фокалізація дозволяє описати індивідуальні психологічні риси, переживання й мотивацію собак, відображає внутрішні конфлікти, страхи, радості й реакції на навколишній світ. Наприклад, на початку історії Карат переживає особисту кризу, оскільки до його господарів мають приїхати гості зі своєю кішкою. Перебільшене обурення й упередження лабрадора проти котів вербалізується як *котострофа* і *котоклізм*. Ображений пес задумує покарати *своїх*: «Він поверне увагу-повагу до себе. Сьогодні на вечірній прогулянці – тільки б не передумати, бо страх бере! – він наважиться на втечу. Саме так! Він утече.

Відчайдушно піде геть. Хвилин так на двадцять. Сховається за кущами й подивиться, як його шукатимуть, як гукатимуть. А тоді вже вийде.

Хай похвилюються! Хай поміркують над тим, як легко можна втратити свого собаку!

Настав час нагадати про себе» (Вдовиченко, 2024, с. 10).

Через внутрішні переживання розкривається психологічний портрет Карата – його емоційна вразливість і невпевненість, страх і хвилювання перед втечею, прагнення до самоствердження й визнання. Глибока кривда і нерозуміння штовхають собаку на вчинок, через який починаються пригоди четвірки друзів.

Якщо внутрішній світ лабрадора вибудовується навколо образи і страху, то внутрішня перспектива Майки пов'язана з неспокоєм і рухом. Світ у її сприйнятті постає як простір спокусу, запитань і можливостей. Прокинувшись уночі, бігль не може лежати з усіма й вислизає назовні: «Уфф... Яка, однак, краса довкола. Яка тиха зоряна ніч. Коли повернуться додому, Майка згадуватиме це нічне небо, і те, як сніг виблискував у місячному сяйві. А господарі казатимуть одне одному: яке щастя, що вона повернулася! Хай собі робить що хоче! Хай їсть що забажає! Хай завжди сидить на передньому сидінні в авто, а нам і на задньому добре. Аби лиш нікуди не зникла!»

Майка ще трошки посиділа, милуючись краєвидом і поодинокими освітленими вікнами в темних будинках на віддалі. Що за тими вікнами? Чому не сплять? Чи є там собаки й коти? І нікому ж із них не спаде на думку добровільно покинути свій дім...» (Вдовиченко, 2024, с. 26–27). Гостре відчуття краси природи підкреслює емоційну відкритість і здатність собаки до споглядання, що надає характеристиці бігль ліричності. Уявні монологи про реакцію господарів після повернення показують, наскільки важливі для Майки любов, безумовне прийняття і близькість із людьми.

Індивідуальні риси головних персонажів поглиблюються у вставному елементі оголошення-розшуку, який виконує портретотворчу функцію. У ньому відомі читачеві характеристики героїв стилізовані під реальні повідомлення власників про загублених улюбленців, відтак внутрішня фокалізація не індивідуалізована, а узагальнена, подана через колективне сприйняття господарів: «Розшукуємо! Пропали собаки!»

Тримаються, ймовірно, разом!

Чорний лабрадор Карат. Лякливий.

Французькі бульдожки Прима і Барселона. Особливості: Прима – біла з плямами, має одне око. Барселона – полохлива, чорного окрасу, відгукується також і на ім'я Барса.

Обидві в комбінезонах: Прима – в жовтому, Барселона – в червоно-чорному.

Бігль Майка. Особливості: підбирає все, що можна з'їсти.

Усі мають ошийники з медальйонами» (Вдовиченко, 2024, с. 10).

В оголошенні перелічені тільки ті деталі, які господарі вважають суттєвими під час пошуку. Зовнішні прикмети поєднуються з короткими психологічними характеристиками, що свідчать про глибоке знання індивідуальності кожного з псів. Так, коротка характеристика Карата *лякливий* акцентує його ключову психологічну рису, яка раніше подавалася як внутрішня тривога, невпевненість і страх втрати любові господарів. Портрет Прими поєднує фізичну прикмету й мовчазну біографію. Деталь *має одне око* звучить сухо й нейтрально, однак для читача вона нагадує попередню інформацію про пережитий досвід. Епітет *полохлива* щодо Барселони підкреслює її травму притулку. Характеристика Майки подана дещо іронічно, оскільки така «проблема поведінки» радше вказує на відкритість до світу й допитливість бігль. Узагальнювальна портретна деталь *ошийників із медальйонами* символізує належність кожного собаки до світу *своїх*, де вони мають ім'я й ідентичність. Недарма саме жетон Карата, начеплений бездомним котом Шпондерменом, допоміг друзям повернутися до господарів.

Узагальнена внутрішня фокалізація оголошення змінюється наративною перспективою випадкового перехожого, який побіжним поглядом вихоплює лише фото й окремі деталі, не зупиняючись для прочитання всього тексту: «Вітер бавився вільним кутиком одного з оголошень».

Папірцем із текстом і фото собак.

Лабрадор, висячі вуха притиснуті до голови, вираз очей “я – найчемніший у місті пес”.

Дві французькі бульдожки, напружено-зосереджені погляди в об’єктив, наче чекають команду: “Гуляти!”

І дівчинка-бігль, на морді якої написано: “А чим це так смачно пахне, га?”» (Вдовиченко, 2024, с. 108). Миттеві характеристики собак не об’єктивні, а постають в уяві перехожого й тривають рівно стільки, скільки його погляд ковзає по аркушу оголошення.

Редуковані до поведінкового штампа характери програються Г. Вдовиченко ще раз – в уривках з радіопередачі про породи собак, яку персонажі чують випадково під час своїх мандрів. У фрагменті радіоефіру диктор характеризує породи, до яких належать головні герої. Об’єктивовані описи переосмислюються крізь призму собачої свідомості – герої впізнають себе й реагують на почуте: «– ...справляють помилкове враження через насуплений вираз морди. <...> Для френчів надзвичайно важливий контакт із людиною. Собаки цієї породи не можуть жити у вольєрі. Це згубно на них впливає».

Шкірою Барси пробігла нервова дрож. Вона пам’ятає, що таке вольєр. Єдине, що пам’ятає з раннього дитинства у притулку» (Вдовиченко, 2024, с. 80).

Теза про необхідність постійного контакту з людиною для Прими звучить як підтвердження її впевненого, гармонійного становища поруч із господарями, тоді як для Барселони ця ж інформація нагадує про травму, тілесна реакція на яку поглиблює її портрет як собаки з досвідом покинутості.

Наступна характеристика резонує із самоідентифікацією Прими, що підтверджується її невербальною реакцією: «– Цю розумну собаку неможливо змусити щось зробити. З нею можна лише домовитися».

Прима покивала головою і висунула язик» (Вдовиченко, 2024, с. 80).

Риси самодостатності й упевненості в собі узгоджуються з раніше окресленою ієрархією в «родині» собак, у якій Прима займає чільне місце. Натомість негативно забарвлена характеристика бульдожками евфемістично переосмислюється: «– Через анатомічні особливості носа для них характерні хрюкання і хропіння».

– Ми не хропимо!

– Ми злегка посопуємо вві сні!» (Вдовиченко, 2024, с. 80).

Використаний письменницею прийом показує різницю між стереотипом про породу й самосприйняттям собак. «Експертний» голос радіо не домінує над реакціям персонажів, а слугує поштовхом до коментаря-корекції кліше, завдяки чому портрети Прими і Барселони індивідуалізуються.

Таку ж функцію дзеркала, яке показує портретованих через прийняття чи заперечення стереотипів, виконує уривок радіопередачі про бігль. Майка зіставляє почуте з власною ідентичністю. Схвальна реакція на позитивні твердження змінюється емоційним запереченням тих, які сприймається нею як негативні: «– Бігль має 220 мільйонів рецепторів запаху, – бубоніло радіо. – Тому біглів називають “ніс із ногами”».

Майка втягнула повітря носом й скосила очі на Карата: чув? Ось хто має найпотужніший ніс. Біглі! 220 мільйонів рецепторів! Здуріти!

– Біглі очолюють список рекордсменів із надмірного гавкату <...>.

Майка зробила круглі очі.

– ...і люблять вити.

- Тільки коли дуже схвильовані! – обурилася Майка й голосно гавкнула.
- Собаки цієї породи – мандрівники й мандрівниці за своєю натурою.
- Справедливе зауваження.
- Бігли люблять поїсти.
- Що правда – то правда.
- І споживають усе. Навіть те, що віддалено нагадує їжу.
- Неправда! <...>
- Бігли – професійні викрадачі їжі...
- Відверта й зухвала брехня!» (Вдовиченко, 2024, с. 79–80).

На відміну від Майки й бульдожок, які іронізують або зіставляють почуте з власним досвідом, Карат сприймає передачу особисто, ніби йдеться не про породу загалом, а про нього самого. Тому радіоефір щодо нього виконує іншу функцію – психологічного тригера, який виявляє його уразливість: «– Розумні лабрадори посідають одне з перших місць із 80-ти у списку собак із розвиненим інтелектом. <...> Сильна шия і широкі груди... Очі горіхового кольору... Лабрадори викликають щире захоплення і потребують спілкування у буквальному сенсі. З ними недостатньо бути поряд, з ними потрібно провадити розмови. Охочі до спілкування, вони прибуджуються не набридати. Люди для них – це “моя сім’я”. Лабрадори вкрай погано переносять самотність. У самотні хвилини лабрадор може згризти все, що в зоні досяжності.

Французки пирхнули. Карат зітхнув» (Вдовиченко, 2024, с. 82).

Перелічені породні характеристики підтверджують позитивний образ лабрадора й водночас виявляють його емоційну залежність. Зітхання після згадки про самотність і деструктивну поведінку підтверджують його страхи. Проте найбільш сильну емоцію викликає опис іншої породної особливості: «– Лабрадори дуже люблять воду, не гребують навіть калюжами... Вони – ідеальні доглядальники дітей і компаньйони для дорослих. Але через безмежну дружельюбність на них не варто покладатися як на охоронців. Охоронці з них, відверто кажучи, ніякі.

– Та що вони знають про охоронців! – обурилася нарешті й Карат. – Хто ці знавці собачої натури? Звідки ці твердження? У самих удома, мабуть, жодного собаки! Лише коти!» (Вдовиченко, 2024, с. 82–83).

Захисна агресія свідчить про те, що лабрадор не приймає нав’язаного образу добродушного, беззахисного компаньйона, оскільки прагне бачити себе відповідальним, здатним охороняти й захищати *свою сім’ю*. Внутрішній конфлікт між породним стереотипом і самосприйняттям Карата показує його як собаку з болісною чутливістю до самотності й гострою потребою довести власну силу й корисність.

Пригоди в місті дають можливість показати динаміку образів героїв – завдяки випробуванням розкриваються нові грані їхніх характерів чи увиразнюються раніше окреслені. Найбільшою трансформації зазнає Карат, котрий зі страхополоха перетворюється на рішучого охоронця. В епізоді протистояння героїв із собаками з пустища зміни лабрадора всезнаючий наратор показує за допомогою тілесно-поведінкового портретування, коли трансформація внутрішнього стану героя передається насамперед мовою рухів. Спершу акцентується психологічне зусилля, коли пес повинен змусити себе вийти назовні, переступивши межу безпеки: «Карат зібрався на сили – і теж видибав на ганок, подружки – за ним» (Вдовиченко, 2024, с. 144). Хоча дієслово *видибав* з відтінком обережності, нерішучості, майже дитячої незграбності показує рух собаки, котрий ще вагається, долає страх крок за кроком, проте його ініціатива підштовхує до дії інших.

Зрозуміти якісно інший психологічний стан героя допомагає внутрішня фокалізація, співвіднесена з колективною свідомістю собак і котів як спільноти *господарів дому*: «Непрохані гості – це було очевидно – мали інші плани. Вони вишикувались у ряд. Їхні пози не віщували нічого доброго. Жодного сумніву не залишилося в тому, з якою метою вони сюди припхалися.

Господарі на кілька секунд розгубилися – ніхто не чекав такого блискавичного розвитку подій. Можливо, ця група – лише розвідники, а зараз підтягнуться основні сили. Що ж! Вибору не було. Доведеться захищатися. І коти з собаками зайняли бойові позиції перед двома входами в свій дім. Найсильніші собаки зосередилися по центру, серед них Карат» (Вдовиченко, 2024, с. 150).

Карат включений у спільну наративну перспективу захисників, у якій страх і рішучість переживаються як колективний стан. Розміщення лабрадора серед найсильніших собак символізує зміну його ролі – повноправного учасника оборони, здатного діяти разом з іншими.

Трансформація Карата від лякливого пса до собаки, який усвідомлює себе захисником дому, рефлексується і вербалізується під час розмови з Примою. Він переосмислює інформацію радіоопередачі про дружелюбність як перешкоду для виконання охоронної ролі крізь пережитий досвід: «Я думаю про те, що можу бути охоронцем. Можу, Примко. Попри... Як там по радіо говорили?.. Що лабрадорам заважає бути охоронцями?

– ...безмежна дружелюбність...

– От саме. Попри безмежну дружелюбність. І страх. Я забув про страх сьогодні, коли ми встали проти тих зайд. Я готовий був захищати своїх. І вас, і котів, і собак, що тут живуть. Таке сильне нове відчуття! Я можу бути охоронцем, Примко» (Вдовиченко, 2024, с. 154).

Висновки. У повістях В. Захабури «Лео-Фу, або Я народився собакою» та Г. Вдовиченко «36 і 6 собак» фокалізація постає одним із ключових інструментів портретування антропоморфних персонажів, забезпечуючи поєднання зовнішніх характеристик героїв з їхнім внутрішнім світом. Фіксована внутрішня фокалізація у творі В. Захабури максимально суб'єктивує наратив і подає портрет головного героя через саморефлексію, тілесно-сенсорний досвід і гумористичне переосмислення людських норм. Завдяки суб'єктивованій наративній перспективі портрет Лео формується через його переживання, емоції й зміну соціальних ролей. У повісті Г. Вдовиченко нульова фокалізація дає змогу вибудувати колективний портрет «зграї», у якому індивідуальні риси кожного героя увиразнюються в зіставленні з досвідом інших. Змінна внутрішня фокалізація поглиблює психологічні характеристики персонажів, актуалізує страхи, травматичний досвід і моделі поведінки собак, допомагає відтворити динаміку їхніх характерів. Взаємодія змінної внутрішньої й нульової фокалізації створює ефект багаторівневого портретування, коли характеристика персонажа складається з уявлень про себе, зовнішніх оцінок і соціальних стереотипів. Поєднуючи тілесні, поведінкові й психологічні деталі, письменниці створюють емоційно насичені й зрозумілі для дітей образи, фізична і психологічна своєрідність яких допомагає розвивати емпатію й розуміти цінності творів.

Список використаної літератури

1. Вдовиченко Г. 36 і 6 собак : повість / іл. Наталки Гайди. Львів : Видавництво Старого Лева, 2024. 176 с.
2. Горбань А. Наративна перспектива в оповіданні В. Винниченка «Федько-халамидник». *Винниченкознавчі зошити*. Вип. 4 / відп. ред. Н. І. Михальчук, В. П. Хархун. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2011. С. 86–93.
3. Захабура В. Лео-Фу, або Я народився собакою : повість / іл. Вікторії Солтис-Доан. Львів : Видавництво Старого Лева, 2023. 80 с.
4. Николаєв Б. Типологічні різновиди дитячої фокалізації в сучасній новелістиці. *Іноземна філологія*. 2007. Вип. 119 (2). С. 195–199.
5. Осьмак Н. Д., Урись Т. Ю. Особливості дитячої фокалізації у творчості представників «житомирської прозової школи». *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2023. Т. 34 (73). № 4. С. 221–225. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.4/38>

6. Папуша О. М. Наратив дитячої літератури: специфіка художнього дискурсу : дис... канд. філол. наук : 10.01.06. Тернопіль, 2003. 230 с.
7. Собчук О. В. Переосмислення понять наративності, персонажа і фокалізації в сучасній когнітивній наратології. *Magisterium. Літературознавчі студії*. 2012. Вип. 48. С. 108–113.
8. Ткачук О. Наратологічний словник. Тернопіль : Астон, 2002. 173 с.
9. Genette G. *Narrative Discourse: An Essay in Method* / Translated by Jane E. Lewin ; foreword by Jonathan Culler. Ithaca, NY : Cornell University Press, 1980. 285 p.

References

1. Vdovychenko, H. (2024). 36 i 6 sobak: povist [36 and 6 dogs: a novella]. Illustrations by Natalka Haida. Lviv: Staroho Leva [in Ukrainian].
2. Horban, A. (2011). Naratyvna perspektyva v opovidanni V. Vynnychenka “Fedko-khalamydnyk” [Narrative perspective in V. Vynnychenko’s short story “Fedko-khalamydnyk”]. In: N. I. Mykhalchuk, V. P. Kharkhun (Eds.), *Vynnychenkoznavchi zoshyty*. (Issue 4, pp. 85–92). Nizhyn: NDU im. M. Hoholia [in Ukrainian].
3. Zakhabura, V. (2023). Leo-Fu, abo Ya narodyvsia sobakoiu: povist [Leo-Fu, or I was born a dog: a novella]. Illustrations by Viktoriia Soltys-Doan. Lviv: Staroho Leva [in Ukrainian].
4. Nikolaiev, B. (2007). Typolohichni riznovydy dytiachoi fokalizatsii v suchasni novelistychni [Typological varieties of child focalization in contemporary short fiction]. *Inozemna filolohiia – Inozemna Philologia*, 119(2), 195–199 [in Ukrainian].
5. Osmak, N. D., & Urys, T. Yu. (2023). Osoblyvosti dytiachoi fokalizatsii u tvorchosti predstavnykiv “Zhytomyrskoi prozovoi shkoly” [Features of child focalization in the works of representatives of the Zhytomyr prose school]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Filolohiia. Zhurnalistyka – Scientific notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Philology. Journalism*, 34(73), 4, 221–225. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.4/38> [in Ukrainian].
6. Papusha, O. M. (2003). *Naratyv dytiachoi literatury: spetsyfika khudozhnoho diskursu* [Narrative of children’s literature: specificity of artistic discourse]. *Candidate’s thesis*. Ternopil [in Ukrainian].
7. Sobchuk, O. V. (2012). Pereosmyslennia poniat naratyvnosti, personazha i fokalizatsii v suchasni kohnityvni naratolohii [Reconsideration of the notions of narrativity, character, and focalization in contemporary cognitive narratology]. *Magisterium. Literaturoznachchi studii issue – Magisterium. Literary studies*, (48), 108–113 [in Ukrainian].
8. Tkachuk, O. (2002). *Naratolohichni slovnyk* [Narratological dictionary]. Ternopil: Aston [in Ukrainian].
9. Genette, G. (1980). *Narrative Discourse: An Essay in Method* / Translated by Jane E. Lewin; foreword by Jonathan Culler. Ithaca, NY: Cornell University Press.

Русанов Р. М. Фокалізація як інструмент портретування антропоморфних персонажів в повістях «36 і 6 собак» Г. Вдовиченко та «Лео-Фу, або Я народився собакою» В. Захабури

У статті досліджено фокалізацію як наративний інструмент портретування антропоморфних персонажів у сучасній українській дитячій прозі на матеріалі повістей В. Захабури «Лео-Фу, або Я народився собакою» та Г. Вдовиченко «36 і 6 собак». Актуальність розвідки зумовлена тенденцією літературознавства до осмислення творів для дітей у поетикальному вимірі, де нарративна перспектива визначає індивідуалізацію героїв. Спираючись на типологію Ж. Женетта, доведено, що фокалізація забезпечує поєднання зовнішніх характеристик персонажів з їхнім внутрішнім світом. Виявлено, що фіксована внутрішня фокалізація у творі В. Захабури максимально суб’єктивує наратив. Портрет героя конструюється через саморефлексію, тілесно-сенсорний досвід і гумористичне переосмислення норм. Завдяки суб’єктивній перспективі

зовнішній вигляд тварини розкривається через емоційно забарвлений самокоментар, а ідентифікація героя динамічно змінюється під впливом війни до ролі собаки-терапевта. У повісті Г. Вдовиченко портретування здійснюється за допомогою різних типів перспективи. Нульова фокалізація слугує для створення колективного портрета через емоційно зрозумілу родинну метафору. Змінна внутрішня фокалізація дозволяє розкрити психологічні риси, конфлікти й травматичний досвід кожного з собак. Взаємодія змінної внутрішньої й нульової фокалізації, а також залучення узагальнених та об'єктивних перспектив створюють ефект багаторівневого портретування. Образ персонажа формується з уявлень про себе, зовнішніх оцінок і стереотипів. Зроблено висновок, що залучення різних типів фокалізації допомагає створювати емоційно насичені образи, які розвивають емпатію.

Ключові слова: сучасна українська дитяча проза, антропоморфний персонаж, портрет, внутрішня фокалізація, нульова фокалізація.

Rusanov R. M. Focalization as a tool for portraying anthropomorphic characters in the novellas *36 and 6 Dogs* by H. Vdovychenko and *Leo-Fu, or I Was Born a Dog* by V. Zakhatura

The article examines focalization as a narrative tool for portraying anthropomorphic characters in contemporary Ukrainian children's prose, based on the novellas *Leo-Fu, or I Was Born a Dog* by V. Zakhatura and *36 and 6 Dogs* by H. Vdovychenko. The relevance of the study is determined by the tendency of literary criticism to comprehend works for children in the poetical dimension, where the narrative perspective determines the individualization of characters. Relying on G. Genette's typology, it is proved that focalization ensures the combination of the external characteristics of the characters with their inner world.

It is revealed that the fixed internal focalization in V. Zakhatura's work maximally subjectivizes the narrative. The protagonist's portrait is constructed through self-reflection, bodily-sensory experience, and a humorous reinterpretation of human norms. Thanks to the subjective perspective, the external appearance of the animal is revealed through emotionally colored self-commentary, and the character's identification dynamically changes under the influence of the war to the role of a therapy dog. In H. Vdovychenko's novella, portraying is carried out using different types of narrative perspective. Zero focalization serves to create a collective portrait through an emotionally understandable family metaphor. Variable internal focalization allows revealing the psychological traits, conflicts, and traumatic experiences of each of the dogs. The interaction of variable internal and zero focalization, as well as the involvement of generalized and objective perspectives, creates the effect of multi-layered portraying. The image of the character is formed from self-perceptions, external evaluations, and social stereotypes. It is concluded that the involvement of various types of focalization helps to create emotionally rich images that develop empathy and understanding of the works' values

Key words: contemporary Ukrainian children's prose, anthropomorphic character, portrait, internal focalization, zero focalization.

ЗІСТАВНІ СТУДІЇ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 81'25:821.161.2.09

DOI <https://doi.org/10.12958/2227-2844-2026-1-82-96>

Білобровська Катерина Олександрівна,

доктор філософії з філології,

старший викладач кафедри іноземних мов

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,

м. Полтава, Україна.

bilobrovaska06@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-6006-9681>

Щербина Дмитро Вікторович,

доктор філософії з філології,

викладач кафедри перекладу та слов'янської філології

Криворізького державного педагогічного університету,

м. Кривий Ріг, Україна.

Dmytro.Shcherbyna@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7104-9261>

ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ Б. АНТОНЕНКА-ДАВИДОВИЧА

Постановка проблеми. В сучасному літературознавстві та перекладознавстві діяльність Б. Антоненка-Давидовича як перекладача залишається недостатньо дослідженим аспектом його біографії. Попри постійне наголошення в енциклопедичних та біографічних джерелах на його статусі літературного перекладача, цей напрям творчості письменника переважно розглядається фрагментарно й не має системного наукового осмислення з позиції перекладацьких стратегій та прийомів. Відсутність повного бібліографічного реєстру перекладів, обмежена джерельна база та зосередженість науковців передусім на його прозі й мовознавчих працях зумовлюють потребу в комплексному аналізі перекладацької практики митця. Він перекладав з англійської, німецької, російської та інших мов. Робота з іншомовними текстами сприяла поглибленню стилістичної культури письменника, виробленню точності психологічної деталі та збагаченню його індивідуальної поетики, що виразно позначилося на творах автора, зокрема прозі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До вивчення питання перекладацької спадщини письменників та перекладацького процесу загалом зверталось чимало науковців. Так, дослідженню попередників і сучасників Б. Антоненка-Давидовича присвячені роботи Т. Бледних («Поетичні переклади доби розстріляного відродження»); О. Бриської («Переклад як вияв неокласичного напрямку української культури»); «Микола Зеров як критик та теоретик перекладу»; «До питання про перекладацькі методи Миколи Зерова»); Т. Голі-Оглу («Розстріляне відродження українського перекладу: історико-перекладознавчий нарис»); Л. Коломієць («Діалог титанів: “Трагедія Макбета” Вільяма Шекспіра в українському перекладі Тодося Осьмачки»; «“Король Лір” Вільяма Шекспіра у перекладах Максима Рильського та Василя Барки: між неокласицизмом і модернізмом»); «Поема “Іст Коукер” Т. С. Еліота в перекладі Г. Кочура: особливості відтворення стильової тональності»; «Перекладацька програма українських неокласиків у світлі теорії інтерпретативного перекладу»; «Юрій Клен як розбудовник перекладацької школи неокласиків»; «Григорій Кочур і художній переклад: життєвими та творчими стежками

майстра»; «Забуті перекладачі 1920–30-х років: Олекса Варавва, Микола Іванов, Іван Кулик, Люціана Піонтек, Дмитро та Марія Лисиченки, Євген Касяненко, Ганна Касьяненко, Ганна та Петро Чикаленки, Варвара Чередниченко»; «Поетичний переклад на сторінках української періодики 1920–30-х років»; «Маловідомі сторінки українського художнього перекладу 1920–30-х років, створені жінками»; «Перекладачі 1930–20-х років – видатні державно-громадські діячі Української Народної республіки: повернення із забуття»; «Українські переклади з античних літератур: окремі видання та публікації в періодиці у 1920–30-ті роки»; «Translating Russian literature in Soviet and Post-Soviet Ukraine»; Г. Кузенко («Перекладацька місія Миколи Лукаша в розвитку української лінгвокультури»); Т. Ліхтей («Максим Рильський як перекладач та популяризатор словацької поезії»); А. Найди («Переклад як засіб творчого самовираження В. Підмогильного»); А. Павлюк («Вероніка Черняхівська: закатований талант епохи “розстріляного відродження”»); М. Стріхи («Максим Рильський та “українізація” опери») та ін.

Актуальність дослідження зумовлена відсутністю ґрунтовних наукових праць, спрямованих на комплексне осмислення постаті Б. Антоненка-Давидовича як перекладача. Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому вперше детально розглянуто перекладацьку діяльність письменника в контексті літературознавчого та перекладознавчого аспектів, яку досі вивчали тільки розрізнено й спорадично. В роботі уточнено список перекладів митця (таблиця 1) й окреслено їхнє місце в українському красному письменстві та загальному контексті творчої спадщини Б. Антоненка-Давидовича.

Постановка завдання. Метою наукової розвідки є дослідження перекладацької діяльності Б. Антоненка-Давидовича. Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких завдань: схарактеризувати постать Б. Антоненка-Давидовича як перекладача в контексті української літератури ХХ ст.; окреслити коло авторів і творів, перекладених письменником; з’ясувати вплив перекладів митця на розвиток національної літератури та визначити їх місце в його творчості.

Виклад основного матеріалу. Початок діяльності Б. Антоненка-Давидовича як перекладача збігається з початком його літературного шляху. Перекладацький досвід митця загартовувався в колі попередників («київські неокласици») та сучасників – представників «розстріляного відродження», зокрема літературного об’єднання «Ланка»-МАРС, членом якого він був. Л. Коломієць схарактеризувала Б. Антоненка-Давидовича разом з М. Зеровим, В. Підмогильним, Д. Тасем як одного з «найкращих тогочасних [1920–1930 рр. – уточнення наше] перекладачів» (Коломієць, 2015, с. 133–134). Л. Бойко у праці «З когорти одержимих», досліджуючи життя і творчість Б. Антоненка-Давидовича в літературному процесі ХХ ст., подав таку рецепцію його перекладацької роботи: «Є ще одна галузь літературної праці, котрій Борис Дмитрович віддав частину свого таланту, це – художній переклад з німецької та російської мов. І тут він виступав справжнім майстром слова. Його переклади не тільки знайомлять нас із кращими здобутками російської літератури, а й збагачують рідну мову» (Бойко, 2004, с. 444).

Діяльність Б. Антоненка-Давидовича як перекладача розгортається протягом кількох етапів його творчої біографії. Перші переклади з європейських мов з’являються ще в 1920–1930-х рр. – у період активної участі письменника в літературному житті доби «розстріляного відродження». Після багаторічних репресій і заслання перекладацька праця відновлюється у післясталінський період (кінець 1950-х–1970-ті рр.), коли митець знову долучається до культурного процесу.

Так, 1926 р. «Книгоспілка» окремою книжкою видає в перекладі Б. Антоненка-Давидовича чотири оповідання з циклу «Тріумф яйця» американського письменника-модерніста Шервуда Андерсона. Перекладена збірка має назву «Яйце» і, крім однойменного твору, вміщує ще оповідання «Друга жінка», «Брати» і «Коло пастки». У цих оповіданнях автор змальовує людей, чії душі понівечені нездійсненими мріями, соціальною ізоляцією або нездатністю висловити свої почуття. Твори демонструють трагізм звичайної людини, чії спроби досягти

успіху завершуються розчаруванням. Персонажі прагнуть вирватися за межі свого буденного існування, але стикаються з абсурдністю або жорстокістю життя. Вони ніби блукають темним коридором і нашттовхуються на стіну, як пише сам автор, характеризуючи стан Г'ю Вокера з оповідання «Коло пастки» (Андерсон, 1926, с. 62). Ш. Андерсон фокусується на моментах глибокого психологічного прозріння, часто раптового й болючого, коли герої усвідомлюють свою нікчемність, приреченість чи ізолюваність від світу й навіть від найближчих людей. Своєрідне розкриття людської кризи притаманне й творчості Б. Антоненка-Давидовича. Зокрема, герой повісті «Тук-тук» Василь Григорович Гусятинський єдиним виходом з психологічної кризи бачить смерть. «Стара потреба піти від життя, змучити себе фізично» раз по раз шалено захоплювала й згаданого вже Г'ю Вокера (Андерсон, 1926, с. 62). На нашу думку, переклад твору американського письменника Б. Антоненко-Давидовичем є мотивованим, адже як він сам зазначав у листуванні з В. Півтораднею від «15» вересня 1957 р., відповідаючи на запитання про впливи інших митців, що Ш. Андерсон мав для нього значний авторитет: «З чужих – довго почував, а часом відчуваю і досі вплив російського Чехова та американського Шервуда Андерсона (“американський Чехов”）」 (Антоненко-Давидович, 1998, с. 451).

Загалом кажучи, Б. Антоненко-Давидович перекладав різні художні твори, зокрема поодинокі оповідання й повісті А. Чехова, романи «Живі і мертві» й «Солдатами не народжуються» К. Симонова, оповідання «Плавт у жіночому монастирі» К. Ф. Меєра, роман «Пан Халявський» Г. Квітки-Основ'яненка, повісті «Наймичка» і «Варнак» Т. Шевченка, розповідь (щоденник) «Серед дикунів Нової Гвінеї» М. Миклухи-Маклая та ін. Наша наукова розвідка розширена списком авторів і творів, перекладених письменником.

Б. Антоненко-Давидович не уявляв себе без красного письменства. Повернувшись із заслання, він відразу ж береться до літературної діяльності, зокрема й перекладацької. 1958 р. у Держлітвидав УРСР (Державне видавництво художньої літератури, з 1964 р. – видавництво «Дніпро») виходить перекладене ним оповідання «Плавт у жіночому монастирі» швейцарського письменника Конрада Фердинанда Меєра (Меєр, 1958). У пошуках загублених античних рукописів драматурга Плавта головний персонаж твору Поджо Браччоліні, від чийого імені здебільшого ведеться оповідь, потрапляє до жіночого монастиря, де розгортається іронічна й водночас глибока історія про фальшиві реліквії, справжні почуття та конфлікт між середньовічною релігійністю і новим гуманістичним світоглядом. Твір фокусується на епосі Відродження, де засуджені церквою «язичницькі» твори Плавта стають символом звільнення людського духу. Проза К. Ф. Меєра характеризується історичним психологізмом, тонким гумором та іронією – рисами, властивими й творчості Б. Антоненка-Давидовича. Про нього як про майстра на дотепне й гостре слово, непримиренного до всякої кривди, про його веселу вдачу не раз згадує у своїх художніх мемуарах «Дар Евдотеї» Д. Гуменна (Гуменна, 2004).

Невдовзі, в перекладі Б. Антоненка-Давидовича у п'ятому числі журналу іноземної літератури «Всесвіт» за 1959 р. з'являється друком оповідання «Щастя Отто Темке» німецького письменника Арнольда Цвейга, чийі твори мали здебільшого антивоєнне спрямування й осмислювали природу війни та несправедливості. «Поставте-но коли-небудь цебрик на газон у своєму саду – через якихось три чотири дні зелені соковиті травинки під ним за браком світла зблякнуть і обернуться на жовті, зів'ялі паростки. Так, під тиском суспільного ладу у великих містах, серед сірого каміння й скла шибок, гибнуть по флігелях і люди. З отакою істотою ми й познайомимося зараз – з жовтуватим стебликом із зеленої луки, що був зачатий і народився як гарна зелена травинка» (Цвейг, 1959, с. 82), – ось початок розгляданого оповідання. Цим стебликом був Отто Темке, чия приязна й добра натура змінилася під страхом опинитися на війні. Він, привітний та уважний вагоновод, вирішує продемонструвати свою владу пасажирам і, розігнавши поїзд до шаленої швидкості, наражає їх на смертельну небезпеку лише тому, що у вагоні їде генерал. Принцип «влада проти влади» бере гору над Отто, і він трохи не божево-

ліє. Пасажири, на їхнє щастя, вижили, а Отто був звільнений, але хлопець не бачив свого щастя без поїздів і за якийсь час знову влаштувався на роботу трамвайником, довівши, що тоді з ним просто трапився прикрий випадок. Повернення до улюбленої справи, до літературної праці, після вимушеної тривалої перерви у таборах було щастям і для самого Б. Антоненка-Давидовича, тому перекладач, очевидно, відчув у цьому певну солідарність з героєм. У спогадах «Про самого себе» письменник зазначає, що навесні 1953 р. до нього повернулося натхнення та бажання писати твори і він «знанацька відчув такий потяг до творчої роботи, якого не зазнавав, мабуть, з того часу, як перестав ходити в початківцях, марячи, мов сновида, образами й характерами» (Антоненко-Давидович, 1999, с. 597). Відтак Б. Антоненко-Давидович полишає думки про всі життєві перипетії й негаразди та відновлює свою письменницьку діяльність, яка дає йому щастя. Інтенсифікацією повернення автора до літератури стає усвідомлення того, що він не втратив хисту писати українською мовою: «Я гарячково працював, не уявляючи навіть, чи залишилось щось у мене від колишніх літературних здібностей, чи я розгубив і рештки їх на тих “розпутьях велелюдних”. Але працював, бо то був поклик зсередини мене. В процесі роботи я радісно констатував, що залишилася незайманою моя мова, яка довго вакувала без практичного застосування. Виходило, що втративши в житті все, я зберіг найдорожчий скарб! Цього було досить, щоб не тільки не нарікати на свою долю, а й по-справжньому відчувати щастя» (Антоненко-Давидович, 1999, с. 597).

Також припускаємо, що ще одним чинником, який міг справити вплив на вибір твору для перекладу, є зацікавлення митця залізничною тематикою. Приязнь та особливе ставлення до залізниці й потягів зумовлене особистими дитячими спогадами письменника (його батько, Дмитро Олександрович Давидов, був машиністом пасажирських поїздів), що також репрезентовано в низці творів для дітей, зокрема «Крижані мережки», «Паротяг ч-273» («Паровоз № 273») та ін.

Епістолярій і власні спогади Б. Антоненка-Давидовича містять низку особистих відгуків, вражень та міркувань щодо перекладу. Так, у листуванні з Ю. Самбросом від «17» жовтня 1934 р. віднаходимо уривки з життя в Казахстані, куди він вимушено виїхав у 1932 р.: «Силу працюю зараз. Упорядковую оце “Кобзар” казахською мовою з моєю вступною статтею і загальною редакцією, перекладаю на російську свої “Крила Артема Летючого”» (Самброс, 1988, с. 358).

Листування з Д. Чубом (Нитченком) також є джерелом особистих споминів митця, в яких він розповідає про свій життєвий і творчий, зокрема перекладацький досвід. В листі від «29» серпня 1973 р. йдеться про А. Чехова та переклади його творів: «До речі, чи Ви [Д. Чуб – уточнення наше] любите Чехова? Я – дуже. Чехов і Купрін – мої найулюбленіші російські письменники, і я колись з насолодою переклав кілька оповідань Чехова, зокрема, епохальну “Палата № 6”» (Антоненко-Давидович, 1986, с. 117). Як бачимо, у приватному листуванні письменник висловлює особисте ставлення до перекладацької діяльності, надаючи їй виразно позитивного емоційного забарвлення. Ю. Огульчанський у спогадах про особистість Б. Антоненка-Давидовича зазначає, що він «дуже любив Чехова; зелений томик Чехова був останньою книжкою, яку я бачив у руках Бориса Дмитровича за два-три тижні до кончини: він насолоджувався стилем і мовою цього майстра російської прози» (Багаття, 1999, с. 283). Отже, особистісні літературні вподобання письменника зумовлюють вибір того чи того автора і твору для перекладу.

Рецепцію діяльності М. Миклухи-Маклая Б. Антоненко-Давидович висловив у листуванні від «12» березня 1969 р.: «Всі ці маленькі оповідання я прочитав з великою цікавістю; передо мною постали сторінки щоденника Миклухи-Маклая, які я колись переклав на українську мову, не маючи й гадки, що моїм землякам доведеться теж побувати там, де жив серед дикунів теж наш земляк – великий мандрівник...» (Антоненко-Давидович, 1986, с. 18–19); від «04» вересня 1976 р.: «Дуже заздрю Вам, що мали змогу побувати в Новій Гвінеї, а надто в місцях тамтешніх, зв'язаних з пам'яттю про Миклуху-Маклая, якого я дуже шаную за його людо-

любовство й сміливість <...> Такі знайомі мені назви «Гарагасі», «Бонгу», ім'я Туй з щоденника Миклухи-Маклая, якого я залюбки перекладав колись на нашу мову» (Антоненко-Давидович, 1986, с. 161). Отже, Б. Антоненко-Давидович сприймав перекладацьку працю як форму інтелектуального діалогу з іншими літературами та культурами.

Від «10» листопада 1976 р.: «Ви маєте рацію: щоденник Миклухи-Маклая в моєму перекладі мав два видання у видавництві “Молодь” і я помилився тому, що про друге видання мені довелося говорити з колишнім редактором “Веселки”, що перейшов на таку ж посаду у в-во “Молодь”, але було ще й третє, чи, власне перше, видання цієї книжки в Харкові 1934 року у видавництві “Молодий більшовик”; вийшло воно без мене, коли я поїхав у мандри на Далекий схід, було дуже неохайне й з багатьма друкарськими помилками, і я придбав його лише через 20 років у букініста...» (Антоненко-Давидович, 1986, с. 163–164).

Як бачимо, робота над перекладами приносила задоволення митцю, водночас у певні періоди життя вона ставала для нього засобом матеріального заробітку й виживання. Так, у листі до М. Бажана від «31» січня 1957 р. митець писав: «На що я можу сподіватися в Києві? Чи допоможе мені Спілка дістати ближчим часом квартиру? Чи можу я сподіватись на літературний заробіток у вигляді перекладів, стилістичного редагування й перевидання дечого з свого минулого доробку?» (Антоненко-Давидович, 1998, с. 446).

Про те, що перекладацька діяльність була допоміжною для письменника, зазначено в спогадах доньки Я. Голуб: «До того ж у самого батька проблем було не менше, ніж у мене. Він лише повертався до літератури, для нього це був дуже відповідальний час. Та поки що йому лишалося друкувати тільки дещо з того, що було колись написано, заробляти рецензіями, перекладами...» (Лицар неабсурдних ідей, 1994, с. 39).

До цієї групи друготворів, очевидно, можна передусім уналежнити переклади з «братніх», як їх тоді називали, літератур, найперше з російської, хоч, як цілком справедливо зазначають Л. Коломієць і О. Кальниченко, «такий характер співдружності літератур був явно ближчим до російського монологічного домінування в українському культурному просторі, ніж до братнього діалогу» (Коломієць, Кальниченко, 2023, с. 98). Починаючи з 1950-х років у видавництві «Дніпро» світ побачило чимало українських перекладів творів радянських письменників, присвячених на ту пору головно Другій світовій війні, а також повоєнній відбудові, самовідданій праці трудівників, творчим звершенням у країні та дружбі народів. Ці теми становили ідеологічний кістяк соціалістичного реалізму і були провідними в радянській літературі, що розвивалася в його ключі.

Так, 1961 р. у перекладі Б. Антоненка-Давидовича виходить друком перша книга трилогії російського письменника К. Симонова про події Другої світової війни «Живі і мертві» (Симонов, 1961), створеної за матеріалами самого автора, який служив воєнним кореспондентом. А вже за чотири роки з-під пера Бориса Дмитровича з'являється переклад другої частини цієї трилогії – «Солдатами не народжуються» (Симонов, 1965). В СРСР трилогію вважали культурною, тому не раз перевидавали в оригіналі досить великими тиражами. Український переклад Б. Антоненка-Давидовича першої книги «Живі і мертві» побачив світ ще двічі – у 1964 р. (Симонов, 1964) і 1970 р. (Симонов, 1970). У перевиданні 1970 р. зазначено, що текст перекладу звірено з пізнішою редакцією оригінального твору, опублікованою 1966 р. окремою книжкою (перша версія була журнальна). Другу книгу трилогії «Солдатами не народжуються», з огляду на появу 1972 р. її чергової редакції, досить відмінної, певно, від першої, журнальної, українською мовою наново переклала Олена Пархомовська та Михайло Ігнатенко. Видання побачило світ 1975 р. (Симонов, 1975). Попри зумовлювані реаліями корективи, що їх, як ми простежуємо в історії українських перекладів згаданої трилогії, автор вносив у її текст, вона залишалася в гурті найбільш об'єктивних полотен подій Другої світової війни, і саме ця обставина, на нашу думку, відіграла для Б. Антоненка-Давидовича головну роль у його перекладацькому виборі.

Одночасно з публікацією першого українського перекладу книги К. Симонова «Живі і мертві» (1961 р.) у видавництві «Дніпро» виходить збірка «Весняний вітер», що, як зазначено в самому виданні, є «щирим виявом дружби між чуваським та українським народами» (Весняний вітер, 1961, с. 2). Збірку становлять українські переклади творів чуваських літераторів: Михайла Сеспеля, Миколи Шелеті, Семена Ельгера, Петра Хузангая, Семена Фоміна, Івана Мучі, Аркадія Есхеля, Олекси Талвіра та багатьох інших. Упорядником і, очевидно, ідейним натхненником збірки виступив Юрій Збанацький – знавець чуваської літератури, автор біографічного роману «Сеспель», присвяченого чуваському поетові Мішші (Михайлові) Сеспелю, екранізованого 1970 р. на кіностудії імені О. Довженка й перекладеного чуваською мовою (перекладач – чуваський поет О. Алга). До збірки «Весняний вітер» Б. Антоненко-Давидович підготував переклад художнього тексту «Марна надія», який є шостим розділом третьої частини першої книги трилогії «У вогні» чуваського письменника Василя Краснова-Аслі, чие життя, як, до речі, й життя згаданого вже Мішші Сеспеля, певною мірою пов'язане з Україною: у 1913–1917 рр. письменник працював на шахтах Донбасу. Трилогія «У вогні» змальовує життя шахтарів Донбасу та воєнно-політичні події 1917–1920 рр. У перекладеному уривку йдеться про надзвичайний випадок на шахті – навмисний підпал динаміту, внаслідок якого породою привалило чуваського хлопця. Долею цього та інших хлопців з Чувашії, що зазнають постійних утисків з боку керівництва, переймається українець Остап, який працює з ними пліч-о-пліч. Не обійшлося в трилогії й без ідеологеми провідної ролі російського народу в житті інших радянських націй. Вона прозирає, зокрема, в описі Остапової хати: «Остап оглянув свою хату. В чистому кутку, над накритим білою скатертиною столом, під вишиваними рушниками – образи. Поруч з покуттям вирізняється картина, на яких серед квітів намальовані поважні цар з царицею та доньками. Остап глянув на цю картину, немов благаючи допомоги. Нижче від неї висить трохи менша картина. Тут показано, як росіяни здобувають Перемишль; та глянути на неї – і можна перелякатись: горить усе місто, а навколо руйнують, палять, убивають... У простінку між двох вікон – ще одна картина: молодий кучерявий козак Крючков у кашкеті набакир, на баскому коні, сам б'є, коле, рубає, а кругом нього тьма німецьких кавалеристів. У другому кутку, на видному місці, у рамці під склом – фотографічні картки. Тут уже всі родичі та близькі; всі перед очима, і кожен змушує згадати про нього щось» (Весняний вітер, 1961, с. 116). Як бачимо, поряд з традиційними елементами інтер'єру – вишиваними рушниками та фотографіями родичів – в українській хаті висять картини з зображенням російської бойової «слави» та портрет царської родини, і саме в неї, а не в рідних Остап просить заступництва та допомоги. У творчому доробку Б. Антоненка-Давидовича шахтарська тематика представлена не надто широко, однак він звертався до життя Донбасу та праці гірників у низці прозових творів, зокрема в оповіданнях «Гаврило Семенович Денисенко», «Брати Сатани» та ін., що вийшли друком 1933 р. у видавництві «Молодий більшовик». Треба зазначити, що 1937 р., попри свою ідейну комуністичну спрямованість, Василь Краснов-Аслі був репресований. Реабілітований 1956 р. (Енциклопедія сучасної України, 2014). Очевидно, на шойно розглянутий перекладацький вибір Б. Антоненка-Давидовича вплинули як українські мотиви трилогії «У вогні», так і схожість доль автора й самого перекладача, а також зацікавлення виробничою та індустріальною тематикою на початку літературної діяльності останнього.

Почасти з подібних міркувань Б. Антоненко-Давидович, певно, перекладав і окремі російськомовні твори Іллі Дубинського – письменника, який писав українською та російською мовами. Про ці переклади, що також побачили світ у шістдесятих роках ХХ ст. згадано в Українській літературній енциклопедії (Українська літературна енциклопедія, Т. 2, с. 117–118). І. Дубинського, як свідчить УЛЕ, називали «співцем червоного козацтва». Левову частку своїх творів письменник присвятив походам цього козацтва, у лавах якого він служив сам, а також життєвим шляхам радянських військових діячів. У 1931–1937 рр. І. Дубинський обіймав посаду

секретаря комісії оборони Раднаркому УРСР і ЦК КП(б)У. 1937 р. письменника репресували. Реабілітований 1955 р.

На ті ж роки припадає й поява літературно-художнього альманаху «Сузір'я», який під своєю обкладинкою збирав українські переклади творів письменників з інших союзних республік. Альманах, як свідчить «Енциклопедія сучасної України», зніціював тодішній директор видавництва «Дніпро» Олександр Бандура, що й сам чимало перекладав (Енциклопедія сучасної України, 2003). До редакційної колегії альманаху, крім нього, увійшли О. Гончар, М. Бажан, В. Бичко, М. Шумило та ін. Очолив колегію Д. Павличко. 1968 р. світ побачив другий випуск альманаху. Він мав загальний характер і вміщував вірші, оповідання, п'єси, статті та нариси письменників з усіх радянських республік. Для цього видання Б. Антоненко-Давидович переклав три оповідання – «Хай знають люди» єврейсько-татського письменника Міші Бахшієва (хоч у самому альманаху помилково зазначено, що то переклад з татарської, а не з татської (Сузір'я, 1968, с. 74)), «Клишорукий» російськомовного абхазького письменника Фазіля Іскандера і «Вовки» російського письменника Василя Шукшина.

Основні теми творчості Міші Бахшієва, одного з зачинателів татської прози, – будівництво нового життя, інтернаціональна дружба, боротьба «нового» і «старого». Боротьбу «нового» і «старого» й показано в оповіданні «Хай знають люди», епіграфом до якого слугує дагестанське прислів'я: «Хоч і осипалося листя, чинара все одно живе». І то показано в досить незвичний спосіб. В гірське селище Новий Чугур приїздить кореспондент місцевої газети, щоб поспілкуватися з шанованим колгоспником-новатором – старим Юсуфом. Саме від імені газетяра й ведеться оповідь. Удома газетяр застає Юсуфову дружину, яка переказує йому різні витівки свого чоловіка, що свідчать не про його поважність і новаторство, а про його зашкарублість. Своє мовлення жінка щедро пересипає примовками та дотепами, дарма що говорить про дуже чутливі для неї речі. Згадує вона й невістку-містянку – вчительку школи, яку, навпаки, звинувачує в прихильності до нового життя й цілковитому невмінні поратися за старим звичаєм у господарстві. Наприкінці жінчиної оповіді про наболіле кореспондент хоч і співчуває їй, однак ледве стримується від сміху. Закінчується твір тим, що додому повернувся Юсуф, сповіщений нарешті про візит газетяра. Але як же він здивувався, дізнавшись, що про нього вже все розповіла дружина. Її слова кореспондент, як стверджує сам, і навів у газеті: «А я, нічого не додаючи, виклав на папері оповідання старої. Нехай знають люди, який він, цей старий Юсуф із селища Новий Чугур» (Сузір'я, 1968, с. 74). В останньому абзаці, як бачимо, на антитезі «нове – старе» зроблено фінальний акцент. Незвична фабула, соковита мова й ненав'язливий тон оповіді, попри її гостру зосередженість на одній темі, дуже близькі Б. Антоненкові-Давидовичу як літератору. Ці риси, очевидно, й зумовили його перекладацький інтерес.

Творчість Ф. Іскандера мала свого часу велику популярність, відзначаючись експресивністю, свіжістю світосприйняття, певною сміливістю говорити про згубну суть сталінського режиму, викривати негативні явища часів застою, тупість і прислужництво бюрократії, озоамілювання, парадність, демагогію. Для розкриття суспільно значущих і болючих тем письменник використовує різні засоби (фантасмагорія, фарс, сатира, гумор та ін.), часто поєднуючи їх між собою. Оповідання «Клишорукий», як видно вже з самої назви, також сповнене гумору. Головний герой твору, Шаабан Ларба, на прізвисько Клишорукий, – абхазький селянин з досить своєрідним характером і ставленням до родичів та сусідів. Одного разу, коли він лежав у лікарні й уже видужував, до сільради потелефонували й сказали, що Клишорукий помер. Йому викопали могилу, а коли з'ясувалося, що той живий, так і не закопали її. З цією могилою пов'язано безліч курйозних ситуацій, обіграних у творі, бо, як казали односельці Клишорукого, «в неї попадають усі, крім того, кому вона призначена» (Сузір'я, 1968, с. 81). Оповідь ведеться від першої особи, себто від автора, що, власне, й розказує на початку твору, як сам у дитинстві вскочив у ту могилу, де «пробув кілька годин у товаристві прибудного цапа» (Сузір'я, 1968, с. 80). Події

розгортаються на тлі Другої світової війни, тож багато кому здається, що гуморові в житті ніби й не місце, а проте люди не відмовляються від нього. Сміються вони й коли Клишорукий помер по-справжньому, – звісно ж, не з його смерті, а з його передсмертної витівки: той попросив свого друга Мустафу, з яким усе життя різними жартівливими способами змагався в любові до коней, перестрибнути тричі конем через його, Щаабанову, труну, коли він помре. Кінь не став стрибати через покійника, чим Клишорукий довів, що таки ліпше за Мустафу знається на конях, але Мустафа покривдився на цей жарт, з якого на похороні реготали всі. Квінтесенцією твору можна вважати такі рядки: «Коли вмирає стара людина, мені здається, цілком до речі будуть і веселі поминки, й пишній обряд. Людина завершила свою людську путь, і якщо вона померла старою, доживши, як у нас кажуть, до свого строку, значить живим людям можна святкувати перемогу людини над долею» (Сузір'я, 1968, с. 100). Саме життєствердність, сила людського духу та іскристий гумор – риси, притаманні й творчості Б. Антоненка-Давидовича – були, на наш погляд, визначальними в намірі перекласти це оповідання.

У творах В. Шукшина на перший план здебільшого виступають глибинні морально-етичні проблеми, національні та загальнолюдські цінності. І оповідання «Вовки» не виняток. Твір поділено на три короткі частини. Зачин твору знайомить читача з селянином Іваном Дегтярьовим та його зятем – Наумом Кречетовим. Взаємини між ними досить неприязні. Але не тільки через особисті стосунки зятя й тестя письменник розкриває їхні характери. В основній частині твору їм судилося зустрітися з вовками, і випробування цією зустріччю на моральність та людяність не пройшов ні тесть, ні зять. Тесть зрадив Івана й утік з думкою, що вовки роздеруть зятя, а тому й клопоту він, Наум, не матиме. Однак Іван вижив і в третій частині оповідання непереборно хоче провчити тестя. Наум передбачливо знайшов захист у сільського міліціонера, який забирає Івана в буцегарню й дорогою відмовляє від помсти. Автор доводить, що безпутна, аморальна людина гірша від вовка, а що морально-етичний аспект простежується в багатьох творах Б. Антоненка-Давидовича, то й цей перекладацький вибір письменника цілком зрозумілий.

Виняткове місце в перекладі художньої літератури посідає переклад творів для дітей. На думку відомого перекладознавця О. Ребрія, «перекладені тексти творів дитячої літератури можна вважати комунікацією особливого гатунку, що зобов'язує перекладача, так само як і автора, вміти бачити світ очима дитини, відчувати побачене і пережите як дитина, володіти так званою “пам'яттю дитинства”, тобто бути здатним разом з дитиною відкривати світ, а не просто перекладати дорослі поняття її мовою» (Ребрій, 2012, с. 90). Перекладати дитячу літературу брався й Б. Антоненко-Давидович. Так, 1960 р. у Дитвидавці УРСР виходить його переклад оповідання «Іван» російського письменника-фронтовика Володимира Богомоллова про дванадцятирічного хлопчика-розвідника Івана Бондарева, що допомагав армії в Другу світову війну. Твір написано від імені молодого старшого лейтенанта Гальцева, що мав з Іваном кілька зустрічей. Наприкінці повісті Гальцев дізнається з німецьких архівів у Берліні, що Івана розстріляно: школяра затримала допоміжна поліція, коли той лежав у снігу й стежив за рухом ешелонів. Тема війни й людини на війні – одна з наскрізних тем творчості Б. Антоненка-Давидовича, який пережив не одну гірку втрату близьких людей унаслідок воєнних дій і сам був безпосереднім учасником – воїном в армії УНР. Тим-то, на наш погляд, оповідання «Іван» і привернуло до себе увагу перекладача. Подібний сюжет, але про події 1917–1919 рр., репрезентовано у творі Б. Антоненка-Давидовича «Гришка Розвідач» (Гришка-розвідник). Твір «Іван» мав кілька редакцій – журнальну (1957 р.), за якою перекладав Б. Антоненко-Давидович (Богомоллов, 1960), і пізніші книжкові редакції. З огляду на це 1989 р. у видавництві «Веселка» вийшов друком новий український переклад Л. Чубасової (Богомоллов, 1989), де твір названо вже не оповіданням, а повістю.

1962 р. у тому ж Дитвидаві побачила світ збірка оповідань для дошкільнят «Петрика-Рика» молдавського літератора Еміліана Букова (Буков, 1962). Головний персонаж усіх творів – хлопчик Петрика, якого вдома називають просто Рика. На прикладі Рики письменник виховує дитячу аудиторію, показуючи їй у жартівливому світлі негативні риси хлопчика. В українському виданні 10 повчальних мініатюр: «Асфальт», «Як я врятував Боба», «Яблуко», «Лук», «Колесо», «Старий горіх», «Дзеркало», «Ожеледь», «Апельсини» і «Маріца-витівниця». Б. Антоненко-Давидович переклав оповідання «Колесо», у якому йдеться про згубність брехні й про те, що люди затаюмо брехунів не вірять навіть тоді, коли він говорить щирю правду. Дитячі роки Б. Антоненка-Давидовича були «безтурботними та відвертими, людяними та чесними, а тому створили підґрунтя для незгасного життєвого оптимізму, який письменник зберіг та проніс через усе життя, відтворивши у психологічно майстерних творах для дітей» (Білобровська, 2024, с. 105). І певна річ, у перекладах таких творів з інших літератур.

Висновки. Перекладацька діяльність Б. Антоненка-Давидовича посідає важливе, хоч і не домінантне місце в його творчому доробку, доповнюючи його як прозаїка і мовознавця, а також поєднуючи художні, лінгвістичні та культурницькі орієнтири й органічно вписуючись у загальний розвиток української літератури ХХ ст. Його переклади спрямовані на глибоке проникнення в структуру іншомовного тексту, сприяють виробленню стилістичної точності, уваги до психологічної деталі та символічної насиченості письма. Робота з іншомовними текстами сприяла формуванню високої мовної культури митця, точності слововживання та уважності до семантичних і стилістичних нюансів, що, на нашу думку, стало поштовхом і результатом його мовознавчої праці «Як ми говоримо» (перше видання 1970 р.). Перекладацький досвід органічно поєднувався з його письменницькою практикою, збагачуючи індивідуальну поетику та поглиблюючи психологізм і символічну наснаженість прозових творів.

Постать Б. Антоненка-Давидовича як перекладача в контексті української літератури ХХ ст. вирізняється поєднанням високої мовної культури та національно зорієнтованої позиції. Передусім перекладач належить до тієї генерації митців, яка формувала український художній переклад у складних історичних умовах – добу ідеологічного тиску та обмежень. Перекладацька діяльність Б. Антоненка-Давидовича постає як складник його культурницької місії: через переклад він долучав українського читача до світової літератури та водночас утверджував самобутність українського слова.

Коло авторів і творів, перекладених Б. Антоненко-Давидовичем, не є надто широким, однак репрезентує важливі напрями літератур, що були актуальними для українського культурного простору ХХ ст. У перекладацькій діяльності письменника, так само як і в літературній, можна умовно виокремити два періоди: перший (від початку літературної діяльності до ув'язнення) і другий (після реабілітації). Перший період позначений головно перекладами з російської дорадянської та європейських літератур. У другому періоді переважають переклади з російської та інших радянських літератур.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в комплексному аналізі перекладацької спадщини Б. Антоненка-Давидовича, зокрема вивченні його перекладацьких стратегій та мовно-стилістичних рішень.

Таблиця 1

Переклади Б. Антоненка-Давидовича

№	Переклади і їх основні видання
	З англійської
1	<u>Андерсон Ш., «Брати»</u> • Андерсон Ш. Брати. <i>Яйце</i> : оповідання / пер. з англ. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Книгоспілка, 1926. С. 33–46
2	<u>Андерсон Ш., «Друга жінка»</u> • Андерсон Ш. Друга жінка. <i>Яйце</i> : оповідання / пер. з англ. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Книгоспілка, 1926. С. 21–32
3	<u>Андерсон Ш., «Коло пастки»</u> • Андерсон Ш. Коло пастки. <i>Яйце</i> : оповідання / пер. з англ. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Книгоспілка, 1926. С. 47–64
4	<u>Андерсон Ш., «Яйце»</u> • Андерсон Ш. Яйце. <i>Яйце</i> : оповідання / пер. з англ. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Книгоспілка, 1926. С. 3–20
	З німецької
5	<u>Меєр К. Ф., «Плавт у жіночому монастирі»</u> • Меєр К. Ф. Плавт у жіночому монастирі / пер. з нім. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Держлітвидав УРСР, 1958. 35 с.
6	<u>Цвейг А., «Щастя Отто Темке»</u> • Цвейг А. Щастя Отто Темке / пер. з нім. Б. Антоненка-Давидовича // Всесвіт. 1959. № 5. С. 82–86
	З російської
7	<u>Богомолів В., «Іван»</u> • Богомолів В. Іван : оповідання / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича Київ : Дитвидав УРСР, 1960. 68 с.
8	<u>Іскандер Ф., «Клишорукий»</u> • Іскандер Ф. Клишорукий : оповідання / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. <i>Сузір'я: вірші, оповідання, п'єси, статті та нариси письменників братніх народів Радянського Союзу</i> : альманах. Київ : Дніпро, 1968. № 2. С. 80–100
9	<u>Квітка-Основ'яненко Г., «Пан Халявський»</u> • Квітка-Основ'яненко Г. Пан Халявський : роман / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. <i>Пан Халявський. Копотопська відьма</i> . Київ : Дніпро, 1966. 302 с. • Квітка-Основ'яненко Г. Пан Халявський : роман / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. Тернопіль : Крила, 2025. 352 с.
10	<u>Миклухо-Маклай М., «Серед дикунів Нової Гвінеї»</u> • Миклухо-Маклай М. Серед дикунів Нової Гвінеї / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Молодь, 1961. 328 с. • Миклухо-Маклай М. Серед дикунів Нової Гвінеї / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : TravelBooks, 2022. 304 с.
11	<u>Симонов К., «Живі і мертві»</u> • Симонов К. Живі і мертві : роман / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1961. • Симонов К. Живі і мертві : роман / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Дніпро, 1964. 496 с. • Симонов К. Живі і мертві : роман / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Дніпро, 1970. 524 с.
12	<u>Симонов К., «Солдатами не народжуються»</u> • Симонов К. Солдатами не народжуються : роман / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Дніпро, 1965. 610 с. • Симонов К. Солдатами не народжуються : роман / пер. з рос. О. Пархомовської та М. Ігнатенка. Київ : Дніпро, 1975. 712 с.
13	<u>Чехов А., «Палата № 6»</u> • Чехов А. Палата № 6 / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. <i>Вибране</i> : у 2 т. Харків, Київ : Книгоспілка, 1930. Т. 2 : Оповідання. С. 156–206
14	<u>Шевченко Т., «Варнак»</u> • Шевченко Т. Варнак / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. <i>Повісті</i> . Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1964. С. 75–107 • Шевченко Т. Варнак / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. <i>Твори</i> : у 2 т. Київ : Дніпро, 1966. Т. 2. : <i>Назар Стодоля. Повісті</i> . С. 145–179 • Шевченко Т. Варнак / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. <i>Художник</i> : повісті. Київ : Молодь, 1985. С. 66–95
15	<u>Шевченко Т., «Наймичка»</u> • Шевченко Т. Варнак / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. <i>Повісті</i> . Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1964. С. 5–73 • Шевченко Т. Варнак / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. <i>Твори</i> : у 2 т. Київ : Дніпро, 1966. Т. 2. : <i>Назар Стодоля. Повісті</i> . С. 71–144 • Шевченко Т. Наймичка / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. <i>Художник</i> : повісті. Київ : Молодь, 1985. С. 5–65

Продовження таблиці 1

16	<u>Шукшин В., «Вовки»</u> Шукшин В. Вовки : оповідання / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. <i>Сузір'я: вірші, оповідання, п'єси, статті та нариси письменників братніх народів Радянського Союзу</i> : альманах. Київ : Дніпро, 1968. № 2. С. 136–140
	З румунської (молдавської)
17	<u>Буков Е., «Колесо»</u> Буков Е. Колесо / пер. з молд. Б. Антоненка-Давидовича // <i>Петрика-Рика</i> : оповідання для дошкільного віку. Київ : Дитвидав УРСР, 1962. С. 12–15
	З татської
18	<u>Бахшієв М., «Хай знають люди»</u> Бахшієв М. Хай знають люди : оповідання / пер. з татськ. Б. Антоненка-Давидовича. <i>Сузір'я: вірші, оповідання, п'єси, статті та нариси письменників братніх народів Радянського Союзу</i> : альманах. Київ : Дніпро, 1968. № 2. С. 71–74
	З чуваської
19	<u>Краснов-Аслі В., «Марна надія»</u> Краснов-Аслі В. Марна надія / пер. з чуваськ. Б. Антоненка-Давидовича. <i>Весняний вітер : слово письменників Чувашії</i> . Київ : Держлітвидав УРСР, 1961. С. 113–120

Список використаної літератури

1. Коломієць Л. В. Український художній переклад та перекладачі 1920–30-х років: матеріали до курсу «Історія перекладу» : навчальний посібник. Вінниця : Нова Книга, 2015. 360 с.
2. Бойко Л. С. З когорти одержимих: Життя і творчість Бориса Антоненка-Давидовича в літературному процесі ХХ ст. 2-ге вид. Київ : ВД «Кієво-Могилянська академія», 2004. 584 с.
3. Андерсон Ш. Яйце : оповідання / пер. з англ. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Книгоспілка, 1926. 64 с.
4. Антоненко-Давидович Б. Д. Нашадки прадідів / Творчу спадщину розшукав, зібрав, підготував до друку і прокоментував Л. Бойко. Київ : КМ Academia, 1998. 696 с.
5. Меєр К. Ф. Плавт у жіночому монастирі / пер. з нім. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Держлітвидав УРСР, 1958. 35 с.
6. Гуменна Д. Дар Евдотеї: Іспит пам'яті : у 2 кн. / передм. В. Пепи ; післямова С. Горошка. Київ : Дніпро, 2004. 517 с. Кн. 1: Київські кручі, с. 20–254; Кн. 2: Жар і крига, с. 255–504.
7. Цвейг А. Щастя Отто Темке / пер. з нім. Б. Антоненка-Давидовича. *Всесвіт*. 1959. № 5. С. 82–86.
8. Антоненко-Давидович Б. Д. Твори : у 2 т. Київ : Наук. думка, 1999. Т. 2 : Сибірські новели. Оповідання. Публіцистика. *Спогади*. Листування / упоряд. та прим. Л. С. Бойка. 656 с.
9. Самброс Ю. Щаблі. Мій шлях до комунізму : мемуарні нариси. Нью-Йорк : Сучасність, 1988. 417 с.
10. Антоненко-Давидович Б. Д. Двісті листів Б. Антоненка-Давидовича / уклад. Д. Чуб. Мельборн : Ластівка, 1986. 272 с.
11. Багаття. Борис Антоненко-Давидович очима сучасників / упоряд. Б. Тимошенко. Київ : Видавництво імені Олени Теліги, 1999. 512 с.
12. Лицар неабсурдних ідей Борис Антоненко-Давидович : збірка споминів, листів і малодоступних творів / ред. Л. М. Залеська-Онишкевич. Київ : Бібліотека журналу «ЧАС», 1994. 224 с.
13. Коломієць Л., Кальниченко О. Історія перекладу з постколоніальної перспективи. *Інформаційні філологічні студії*. 2023. № 1(54). С. 89–104. DOI: <https://doi.org/10.17721/if.54.23.12>
14. Симонов К. Живі і мертві : роман / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1961.
15. Симонов К. Солдатами не народжуються : роман / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Дніпро, 1965. 610 с.
16. Симонов К. Живі і мертві : роман / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Дніпро, 1964. 496 с.

17. Симонов К. Живі і мертві : роман / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Дніпро, 1970. 524 с.
18. Симонов К. Солдатами не народжуються : роман / пер. з рос. О. Пархомовської та М. Ігнатенка. Київ : Дніпро, 1975. 712 с.
19. Весняний вітер : слово письменників Чувашиї / упор., вступ. слово Ю. Збанацького. Київ : Держлітвидав УРСР, 1961. 227 с.
20. Чичканов П. Краснов-Аслі Василь Іванович. *Енциклопедія сучасної України* [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. URL: <https://esu.com.ua/article-2887>
21. Українська літературна енциклопедія : у 5 т. / редкол.: І. О. Дзевєрін (відп. ред.) [та ін.]. Київ : Голов. ред. УРЕ ім. М. П. Бажана, 1988–1995. Т. 2. 576 с.
22. Жолоб С. Бандура Олександр Іларіонович. *Енциклопедія сучасної України* [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2003. URL: <https://esu.com.ua/article-40264>
23. Сузір'я: вірші, оповідання, п'єси, статті та нариси письменників братніх народів Радянського Союзу : альманах / ред.: О. Гончар, Д. Павличко (гол.), М. Бажан, О. Бандура та ін. Вип. 2. Київ : Дніпро, 1968. 340 с.
24. Ребрій О. Творчі виміри перекладу дитячої літератури. *Філологічні трактати*. 2012. Т. 4, № 2. С. 89–94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Filtr_2012_4_2_17
25. Богомолів В. Іван : оповідання / пер. з рос. Б. Антоненка-Давидовича. Київ : Дитвидав УРСР, 1960. 68 с.
26. Богомолів В. Іван : повість / пер. з рос. Л. Чубасової. Київ : Веселка, 1989. 63 с.
27. Буков Е. Петрика-Рика : оповідання для дошкільного віку / пер. з молд. А. Богдан, Б. Антоненка-Давидовича, М. Балли, О. Пархоменка. Київ : Дитвидав УРСР, 1962. 28 с.
28. Білобровська К. О. Концептосфера творчості Б. Антоненка-Давидовича : дис. ... д-ра філософії за спец. 035 «Філологія». Кривий Ріг, 2024. 338 с.

References

1. Kolomiets, L. V. (2015). *Ukrainskyi khudozhnii pereklad ta perekladachi 1920–30-kh rokiv: materialy do kursu "Istoriia perekladu"* [Ukrainian Literary Translation and Translators of the 1920s–30s: Materials for the Course "History of Translation"]. Vinnytsia: Nova Knyha [in Ukrainian].
2. Boiko, L. S. (2004). *Z kohorty oderzhymykh: Zhyttia i tvorchist Borysa Antonenka-Davydovycha v literaturnomu protsesi XX st.* [From the Cohort of the Possessed: The Life and Work of Borys Antonenko-Davydovych in the Literary Process of the 20th century]. Kyiv: VD «Kyievo-Mohylianska akademii» [in Ukrainian].
3. Anderson, Sh. (1926). *Yaitse: opovidannia* [The Egg: Stories]. Trans. from English by B. Antonenko-Davydovych. Kyiv: Knyhospilka [in Ukrainian].
4. Antonenko-Davydovych, B. D. (1998). *Nashchadky pradidiv* [Descendants of Great-Grandfathers]. Creative heritage was searched, collected, prepared for publication and commented on by L. Boiko. Kyiv: KM Academia [in Ukrainian].
5. Meier, K. F. (1958). *Plavt u zhinochomu monastyri* [Plautus in a Convent]. Trans. from German by B. Antonenko-Davydovych. Kyiv: Derzhlitvydav URSR [in Ukrainian].
6. Humenna, D. (2004). *Dar Evdotei: Ispyt pamiati* [The Gift of Evdothea: a Memory Test]. Preface by V. Pepa; afterword by S. Horoshko. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
7. Tsveih, A. (1959). *Shchastia Otto Temke* [The Otto Temke's Happiness]. Trans. from German by B. Antonenko-Davydovych. *Vsesvit – Universe*, 5, 82–86 [in Ukrainian].
8. Antonenko-Davydovych, B. D. (1999). *Tvory: u 2 t.* [Works: in 2 v.]. Vol. 2. *Sybirski novely. Opovidannia. Publitsystyka. Spohady. Lystuvannia – Siberian novelettes. Stories. Publicism. Memoirs. Correspondence.* Edited and annotated by L. Boiko. Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].

9. Sambros, Yu. (1988). Shchabli. Mii shliakh do komunizmu: memuari narysy [Rungs. My path to Communism: Memoir Essays]. New York: Suchasnist [in Ukrainian].
10. Antonenko-Davydovych, B. D. (1986). Dvisti lystiv B. Antonenka-Davydovycha [Two Hundred Letters of B. Antonenko-Davydovych]. Compiled by D. Chub. Melborn: Lastivka [in Ukrainian].
11. Tymoshenko, B. (Ed.). (1999). Bahattia. Borys Antonenko-Davydovych ochyma suchasnykiv [Bonfire. Borys Antonenko-Davydovych through the Eyes of Contemporaries]. Kyiv: Vydavnytstvo imeni Oleny Telihy [in Ukrainian].
12. Zaleska-Onyshkevych, L. M. (Ed.). (1994). Lytsar neabsurdnykh idei Borys Antonenko-Davydovych: zbirka spomyniv, lystiv i malodostupnykh tvoriv [Knight of Non-Absurd Ideas Borys Antonenko-Davydovych: a Collection of Memoirs, Letters and Inaccessible Works]. Kyiv: Biblioteka zhurnalu «CHAS» [in Ukrainian].
13. Kolomiets, L., & Kalnychenko, O. (2023). Istoriia perekladu z postkolonialnoi perspektyvy [History of Translation from a Postcolonial Perspective]. *Informatsiini filolohichni studii – Information Philological Studies*, 1(54), 89–104. DOI: <https://doi.org/10.17721/if.54.23.12> [in Ukrainian].
14. Symonov, K. (1961). Zhyvi i mertvi: roman [The Living and the Dead: a Novel]. Trans. from Russian by B. Antonenko-Davydovych. Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo khudozhnoi literatury [in Ukrainian].
15. Symonov, K. (1965). Soldatamy ne narodzhuiutsia: roman [Soldiers are not Born: a Novel]. Trans. from Russian by B. Antonenko-Davydovych. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
16. Symonov, K. (1964). Zhyvi i mertvi: roman [The Living and the Dead: a Novel]. Trans. from Russian by B. Antonenko-Davydovych. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
17. Symonov, K. (1970). Zhyvi i mertvi: roman [The Living and the Dead: a Novel]. Trans. from Russian by B. Antonenko-Davydovych. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
18. Symonov, K. (1975). Soldatamy ne narodzhuiutsia: roman [Soldiers are not Born: a Novel]. Trans. from Russian by O. Parkhomovska and M. Ihnatenko. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
19. Zbanatskyi, Yu. (Ed.). (1961). Vesniani viter: slovo pysmennykiv Chuvashii [Spring Wind: Words of the Writers of Chuvashia]. Kyiv: Derzhlitvydav URSS [in Ukrainian].
20. Chychkanov, P. (2014). Krasnov-Asli Vasyl Ivanovych. In Dziuba I. M., Zhukovskiy A. I., Zhelezniak M. H., et al. (Eds.). *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy – Encyclopedia of Modern Ukraine*. Retrieved from <https://esu.com.ua/article-2887> [in Ukrainian].
21. Dzeverin, I. O. (1988–1995). Ukrainska literaturna entsyklopediia: u 5 t. [Ukrainian Literary Encyclopedia: in 5 v.]. Kyiv: Holov. red. URE im. M. P. Bazhana [in Ukrainian].
22. Zholob, S. (2003). Bandura Oleksandr Ilarionovych. In Dziuba I. M., Zhukovskiy A. I., Zhelezniak M. H., et al. (Eds.). *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy – Encyclopedia of Modern Ukraine*. Retrieved from <https://esu.com.ua/article-40264> [in Ukrainian].
23. Pavlychko, D., Honchar O., Bazhan M., Bandura O., et al. (Eds.). (1968). Suziria: virshi, opovidannia, piesy, statti ta narysy pysmennykiv bratnykh narodiv Radianskoho Soiuzu [Constellation: Poems, Stories, Plays, Articles and Essays by Writers of the Fraternal Peoples of the Soviet Union]. Vol. 2. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
24. Rebrii, O. (2012). Tvorchy vymiry perekladu dytiachoi literatury [Creative Dimensions of Children's Literature Translation]. *Filolohichni traktaty – Philological treatises*, 4(2), 89–94. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Filtr_2012_4_2_17 [in Ukrainian].
25. Bohomolov, V. (1960). Ivan: opovidannia [Ivan: Story]. Trans. from Russian by B. Antonenko-Davydovych. Kyiv: Dytvydav URSS [in Ukrainian].
26. Bohomolov, V. (1989). Ivan: povist [Ivan: Novella]. Trans. from Russian by L. Chubasova. Kyiv: Veselka [in Ukrainian].
27. Bukov, E. (1962). Petryka-Ryka: opovidannia dlia doshkilnoho viku [Petryka-Ryka: Stories for Preschoolers]. Trans. from Moldavian A. Bohdan, B. Antonenko-Davydovych, M. Balla and O. Parkhomenko. Kyiv: Dytvydav URSS [in Ukrainian].
28. Bilobrovska, K. O. (2024). Kontseptosfera tvorchosti B. Antonenka-Davydovycha [The Conceptosphere of B. Antonenko-Davydovych's Creation]. *Candidate's thesis*. Kryvyi Rih [in Ukrainian].

Білобровська К. О., Щербина Д. В. Перекладацька діяльність Б. Антоненка-Давидовича

У статті зроблено спробу аналізу і систематизації перекладацької діяльності Б. Антоненка-Давидовича як вагомого складника його творчої та науково-мовознавчої спадщини. Актуальність дослідження зумовлена відсутністю ґрунтовних наукових праць, спрямованих на комплексне осмислення постаті Б. Антоненка-Давидовича як перекладача, і недостатнім вивченням його перекладацького доробку, розгляданого в нечисленних та розрізнених працях. Основну увагу зосереджено на літературознавчому й перекладознавчому аспектах дослідження перекладів митця, уточнений перелік яких наведено в розвідці. З'ясовано, що перекладацька практика письменника органічно пов'язана з його літературними настановами та мовознавчими поглядами, зокрема з ідеєю залучення українського читача до інших культурних традицій, естетик і світоглядних моделей, а також утвердження національної самобутності української мови, формування багаторівневого культурного діалогу, який підвищує інтелектуальний та естетичний рівень літератури.

Засвідчено, що коло авторів і творів, перекладених Б. Антоненко-Давидовичем, не надто широке, але репрезентує провідні літературні напрями, представлені в українському культурному просторі ХХ ст. Показано, що в перекладацькій діяльності письменника, так само як і в літературній, можна умовно виокремити два періоди: перший (від початку літературної діяльності до ув'язнення) і другий (після реабілітації). Перший період позначений головно перекладами з російської дорадянської та європейських літератур. У другому періоді переважають переклади з російської та інших радянських літератур. Підкреслено, що переклади посідають важливе, хоч і не домінантне місце у творчій спадщині Б. Антоненка-Давидовича, доповнюючи його як літератора і лінгвіста, а також поєднуючи художні, мовознавчі та культурницькі орієнтири й органічно вписуючись у загальний контекст української літератури ХХ ст. Закцентовано, що діяльність Б. Антоненка-Давидовича як перекладача не обмежується суто письменницькою практикою, а набуває ширшого культурно-історичного значення, оскільки сприяє кодифікації мовних норм та формуванню естетичних критеріїв художнього перекладу. У підсумку доведено, що перекладацький доробок митця становить значущий етап у розвитку українського перекладознавства і зберігає свою вагу в сучасному науковому дискурсі.

Ключова слова: Б. Антоненко-Давидович, перекладознавство, перекладацька діяльність, художній переклад, перекладач.

Bilobrovska K. O., Shcherbyna D. V. B. Antonenko-Davydovych's Translation Practice

The article attempts to analyze and systematize B. Antonenko-Davydovych's translation practice as a significant component of his creative and scientific-linguistic heritage. The relevance of the study is due to the lack of thorough scientific works aimed at a comprehensive understanding of B. Antonenko-Davydovych figure as a translator, and the insufficient study of his translation work, which is considered in a few and scattered works. The main attention is focused on the literary and translation studies aspects of the research of the artist's translations, a detailed list of which is provided in the article. It has been found that the writer's translation practice is organically connected with his literary guidelines and linguistic views, in particular with the idea of involving the Ukrainian reader in other cultural traditions, aesthetics and worldview models, as well as affirming the national identity of the Ukrainian language, forming a multi-level cultural dialogue that raises the intellectual and aesthetic level of literature.

It is proven that the range of authors and works translated by B. Antonenko-Davydovych is not very wide, but represents the leading literary trends prevalent in the Ukrainian cultural space of the 20th century. It is shown that in the writer's translation practice, as well as in his literary practice, two periods can be conditionally distinguished: the first (from the beginning of his literary practice to imprisonment) and the second (after rehabilitation). The first period is marked mainly by translations

from Russian pre-Soviet and European literature. The second period is dominated by translations from Russian and other Soviet literature. It is highlighted that translations take an important, although not dominant, place in B. Antonenko-Davydovych's creative heritage, complementing him as a writer and linguist, as well as combining artistic, linguistic and cultural orientations and organically fitting into the general context of Ukrainian literature of the 20th century. It is emphasized that B. Antonenko-Davydovych's practice as a translator is not limited to purely literary practice, but acquires a broader cultural and historical significance, as it contributes to the codification of language norms and the formation of aesthetic criteria for literary translation. As a result, it is proven that the artist's translation work constitutes a significant stage in the development of Ukrainian translation studies and retains its significance in modern scientific discourse.

Key words: B. Antonenko-Davydovych, translation studies, translation practice, literary translation, translator.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 10.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 12.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026

УДК 81'25:004.8

DOI <https://doi.org/10.12958/2227-2844-2026-1-97-103>**Сергєєва Вікторія Євгенівна,**

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Лубни, Україна.
vsergeeva2307@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-6842-0253>

Перепадя Дар'я Олександрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Лубни, Україна.
dariaperepadia@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9133-7244>

КОГНІТИВНІ, ДИСКУРСИВНІ ТА КОМУНІКАТИВНІ ВИМІРИ ПЕРЕКЛАДУ З ВИКОРИСТАННЯМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту (ШІ) суттєво трансформує сучасну перекладацьку діяльність і водночас актуалізує низку нових наукових і практичних проблем. Упродовж останнього десятиліття системи нейромережевого машинного перекладу та великі мовні моделі дедалі активніше інтегруються в професійну практику перекладачів, що призводить до зміни характеру перекладацького процесу, його когнітивної організації, дискурсивної структури тексту та комунікативних стратегій мовного посередництва. Якщо раніше перекладач виступав переважно як безпосередній продуцент тексту перекладу, то в умовах використання алгоритмічних систем він дедалі частіше виконує функції модератора, редактора та аналітика, який оцінює, коригує та адаптує машинний вихід відповідно до вимог конкретного дискурсу і комунікативної ситуації.

У зв'язку з цим питання взаємодії людини і алгоритму в перекладацькому процесі набуває особливої актуальності не лише для перекладознавства, а й для суміжних галузей – когнітивної лінгвістики, цифрової гуманітаристики та методики професійної підготовки перекладачів. Практична значущість цієї проблеми зумовлена також трансформацією ринку перекладацьких послуг, де дедалі більшого значення набувають навички роботи з системами машинного перекладу, постредагування та критичного оцінювання результатів роботи штучного інтелекту. Відтак сучасна перекладацька діяльність постає як складна система взаємодії між перекладачем, алгоритмічним інструментом, текстом і цільовою аудиторією, що потребує нового теоретичного осмислення.

Останніми роками проблематика використання штучного інтелекту у перекладі активно досліджується як у вітчизняному, так і в міжнародному науковому дискурсі. Значна увага приділяється трансформації перекладацької компетентності та переосмисленню ролі перекладача у цифровому середовищі (Бушуєв, 2024а; Кобзева, Жовнір, Лазор, 2025; Красуля, Турчина, 2020). Зокрема, дослідники підкреслюють, що розвиток алгоритмічних систем не усуває потреби в людському перекладачеві, а радше змінює характер його діяльності, посилюючи значення аналітичного мислення, критичного оцінювання та стратегічного прийняття рішень

(Prieto Ramos, 2024). У низці праць акцентується увага на формуванні так званої AI literacy (грамотності у сфері ШІ) – здатності ефективно використовувати технології штучного інтелекту та водночас усвідомлювати їхні обмеження (Zhang & Doherty, 2025).

Окремий напрям досліджень стосується інтеграції машинного перекладу у професійну підготовку перекладачів. Науковці наголошують на необхідності розвитку технологічного мислення та формування нових професійних ролей, пов'язаних із контролем якості машинного перекладу та консультуванням щодо його використання (Ehrensberger-Dow, Delorme Benites, & Lehr, 2023). Інші дослідження демонструють, що застосування систем машинного перекладу впливає на формування тематичної та інформаційно-пошукової компетентності студентів, а також на характер їхніх перекладацьких стратегій (Quinci, 2024).

Водночас у більшості сучасних праць увага зосереджується переважно на технологічному або педагогічному аспектах використання штучного інтелекту, тоді як комплексний аналіз когнітивних, дискурсивних і комунікативних характеристик перекладацького процесу в умовах алгоритмічної підтримки залишається недостатньо розробленим. Зокрема, потребує подальшого уточнення питання про те, як саме використання ШІ змінює когнітивні механізми прийняття перекладацьких рішень, впливає на дискурсивну організацію тексту та трансформує комунікативну роль перекладача як медіатора між різними мовними та культурними спільнотами. Саме ці аспекти становлять невирішену частину загальної проблеми, що зумовлює необхідність подальших наукових досліджень.

Метою статті є комплексне осмислення когнітивних, дискурсивних і комунікативних вимірів перекладу з використанням технологій штучного інтелекту та визначення їхнього впливу на сучасну перекладацьку діяльність. Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання таких завдань: проаналізувати сучасні наукові підходи до використання штучного інтелекту в перекладацькій діяльності; визначити особливості когнітивної організації перекладацького процесу в умовах алгоритмічної підтримки; охарактеризувати дискурсивні трансформації тексту перекладу; а також розкрити специфіку комунікативної ролі перекладача у взаємодії з алгоритмічними системами.

Методологічну основу дослідження становить комплекс взаємодоповнювальних методів. Аналіз і синтез наукової літератури застосовано для узагальнення сучасних теоретичних підходів до проблеми використання штучного інтелекту в перекладацькій діяльності. Дискурс-аналіз використано для виявлення жанрових, прагматичних і стилістичних особливостей текстів, створених із застосуванням систем машинного перекладу. Порівняльний аналіз перекладацьких варіантів дозволив простежити специфіку трансформацій тексту в умовах використання алгоритмічних систем. Крім того, застосовано елементи контент-аналізу для виявлення типових помилок і редагувальних операцій, що виникають під час постредагування машинного перекладу.

З когнітивної точки зору використання штучного інтелекту змінює структуру перекладацького процесу (Богатирець, 2023; Бушуєв, 2024b). Якщо в традиційній моделі перекладу домінували операції інтерпретації та породження тексту, то в умовах алгоритмічної підтримки зростає роль аналітичних і контрольних операцій. Перекладач дедалі частіше виступає як аналітик, який оцінює машинний вихід, виявляє потенційні помилки та приймає рішення щодо доцільності його редагування. У такій ситуації особливого значення набувають метакогнітивні процеси – планування, моніторинг і оцінювання власної діяльності.

Дослідження перекладацької компетентності в умовах ШІ засвідчують, що ключовою стає здатність до прийняття рішень у ситуаціях когнітивної невизначеності, коли машинний переклад виглядає формально коректним, але містить приховані прагматичні чи дискурсивні зсуви (Prieto Ramos, 2024). У такому випадку перекладач має не лише виявити помилку, а й визначити її природу: термінологічну, жанрову, інтертекстуальну або культурно-прагматичну.

Окремої уваги заслуговує формування так званої AI literacy – здатності розуміти можливості й обмеження алгоритмічних систем, інтерпретувати результати їхньої роботи та здійснювати критичний контроль якості (Zhang & Doherty, 2025). Це означає, що перекладач переходить від ролі «автора тексту» до ролі когнітивного модератора, який керує процесом генерації, відбору та редагування варіантів.

Емпіричні дослідження вказують, що навчальні стратегії, які поєднують теоретичне осмислення інструментів із практикою їхнього застосування в реальних перекладацьких завданнях, сприяють розвитку технологічного мислення та стратегічної гнучкості (He & Tao, 2022). Таким чином, когнітивний вимір AI-асистованих практик охоплює:

- перерозподіл уваги між аналізом і контролем;
- формування навичок критичного оцінювання машинного виходу;
- розвиток стратегічного мислення та відповідального прийняття рішень.

Використання систем машинного перекладу й великих мовних моделей не зменшує когнітивного навантаження перекладача, а змінює його структуру. Частина зусиль переноситься з породження тексту на його аналіз і критичну перевірку. У цьому контексті дослідники наголошують на необхідності розвитку технологічного мислення, що поєднує знання про інструменти з умінням адекватно діяти в реальних перекладацьких ситуаціях (He & Tao, 2022).

Водночас використання штучного інтелекту істотно впливає на дискурсивну структуру тексту перекладу. Алгоритмічні системи, орієнтовані на статистичні закономірності мовлення, часто продукують тексти, що є граматично правильними, але демонструють тенденцію до стилістичної уніфікації та жанрової нейтралізації (Лютянська, 2025). У результаті перекладач змушений відновлювати дискурсивні характеристики тексту, забезпечувати його відповідність жанровим нормам і враховувати прагматичні особливості комунікативної ситуації. Саме на цьому рівні проявляється філологічна компетентність перекладача, що дозволяє інтегрувати текст перекладу в певний соціокультурний контекст.

У контексті спеціалізованих дискурсів (зокрема юридичного) підкреслюється, що перекладач повинен забезпечити інституційну та жанрову відповідність тексту, навіть якщо машинний варіант є граматично коректним (Prieto Ramos, 2024). Дослідження впливу МП на формування тематичної та інформаційно-пошукової компетентності демонструють, що використання ШІ може як підсилувати, так і знижувати глибину дискурсивного аналізу залежно від рівня підготовки студента (Quinci, 2024).

Особливої актуальності набуває проблема прагматичної адаптації: AI-системи часто зберігають семантичну еквівалентність, але не враховують культурні конотації, реєстрову варіативність або імпліцитні значення. У цьому аспекті перекладач виступає гарантом дискурсивної цілісності та стилістичної відповідності цільового тексту.

Таким чином, дискурсивний вимір AI-асистованих практик охоплює:

- жанрову та реєстрову адаптацію;
- контроль прагматичної доречності;
- забезпечення стилістичної цілісності тексту;
- інтертекстуальну узгодженість.

Сучасні системи машинного перекладу здатні забезпечувати високу формальну еквівалентність на рівні лексики та синтаксису, однак вони часто демонструють тенденцію до стилістичної уніфікації тексту. Алгоритмічна обробка тяжіє до «середнього реєстру», що може призводити до втрати жанрових маркерів, експресивності або інституційної специфіки.

У дослідженнях перекладацької компетентності в умовах ШІ підкреслюється необхідність збереження жанрової відповідності як складника професійної відповідальності перекладача (Prieto Ramos, 2024). Особливо це актуально для юридичного, академічного та публічного дискурсів, де жанрові норми мають регулятивний характер.

Комунікативний вимір перекладу з використанням штучного інтелекту пов'язаний із трансформацією професійної ролі перекладача. У сучасному цифровому середовищі перекладач виступає не лише як мовний посередник, а й як відповідальний модератор комунікативного процесу, який координує взаємодію між алгоритмічними системами, текстом і цільовою аудиторією. У цьому контексті важливими стають питання професійної етики, прозорості використання технологій та відповідальності за кінцевий результат перекладу (Бахов та ін., 2025).

Використання ШІ змінює не лише процес перекладу, а й професійну роль перекладача. Сучасні дослідження підкреслюють, що перекладач у цифровому середовищі виконує функції консультанта, модератора та гаранта якості (Ehrensberger-Dow, Delorme Benites, & Lehr, 2023).

Комунікативний вимір передбачає:

- здатність аргументувати професійні рішення перед замовником;
- пояснювати межі застосування ШІ;
- дотримуватися принципів етичності та конфіденційності;
- забезпечувати прозорість використання технологій.

Застосування перекладацьких застосунків у навчанні демонструє, що без належного педагогічного супроводу студенти можуть сприймати ШІ як автоматичну заміну перекладача, що знижує рівень критичного аналізу (Alotaibi & Salamah, 2023). Отже, формування комунікативної відповідальності є обов'язковою складовою професійної підготовки.

У цьому контексті AI-асистовані перекладацькі практики мають розглядатися не як технологічна інновація, а як комунікативна система взаємодії “людина – алгоритм – дискурс – аудиторія”, де перекладач залишається центральною ланкою, відповідальною за кінцевий результат.

У професійній практиці кінцевий текст асоціюється не з інструментом, а з перекладачем як фахівцем. Саме перекладач несе відповідальність перед замовником і цільовою аудиторією, незалежно від того, чи був використаний ШІ.

Дослідження ролей перекладача в умовах цифрової трансформації підкреслюють появу нової функції – консультанта з технологічної грамотності та гаранта якості машинного перекладу (Ehrensberger-Dow, Delorme Benites, & Lehr, 2023). Це означає, що перекладач має:

- пояснювати межі застосування ШІ;
- аргументувати необхідність постредагування;
- прогнозувати можливі ризики;
- забезпечувати відповідність тексту інституційним вимогам.

Комунікативна відповідальність у цьому контексті є не менш значущою, ніж лінгвістична точність.

Таким чином, результати дослідження дозволяють дійти висновку, що використання технологій штучного інтелекту зумовлює комплексну трансформацію перекладацької діяльності, яка проявляється у трьох взаємопов'язаних вимірах – когнітивному, дискурсивному та комунікативному. Когнітивний вимір пов'язаний із зміною структури перекладацького процесу та посиленням ролі аналітичного мислення. Дискурсивний вимір відображає необхідність забезпечення жанрової та прагматичної адекватності тексту перекладу. Комунікативний вимір характеризує перекладача як відповідального медіатора між алгоритмічними системами та учасниками міжкультурної комунікації.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з емпіричним вивченням когнітивних стратегій перекладачів під час роботи з системами штучного інтелекту, аналізом дискурсивних трансформацій у різних типах текстів та розробленням методик формування AI-грамотності в професійній підготовці перекладачів.

Список використаної літератури

1. Бахов І. С., Столяренко О. В., Сідун Л. Ю., Штурба А. О. Вплив інструментарію ШІ на особливості усного перекладу в англійській мові. *Закарпатські філологічні студії*. 2025. Т. 1, № 39. С. 168–172. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.39.1.28>
2. Богатирець В. Штучний інтелект та постредагування машинного перекладу: перспективи та виклики (інсайти для студентів-міжнародників). *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2023. № 13. С. 198–209. DOI: <https://doi.org/10.31861/mediaforum.2023.13.198-209>
3. Бушуєв Д. Особливості машинного перекладу з англійської мови українською. *Вісник Одеського національного університету. Філологія*. 2024а. Т. 29, № 2(30). С. 16–23. DOI: [https://doi.org/10.18524/2307-8332.2024.2\(30\).320403](https://doi.org/10.18524/2307-8332.2024.2(30).320403)
4. Бушуєв Д. Перекладацька діяльність як лінгвокогнітивний процес (до проблеми машинного перекладу). *Філологічні студії : збірник студентських наукових праць Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*. 2024б. № 15. С. 24–33. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/handle/123456789/42366>
5. Кобзева О., Жовнір О., Лазор Н. Вплив штучного інтелекту на розвиток мовної культури та перекладознавство в Україні. *Вісник науки та освіти*. 2025. № 4(34). С. 516–532. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-4\(34\)-516-532](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-4(34)-516-532)
6. Красуля А., Турчина М. Використання інструментів штучного інтелекту: порівняльний аналіз систем автоматизованого перекладу. *Львівський філологічний часопис*. 2020. № 8. С. 108–113. DOI: <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.17>
7. Лютянська Н. І. Особливості використання технологій штучного інтелекту в перекладацькій діяльності: порівняльний аспект. *Закарпатські філологічні студії*. 2025. Т. 2, № 40. С. 107–112. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.40.2.19>
8. Alotaibi H., Salamah D. The impact of translation apps on translation students' performance. *Education and Information Technologies*. 2023. Vol. 28. P. 10709–10729. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10639-023-11578-y>
9. Ehrensberger-Dow M., Delorme Benites A., Lehr C. A new role for translators and trainers: MT literacy consultants. *The Interpreter and Translator Trainer*. 2023. Vol. 17, Issue 3. P. 393–411. DOI: <https://doi.org/10.1080/1750399X.2023.2237328>
10. He Y., Tao Y. Unity of knowing and acting: an empirical study on a curriculum approach to developing students' translation technological thinking competence. *The Interpreter and Translator Trainer*. 2022. Vol. 16. Issue 3. P. 348–366. DOI: <https://doi.org/10.1080/1750399X.2022.2101849>
11. Prieto Ramos F. Revisiting translator competence in the age of artificial intelligence: the case of legal and institutional translation. *The Interpreter and Translator Trainer*. 2024. Vol. 18. Issue 2. P. 148–173. DOI: <https://doi.org/10.1080/1750399X.2024.2344942>
12. Quinci C. The impact of machine translation on the development of info-mining and thematic competences in legal translation trainees: a focus on time and external resources. *The Interpreter and Translator Trainer*. 2024. Vol. 18. Issue 2. P. 290–312. DOI: <https://doi.org/10.1080/1750399X.2024.2344285>
13. Zhang J., Doherty S. Investigating novice translation students' AI literacy in translation education. *The Interpreter and Translator Trainer*. 2025. Vol. 19. Issue 3-4. P. 234–253. DOI: <https://doi.org/10.1080/1750399X.2025.2541478>

References

1. Bakhov, I. S., Stoliarenko, O. V., Sidun, L. Yu., & Shturba, A. O. (2025). Vplyv instrumentariiu ShI na osoblyvosti usnogo perekladu v anhliiskii movi [The impact of AI tools on the features of interpretation in English]. *Zakarpatski filolohichni studii – Transcarpathian Philological Studies*, 1(39), 168–172. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.39.1.28> [in Ukrainian].

2. Bohatyrets, V. (2023). Shtuchnyi intelekt ta postredahuvannia mashynnoho perekladu: perspektyvy ta vyklyky (insayty dlia studentiv-mizhnarodnykiv) [AI and Machine Translation Post-editing: Advancements and Challenges (Insights for Students of International Studies)]. *Mediaforum: analityka, prohnozy, informatsiinyi menedzhment – Mediaforum: analytics, forecasts, information management*, (13), 198–209. DOI: <https://doi.org/10.31861/mediaforum.2023.13.198-209> [in Ukrainian].

3. Bushuiev, D. (2024a). Osoblyvosti mashynnoho perekladu z anhliiskoi movy ukrainskoiu [Specific features of machine translation from English to Ukrainian]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Filolohiia – Bulletin of Odessa National University. Philology*, 29(2), 16–23. DOI: [https://doi.org/10.18524/2307-8332.2024.2\(30\).320403](https://doi.org/10.18524/2307-8332.2024.2(30).320403) [in Ukrainian].

4. Bushuiev, D. (2024b). Perekladatska diialnist yak linhvokohnityvnyi protses (do problemy mashynnoho perekladu) [Translation activity as a linguocognitive process (on the problem of machine translation)]. *Filolohichni studii: zbirnyk studentskykh naukovykh prats Odeskoho natsionalnoho universytetu imeni I. I. Mechnykova – Philological Studies: Collection of Student Research Papers of Odesa I. I. Mechnikov National University*, (15), 24–33. Retrieved from <https://dspace.onu.edu.ua/handle/123456789/42366> [in Ukrainian].

5. Kobzieva, O., Zhovnir, O., & Lazor, N. (2025). Vplyv shtuchnoho intelektu na rozvytok movnoi kultury ta perekladoznavstvo v Ukraini [The impact of artificial intelligence on the development of language culture and translation studies in Ukraine]. *Visnyk nauky ta osvity – Bulletin of Science and Education*, 4(34), 516–532. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-4\(34\)-516-532](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-4(34)-516-532) [in Ukrainian].

6. Krasulia, A., & Turchyna, M. (2020). Vykorystannia instrumentiv shtuchnoho intelektu: porivnialnyi analiz system avtomatyzovanoho perekladu [Artificial intelligence tools applications: automated translation systems comparative analysis]. *Lvivskyi filolohichniy chasopys – Lviv Philological Journal*, (8), 108–113. DOI: <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.17> [in Ukrainian].

7. Liutianska, N. I. (2025). Osoblyvosti vykorystannia tekhnolohii shtuchnoho intelektu v perekladatskii diialnosti: porivnialnyi aspekt [Peculiarities of using AI in translation: comparative aspect]. *Zakarpatski filolohichni studii – Transcarpathian Philological Studies*, 2(40), 107–112. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.40.2.19> [in Ukrainian].

8. Alotaibi, H., & Salamah, D. (2023). The impact of translation apps on translation students' performance. *Education and Information Technologies*, (28), 10709–10729. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10639-023-11578-y> [in English].

9. Ehrensberger-Dow, M., Delorme Benites, A., & Lehr, C. (2023). A new role for translators and trainers: MT literacy consultants. *The Interpreter and Translator Trainer*, 17(3), 393–411. DOI: <https://doi.org/10.1080/1750399X.2023.2237328> [in English].

10. He, Y., & Tao, Y. (2022). Unity of knowing and acting: An empirical study on a curriculum approach to developing students' translation technological thinking competence. *The Interpreter and Translator Trainer*, 16(3), 348–366. DOI: <https://doi.org/10.1080/1750399X.2022.2101849> [in English].

11. Prieto Ramos, F. (2024). Revisiting translator competence in the age of artificial intelligence: The case of legal and institutional translation. *The Interpreter and Translator Trainer*, 18(2), 148–173. DOI: <https://doi.org/10.1080/1750399X.2024.2344942> [in English].

12. Quinci, C. (2024). The impact of machine translation on the development of info-mining and thematic competences in legal translation trainees: A focus on time and external resources. *The Interpreter and Translator Trainer*, 18(2), 290–312. DOI: <https://doi.org/10.1080/1750399X.2024.2344285> [in English].

13. Zhang, J., & Doherty, S. (2025). Investigating novice translation students' AI literacy in translation education. *The Interpreter and Translator Trainer*, 19(3-4), 234–253. DOI: <https://doi.org/10.1080/1750399X.2025.2541478> [in English].

Сергєєва В. Є., Перепадя Д. О. Когнітивні, дискурсивні та комунікативні виміри перекладу з використанням штучного інтелекту

Статтю присвячено дослідженню когнітивних, дискурсивних та комунікативних вимірів перекладу в умовах використання технологій штучного інтелекту. Актуальність теми зумовлена стрімким розвитком алгоритмічних систем обробки природної мови, які активно інтегруються у перекладацьку практику та трансформують характер професійної діяльності перекладача. Метою дослідження є комплексне осмислення впливу штучного інтелекту на структуру перекладацького процесу, дискурсивні характеристики тексту перекладу та комунікативну роль перекладача в сучасному цифровому середовищі. У статті обґрунтовано, що використання систем машинного перекладу і великих мовних моделей змінює когнітивну організацію перекладацького процесу, посилюючи роль аналітичного мислення, критичного оцінювання машинного виходу та стратегічного прийняття перекладацьких рішень. Дискурсивний вимір перекладу з використанням штучного інтелекту пов'язаний із необхідністю забезпечення жанрової адекватності, прагматичної релевантності та стилістичної цілісності тексту перекладу. Комунікативний вимір проявляється у трансформації професійної ролі перекладача, який виступає медіатором між алгоритмічними системами, текстом і цільовою аудиторією та відповідає за якість і доречність кінцевого результату. Отримані результати можуть бути використані в теорії перекладознавства та у професійній підготовці майбутніх перекладачів.

Ключові слова: переклад, штучний інтелект, машинний переклад, когнітивні процеси перекладу, дискурс, комунікативна взаємодія.

Sergieieva V. Ye., Perepadia D. O. Cognitive, Discursive, and Communicative Dimensions of Translation Using Artificial Intelligence

This article deals with the cognitive, discursive, and communicative dimensions of translation in the context of artificial intelligence technologies. The topic is relevant due to the rapid development of algorithmic natural language processing systems, which are actively integrated into translation practice and transform the nature of professional translators' work. The aim of the study is to comprehensively understand the impact of artificial intelligence on the structure of the translation process, the discursive characteristics of the translated text, and the communicative role of the translator in the modern digital environment. The article argues that the use of machine translation systems and large language models changes the cognitive organization of the translation process, enhancing the role of analytical thinking, critical evaluation of machine output, and strategic decision-making in translation. The discursive dimension of translation using artificial intelligence is related to the need to ensure genre adequacy, pragmatic relevance, and stylistic integrity of the translation text. The communicative dimension manifests itself in the transformation of the professional role of the translator, who acts as a mediator between algorithmic systems, text, and the target audience and is responsible for the quality and relevance of the final result. The results obtained can be used in translation studies theory and in the professional training of future translators.

Keywords: translation, artificial intelligence, machine translation, cognitive processes of translation, discourse, communicative interaction.

УДК 81'25:81'373.7(430=161.2)

DOI <https://doi.org/10.12958/2227-2844-2026-1-104-112>**Yuhan Nataliia Leonidivna,**

Doktorin der Philologie, Außerordentliche Professorin,
Professorin am Lehrstuhl für Literaturwissenschaft und Orientalische Philologie,
Außerordentliche Professorin am Lehrstuhl für Fremdsprachen,
SE «Taras-Schewtschenko-Nationaluniversität Luhansk»,
Lubny, Ukraine.
ugannl2@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-6845-6731>

**STRATEGIEN DER ÜBERSETZUNG DEUTSCHER PHRASEOLOGISMEN
UND PARÖMIEN INS UKRAINISCHE**

In der modernen Translationswissenschaft gewinnt das Problem der Wiedergabe von Phraseologismen und Parömien in der interlingualen Kommunikation besondere Aktualität. Phraseologismen und Parömien bilden einen wesentlichen Bestandteil des sprachlichen Weltbildes jeder Nation, da sie historische Erfahrungen, kulturelle Werte sowie national spezifische Vorstellungen einer bestimmten Sprachgemeinschaft widerspiegeln. Wie Wolfgang Fleischer feststellt, sind phraseologische Einheiten «semantisch ganzheitliche und strukturell stabile sprachliche Komplexe, deren Bedeutung sich nicht auf die Summe der Bedeutungen ihrer Komponenten reduzieren lässt» (Fleischer, 1997, s. 23). Gerade diese semantische Unteilbarkeit und Bildhaftigkeit bedingen die Schwierigkeit ihrer Übersetzung in eine andere Sprache.

Die Übersetzung deutscher Phraseologismen und Parömien ins Ukrainische stellt ein erhebliches Problem dar, da feste und bildhafte Ausdruckseinheiten kulturell markierte Elemente, historische Anspielungen oder spezifische Bilder enthalten, die häufig keine direkten Entsprechungen in der Zielsprache aufweisen. In solchen Fällen muss der Übersetzer verschiedene Übersetzungsstrategien anwenden – von der Verwendung eines vollständigen Äquivalents bis hin zur paraphrasierenden Übersetzung oder Transformation. In diesem Zusammenhang gewinnt die Frage nach der Bestimmung effektiver Strategien zur Übersetzung von Phraseologismen und Parömien nicht nur theoretische, sondern auch praktische Bedeutung, da sie unmittelbar mit der Ausbildung von Übersetzern sowie mit der Entwicklung der interkulturellen Kommunikation verbunden ist.

Die Problematik der Übersetzung von Phraseologismen und Parömien wird sowohl in der internationalen als auch in der ukrainischen Linguistik umfassend erforscht. Einen bedeutenden Beitrag zur Entwicklung der Phraseologietheorie leisteten Forscher wie Viktor Vinogradov, Oleksandr Kunin, Wolfgang Fleischer, Harald Burger u. a. Die Probleme der Übersetzung von Phraseologie wurden in den Arbeiten von Mona Baker, Peter Newmark und Eugene Nida untersucht. Insbesondere betont M. Baker in ihrem Werk «In Other Words: A Coursebook on Translation», dass phraseologische Einheiten aufgrund des Fehlens direkter Entsprechungen in der Zielsprache häufig ein ernsthaftes Problem für Übersetzer darstellen (Baker, 2018). Sie unterscheidet mehrere grundlegende Strategien ihrer Übersetzung: die Verwendung eines ähnlichen Phraseologismus mit vergleichbarer Bedeutung, die Anwendung eines Ausdrucks mit abweichender Bildlichkeit, die Paraphrasierung oder das Auslassen.

In der deutschen phraseologischen Tradition leistete H. Burger einen wesentlichen Beitrag zur Forschung. In seinem Werk «Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen» hebt er hervor, dass Phraseologismen «sprachliche Zeichen mit einem hohen Grad an kultureller Markiertheit» sind (Burger, 2015, s. 12). Ukrainische Forscher wie A. Zahnitko, I. Korunets und Ya. Krevsun

betonen ebenfalls, dass die Übersetzung von Phraseologismen nicht nur die Berücksichtigung der lexikalischen Bedeutung, sondern auch pragmatischer und kultureller Faktoren erfordert (Zahnitko, 2008, s. 15–17; Korunets, 2003, s. 11–27; Krevsun, 2015).

Trotz einer beträchtlichen Anzahl wissenschaftlicher Untersuchungen bleibt die Frage der Übersetzung deutscher Phraseologismen und Parömien ins Ukrainische unzureichend erforscht. Die meisten Studien widmen sich allgemeinen Aspekten der Phraseologie oder der Übersetzung phraseologischer Einheiten in anderen Sprachpaaren. Zugleich bedarf die Spezifik der Übersetzungsstrategien im deutsch-ukrainischen Sprachpaar einer weiteren Untersuchung, insbesondere unter Berücksichtigung der kulturellen und semantischen Besonderheiten beider Sprachen.

Darüber hinaus sind die grundlegenden Übersetzungsverfahren, die bei der Wiedergabe von Parömien – Sprichwörtern und Redensarten – angewendet werden, bislang nicht hinreichend systematisiert worden, obwohl diese häufig eine ausgeprägte Bildhaftigkeit und kulturelle Spezifik aufweisen. Dies bedingt die Notwendigkeit einer eingehenderen Analyse von Übersetzungsstrategien, die es ermöglichen, Inhalt und Funktion phraseologischer Einheiten in der Zielsprache möglichst präzise wiederzugeben.

Ziel dieses Artikels ist die Analyse der grundlegenden Strategien zur Übersetzung deutscher Phraseologismen und Parömien ins Ukrainische. Zur Erreichung dieses Ziels sind folgende Aufgaben vorgesehen:

1. Die grundlegenden Ansätze zur Übersetzung phraseologischer Einheiten in den Arbeiten in- und ausländischer Forscher zu analysieren;
2. Die häufigsten Übersetzungsstrategien zur Übertragung deutscher Phraseologismen und Parömien ins Ukrainische zu bestimmen;
3. Diese Strategien anhand konkreter Übersetzungsbeispiele zu veranschaulichen.

Die methodologische Grundlage der Untersuchung bildet eine Kombination allgemeiner wissenschaftlicher sowie spezieller linguistischer Methoden. Insbesondere werden die deskriptive Methode zur Systematisierung theoretischer *положення* zur Phraseologie und Translation, die Methode der Kontextanalyse zur Bestimmung der Bedeutung phraseologischer Einheiten im sprachlichen Umfeld, die kontrastive Methode zum Vergleich deutscher Phraseologismen mit ihren ukrainischen Entsprechungen sowie die translationswissenschaftliche Analyse zur Bestimmung der bei der Übertragung angewandten Transformationsarten herangezogen.

Als Untersuchungsmaterial dienen deutsche Phraseologismen und Parömien, die in phraseologischen Wörterbüchern und in Texten der modernen deutschsprachigen Literatur belegt sind, sowie deren ukrainische Übersetzungen. Die grundlegenden Analyseeinheiten bilden phraseologische Einheiten und Parömien als feste sprachliche Konstruktionen, die sich durch semantische Ganzheitlichkeit, Reproduzierbarkeit und Bildhaftigkeit auszeichnen. Die Untersuchung zielt darauf ab, Regelmäßigkeiten ihrer Übersetzung zu ermitteln und die effektivsten Strategien zur Wiedergabe ihres Inhalts im Ukrainischen zu bestimmen.

Die Übersetzung phraseologischer Einheiten und Parömien stellt eines der komplexesten Probleme der modernen Translationswissenschaft dar, da diese sprachlichen Einheiten durch semantische Ganzheitlichkeit, Bildhaftigkeit und kulturelle Markiertheit gekennzeichnet sind. Wie Harald Burger feststellt, sind Phraseologismen «stabile sprachliche Komplexe, deren Bedeutung nicht unmittelbar aus den Bedeutungen ihrer Komponenten hervorgeht» (Burger, 2015, s. 17). Gerade diese Eigenschaft erschwert ihre Wiedergabe in einer anderen Sprache erheblich.

In der translationswissenschaftlichen Literatur werden mehrere grundlegende Strategien zur Übersetzung von Phraseologismen vorgeschlagen. So unterscheidet Mona Baker folgende Möglichkeiten der Wiedergabe phraseologischer Einheiten: die Verwendung eines vollständigen oder partiellen Äquivalents, die Anwendung eines phraseologischen Analogons, die Paraphrasierung bzw. der beschreibende Übersetzungsansatz sowie die Lehnübersetzung (Baker, 2018, s. 13–43). Eine ähnli-

che Auffassung vertreten Peter Newmark und Eugene A. Nida, die betonen, dass die Wahl der Übersetzungsstrategie vom Grad der semantischen Übereinstimmung zwischen den Einheiten der Ausgangs- und Zielsprache abhängt (Newmark, 1988; Nida, 1964).

Im Folgenden werden die grundlegenden Übersetzungsstrategien bei der Übertragung deutscher Parömien und Phraseologismen ins Ukrainische betrachtet.

1. Verwendung eines phraseologischen Äquivalents.

Die produktivste und verbreitetste Strategie bei der Übersetzung von Phraseologismen ist die Verwendung eines vollständigen phraseologischen Äquivalents. In diesem Fall existiert in der Zielsprache eine etablierte phraseologische Einheit mit identischer oder nahezu identischer Bedeutung sowie einer vergleichbaren bildlichen Grundlage.

Zum Beispiel: *den Nagel auf den Kopf treffen* – «влучити в саму точку»; *Öl ins Feuer gießen* – «підливати олії у вогонь»; *zwei Fliegen mit einer Klappe schlagen* – «вбити двох зайців одним пострілом».

Wenn Sprichwörter oder Redensarten exakte Entsprechungen in einer anderen Sprache haben, werden sie mithilfe sogenannter Äquivalente oder durch die Auswahl von Ausdrücken übersetzt, die in Bedeutung, Bildhaftigkeit und Lexik übereinstimmen, zum Beispiel: *Verschiebe nie auf morgen, was du heute kannst besorgen* (dt.) / «Не відкладай на завтра те, що ти можеш зробити сьогодні» (ukr.).

In solchen Fällen bereitet die Übersetzung keine erheblichen Schwierigkeiten, da entsprechende phraseologische Einheiten in beiden Sprachen funktionieren und eine ähnliche bildliche Struktur aufweisen. Wie Wolfgang Fleischer feststellt, lassen sich solche Übereinstimmungen durch die Gemeinsamkeit kultureller Traditionen sowie durch die Universalität bestimmter metaphorischer Modelle erklären (Fleischer, 1997, s. 41).

2. Verwendung eines phraseologischen Analogons.

Wenn in der Zielsprache kein direkter Äquivalent existiert, kann der Übersetzer ein phraseologisches Analogon verwenden. In diesem Fall wird die Bedeutung der phraseologischen Einheit durch einen anderen festen Ausdruck vermittelt, der einen ähnlichen Sinn, aber eine andere bildliche Grundlage hat.

Zum Beispiel: *die Katze im Sack kaufen* – «кунувати когось в мішку»; *jemanden auf den Arm nehmen* – «водити когось за ніс»; *den Kopf verlieren* – «втратити голову».

In den genannten Beispielen haben die deutschen phraseologischen Einheiten ukrainische Entsprechungen, die denselben Sinn vermitteln, sich aber manchmal in Bildhaftigkeit oder Struktur unterscheiden. Diese Übersetzungsmethode ermöglicht es, den phraseologischen Charakter der Äußerung zu bewahren und sie gleichzeitig für die Sprecher der Zielsprache natürlich wirken zu lassen.

Wenn in beiden Sprachen keine Äquivalente vorhanden sind, wählt man einen lexikalischen Ausdruck, der sich in Bild und Aufbau unterscheidet, aber semantisch oder inhaltlich entspricht. Eine solche Übersetzung wird als „adäquate“ Übersetzung bezeichnet. Diese Parallelen tragen eine charakteristische nationale Färbung für beide Sprachen, zum Beispiel: *Erst die Arbeit, dann das Vergnügen* (dt.), «Зробив діло – гуляй сміло» (ukr.).

3. Kalque.

Eine weitere Methode der Übersetzung von Phraseologismen ist das Kalque, also die wörtliche Übersetzung der Bestandteile einer phraseologischen Einheit unter Beibehaltung ihrer Struktur. Diese Strategie wird in Fällen angewendet, in denen die bildliche Grundlage des Ausdrucks für die Sprecher der Zielsprache verständlich ist.

Zum Beispiel: *das schwarze Schaf der Familie* – «чорна вівця родини»; *eine Kette von Ereignissen* – «ланцюг подій»; *den ersten Schritt machen* – «зробити перший крок».

Kalque wird häufig verwendet, wenn die phraseologische Einheit ohne zusätzliche kulturelle Erklärungen verständlich ist. Wie jedoch Peter Newmark betont, kann eine übermäßige Anwendung

dieser Methode zur Entstehung künstlicher oder unnatürlicher Konstruktionen in der Zielsprache führen (Newmark, 1988, p. 34).

4. Deskriptive Übersetzung.

In Fällen, in denen eine phraseologische Einheit weder ein direktes Äquivalent noch einen entsprechenden Analoga in der Zielsprache hat, wird die deskriptive Übersetzung angewendet. Sie besteht darin, die Bedeutung des Phraseologismus durch eine freie Wendung oder Erklärung wiederzugeben.

Zum Beispiel: *Tomaten auf den Augen haben* – «не помічати очевидного»; *ins Fettnäpfchen treten* – «потрапити в незручну ситуацію через необережні слова або дії»; *den inneren Schweinehund überwinden* – «подолати власну ліню або слабкість».

Dabei gibt es in Deutsch und Ukrainisch „partielle Äquivalente“, zum Beispiel: *Für jeden Topf findet sich ein Deckel* (dt.) / «Кожному своє» (ukr.), *Hunger ist der beste Koch* (dt.) / «Голод не тітка» (ukr.).

Die deskriptive Übersetzung ermöglicht eine präzise Wiedergabe der Bedeutung des Phraseologismus, allerdings geht dabei seine Bildhaftigkeit und stilistische Ausdruckskraft verloren. Aus diesem Grund wenden Übersetzer diese Methode in der Regel nur dann an, wenn andere Strategien nicht möglich sind.

Somit zeigt die Analyse der wichtigsten Übersetzungsstrategien, dass die Wahl der Methode zur Wiedergabe deutscher Phraseologismen und Parämien ins Ukrainische von der Verfügbarkeit entsprechender Äquivalente in der Zielsprache, den kulturellen Besonderheiten beider Sprachen und dem Kontext der Verwendung der phraseologischen Einheit abhängt. Am effektivsten ist die Verwendung von phraseologischen Äquivalenten oder Analogien, während Kalque und deskriptive Übersetzung in Fällen ohne etablierte Entsprechungen eingesetzt werden.

Betrachten wir detaillierter die Schwierigkeiten, die Übersetzer bei dieser lexikalisch-syntaktischen Gruppe ins Ukrainische haben.

Die authentische Übersetzung von Phraseologismen ist besonders anspruchsvoll, da ihnen eine gesprochene Färbung, Aphoristik, Bildhaftigkeit, Prägnanz und Lakonie eigen ist (Korunets, 2003). Die Verwendung von Phraseologismen ist charakteristisch für literarische Texte, Publizistik und gesprochene Sprache. Ihre Anwendung sollte nicht nur als Problem der literarischen Übersetzung betrachtet werden, sondern als ein überaus wichtiges allgemeines Übersetzungsproblem.

Tritt bei der Übersetzung von Phraseologismen eine Schwierigkeit auf, wird in der Regel ein Äquivalent nach dem allgemeinen und funktionalen Sinn ausgewählt. Zum Beispiel: *Unter den Blinden ist ein Einäugiger König* – «У скруті чорт їсть мух». Wie man sieht, fehlen Kalque in der Übersetzung; die Anschaulichkeit wird nicht auf der Ebene sprachlicher Entsprechungen, sondern auf der Ebene des allgemeinen Sinns erreicht. Dabei muss auf den Effekt geachtet werden, den das Original erzielt (Empörung, Ironie, Verachtung, Bewunderung usw.).

Wie bekannt ist, sind phraseologische Ausdrücke ein Schmuck der Sprache. Der Versuch einer wörtlichen Übersetzung führt zu Ungenauigkeiten und manchmal zu Unangemessenheiten und kann sogar das Gleichgewicht und die Harmonie der Rede stören. Bei der Übersetzung phraseologischer Wendungen ist auf Prägnanz, Lakonie und treffende Wiedergabe der Gedanken zu achten. Phraseologismen einer Sprache in eine andere zu übertragen – eine außerordentlich schwierige und delicate Aufgabe. Das Bestreben nach einer treffenden Übersetzung darf sich nicht auf blindes Kopieren beschränken, da Kopieren und wörtliche Übersetzung den Inhalt des Phraseologismus verzerren und zu Verlust seiner Eigenständigkeit führen.

Die im Phraseologismus enthaltenen Informationen werden manchmal nur durch die Form selbst wahrgenommen. Der Übersetzer muss das Original nicht nur aus kommunikativer Sicht analysieren, sondern auch in Bezug auf seine formale Struktur, um die Besonderheiten der zu übertragenden Information zu bestimmen.

In vielen Fällen ist der Übersetzer gezwungen, auf die sogenannte sachliche Genauigkeit zu verzichten, da diese oft aufgrund des Fehlens eines entsprechenden Begriffs in der Zielsprache unmöglich oder aus stilistischen Gründen nicht erwünscht ist. In solchen Fällen bewahren der Inhalt des Originals und der Übersetzung lediglich die stilistischen und phraseologischen Merkmale der Sprache. Wissenschaftler betrachten in diesen Situationen die Äquivalenzverhältnisse als bekannte sprachliche Transformationen logischer Natur. Zahlreiche spezielle Mittel zur Erreichung der Übersetzungsadäquatheit, die in der Praxis bekannt sind, werden miteinander kombiniert und häufig in Kombination angewendet. Dadurch wird die Adäquatheit der Übersetzung erreicht. Manchmal werden der gesamte Inhalt eines Satzes und seine Struktur im Übersetzungsprozess völlig unkenntlich, erfüllen aber funktional die gleichen Aufgaben und erzeugen in der Zielsprache denselben Eindruck wie das Original bei den Muttersprachlern.

Auf diese Weise werden die kommunikative Aufgabe und ihre Funktion vollständig wiedergegeben. Es ist klar, dass der Weg zu solchen Veränderungen im Bereich der Übersetzungstätigkeit nicht immer einfach ist.

Übersetzungsschwierigkeiten treten insbesondere dann auf, wenn Wörter mit übertragener Bedeutung vorkommen, die oft mit ungewöhnlichem Sprachgebrauch oder ungewöhnlichen Wortverbindungen verbunden sind. Die Lösung des Problems der Wahl einer Wortverbindung, die durch die lexikalisch-grammatische Norm erlaubt ist, ist nur im Hinblick auf einen konkreten Fall möglich, da es auf dem heutigen Stand der Phraseologieforschung noch kein Material für breit angelegte Generalisierungen gibt.

Die Übersetzungspraxis und die detaillierte Analyse bestehender Übersetzungen zeigen eine große Anzahl korrekter und inkorrektur Varianten. Abweichungen vom Original werden häufig durch phraseologische Anforderungen verursacht, einerseits durch die Norm der Wortverbindung in der Zielsprache, andererseits durch die Notwendigkeit, den Inhalt des Originals mit Wörtern und Wendungen wiederzugeben, die die Tatsachen der Wirklichkeit ausdrücken, die hinter dem Original stehen.

Linguisten schlagen drei Methoden vor, wie phraseologische Einheiten in eine andere Sprache übertragen werden können: Erstens ist in vielen Fällen eine genaue Übersetzung möglich, die den allgemeinen Sinn und den Charakter des Phraseologismus bewahrt. Der zweite Typ der Phraseologismus-Übertragung besteht in bestimmten Modifikationen einzelner Bestandteile der verbalen Formel. Diese Art der Übersetzung reflektiert bis zu einem gewissen Grad die kreative, nicht wörtliche Übertragung des Inhalts. Die dritte Übersetzungsmethode besteht in der Verwendung von Sprichwörtern und Redensarten, die in der Zielsprache existieren. Diese Methode vermittelt den eigenständigen und lebendigen Farbton des Originals und erfordert vom Übersetzer umfassende Kenntnisse der Phraseologie der Ausgangs- und Zielsprache.

Betrachten wir anhand konkreter Beispiele die erste Übersetzungsmethode. Damit erkennen wir das Prinzip der Möglichkeit einer vollständigen Übersetzung einzelner phraseologischer Einheiten an. Die folgenden Beispiele von Sprichwörtern und Redensarten haben denselben Ursprung, nämlich die Alltagssprache.

Nennen wir die Übersetzung einiger geflügelter Redewendungen biblischen Ursprungs: *Ein Buch mit sieben Siegeln* – «Книжка за сімома печатками»; *Wem viel gegeben ist, von dem wird man auch viel fordern* – «Кому багато дано, з того багато й спитають»; *Wer Wind sät, wird Sturm ernten* – «Хто сіє вітер, пожне бурю»; *Der Mensch lebt nicht von Brot allein* – «Не хлібом єдиним живе людина».

Die genaue Übersetzung der Bibel ermöglichte das unveränderte Eindringen dieser Ausdrücke sowohl in die deutsche als auch in die ukrainische Sprache. Ein erheblicher Teil der Aphorismen, die aus der Antike in moderne Sprachen gelangt sind, unterliegt ebenfalls der genauen Übersetzung: *Tropfen höhlt den Stein* – «Крапля і камінь точить»; *Ein gesunder Geist in einem gesunden Körper* – «У здоровому тілі – здоровий дух»; *Die goldene Mitte* – «Золота середина».

In den oben genannten Beispielen beobachten wir eine Übersetzungsstrategie, bei der die Tätigkeit des Übersetzers auf die einfache Substitution einer paremiologischen Einheit reduziert wird.

Analysieren wir den zweiten Typ der Übertragung phraseologischer Wendungen, bei dem einzelne Komponenten der Ausgangssprache verändert werden. Die wörtliche Übersetzung ins Deutsche *Gibt Gott Häschen, gibt er auch Gräschen* bedeutet: «Бог дасть зайчика, дасть і травичку». Eine solche Übersetzung dieses Sprichworts wirkt jedoch merkwürdig; für die Übersetzung wird eine adäquate Variante gewählt: «Дасть Бог день, дасть і їжу». Wie man sieht, wurde das deutsche *Gibt Gott, Gibt er* wörtlich übersetzt: «Бог дасть» und «дасть і», während *Häschen* («зайчик») und *Gräschen* («травичка») als «день» und «їжу» wiedergegeben werden.

Eine ähnliche Situation zeigt sich bei der Übersetzung von Phraseologismen. Zum Beispiel: *Das Hemd ist mir näher als Rock*, wörtlich: «Сорочка мені ближче ніж спідниця» – die treffende Übersetzung lautet: «Своя сорочка ближча до тіла»; *Platon ist mir lieb, aber noch lieber ist die Wahrheit*, wörtlich: «Платон мені дорогий, але істина дорожча».

Für die adäquate Übertragung dieser Phraseologismen ist es zunächst erforderlich, ihren Sinn genau zu verstehen, da die Ersetzung einzelner Komponenten der Ausgangssprache die Genauigkeit nicht negativ beeinflusst, sondern im Gegenteil die Übersetzung inhaltlich und emotional bereichert.

Das unterschiedliche Begriffsgefüge einer Sprache prägt die Übersetzung von Phraseologismen, sodass eine Übersetzung durch schrittweise Substitution von Elementen eines Systems durch die des anderen Systems nicht möglich ist. In einem solchen Fall erfolgt die Übersetzung vor allem durch Bezugnahme auf den Sinn der Äußerung, durch Eintauchen in sie und Abstraktion von ihren einzelnen Bestandteilen.

Eine weitere Methode besteht darin, beim Übersetzen von phraseologischen Einheiten bereits bestehende Sprichwörter, Redewendungen oder andere phraseologische Wendungen zu verwenden. Diese Methode schließt eine wörtliche Übersetzung vollständig aus und erfordert vom Übersetzer die Aktivierung seines gesamten kreativen Potentials. Dabei ist es besonders wichtig, falsche Assoziationen zu vermeiden, die aufgrund interlingualer Homonyme entstehen könnten. Der Übersetzer muss die allgemeinen Merkmale und Nuancen der Kultur sowohl des Volkes der Ausgangssprache als auch der Zielsprachengemeinschaft kennen. Hintergrundwissen umfasst Kenntnisse über Folklore, Geographie, Anthroponymik, Geschichte, Literatur, Musik, Malerei usw. Genau dieses Wissen hilft dem Übersetzer, in der Muttersprache äquivalente phraseologische Einheiten der Fremdsprache zu finden.

Beispiele: *Böser Gewinn fährt bald dahin*, wörtlich: «Лихий прибуток довго не залишається»; *Leeres Stroh dreschen*, wörtlich: «Молоти пусту солому», auch: «Переливати з пустого в порожнє»; *Die Ziege ist satt und der Kohl unberührt*, wörtlich: «Сита коза капусти не їсть»; *Morgenstunde hat Gold im Munde*, wörtlich: «Ранішній час має золото в роті», auch: «Хто рано встає, тому Бог дає»; *Es ist unter aller Kanone*, wörtlich: «Нижче за всякі канони».

In diesen Beispielen begegnen wir der Nichtübereinstimmung bestimmter Begriffsumfänge in verschiedenen Sprachen, manchmal auch dem Fehlen spezifischer Begriffe einer Sprache in der anderen. Eine wörtliche Übersetzung ist in solchen Fällen unmöglich, da der ganze Satz unverständlich würde.

Beim Finden eines Äquivalents sorgt der Übersetzer dafür, dass der allgemeine Sinn des Phraseologismus erhalten bleibt, die Bildhaftigkeit der Paremiensätze nicht verändert wird und der kulturspezifische Aspekt bewahrt bleibt. Die Übersetzungstheorie geht von der prinzipiellen Möglichkeit aus, phraseologische Einheiten einer Sprache in eine andere zu übertragen. Fehlen Äquivalenzen, wird eine präzise Übersetzung durch Interpretation erreicht, d. h. durch Bezugnahme auf einen breiten kulturhistorischen Hintergrund.

Für eine treffende Übersetzung bestimmter phraseologischer Einheiten muss der Übersetzer genau wissen, welche Methode er anwendet: welche Elemente des Phraseologismus ersetzt oder gar

nicht übersetzt werden, wo ein Äquivalent verwendet wird und wo eine Wort-für-Wort-Übertragung sinnvoll ist.

Der Übersetzer muss die genaueste Entsprechung im Hinblick auf den Gesamthalt, die emotionale und stilistische Färbung sowie die kulturelle Natürlichkeit finden. Übersetzungen, die diese Kriterien erfüllen, bereichern den lexikalischen und phraseologischen Bestand beider Sprachen. Sie sind optimal und übertragen deren nationale und stilistische Färbung.

Die durchgeführte Untersuchung erlaubt den Schluss, dass die Übersetzung deutscher Phraseologismen und Paremiensätze ins Ukrainische ein komplexer, vielschichtiger Prozess ist, der nicht nur die lexikalisch-semanticen Eigenschaften der sprachlichen Einheiten, sondern auch kulturelle, pragmatische und stilistische Faktoren berücksichtigen muss. Phraseologische Einheiten und Paremiensätze spiegeln die Besonderheiten des nationalen sprachlichen Weltbildes wider, sodass ihre adäquate Wiedergabe in einer anderen Sprache den Einsatz verschiedener Übersetzungsstrategien erfordert.

Die Analyse der theoretischen Ansätze zur Erforschung der Phraseologie und der Übersetzung phraseologischer Einheiten, wie sie in den Arbeiten von Harald Burger, Wolfgang Fleischer, Mona Baker und Peter Newmark dargestellt sind, zeigt, dass die Übersetzung von Phraseologismen unter Berücksichtigung ihrer semantischen Ganzheit, ihrer bildhaften Struktur und ihrer funktionalen Bestimmung im Text erfolgen muss (Burger, 2015; Baker, 2018; Newmark, 1988; Nida, 1964).

Im Ergebnis der Untersuchung wurden die Hauptstrategien für die Übersetzung deutscher phraseologischer Einheiten und Paremiensätze ins Ukrainische identifiziert, darunter die am weitesten verbreiteten Methoden: Verwendung eines phraseologischen Äquivalents, Anwendung eines phraseologischen Analogons, Kalque und deskriptive Übersetzung.

Die adäquateste Methode der Phraseologismusübertragung gilt als die Verwendung eines vollständigen oder teilweisen phraseologischen Äquivalents, da sie sowohl den Inhalt als auch die bildhafte Struktur des Ausdrucks bewahrt. Bei fehlendem Äquivalent erweist sich die Strategie der Verwendung eines phraseologischen Analogons als effektiv, da sie die Natürlichkeit der Übersetzung in der Zielsprache gewährleistet. Kalque wird überwiegend dann eingesetzt, wenn die bildhafte Grundlage des Phraseologismus für die Sprecher der Zielsprache verständlich ist, während die deskriptive Übersetzung in Situationen verwendet wird, in denen andere Übersetzungsmittel ungeeignet sind. Letztere führt jedoch häufig zum Verlust der Bildhaftigkeit und stilistischen Ausdruckskraft der phraseologischen Einheit.

Daraus folgt, dass die Wahl der Übersetzungsstrategie von mehreren Faktoren abhängt, insbesondere von der Verfügbarkeit entsprechender phraseologischer Entsprechungen in der Zielsprache, der kulturellen Spezifik der sprachlichen Einheiten, dem Kontext ihrer Verwendung und dem kommunikativen Ziel des Textes. Eine erfolgreiche Übersetzung deutscher Phraseologismen und Paremiensätze ist nur durch einen ganzheitlichen Ansatz möglich, der linguistische, kulturwissenschaftliche und übersetzungswissenschaftliche Analysen kombiniert.

Zukünftige Forschungsperspektiven in diesem Bereich sehen eine detailliertere Analyse der Übersetzungsstrategien für deutsche phraseologische Einheiten in verschiedenen Texttypen vor, insbesondere in literarischen Texten, journalistischen Texten und Mediendiskursen. Vielversprechend ist auch die Untersuchung kulturell markierter Phraseologismen und Paremiensätze, die national-spezifische Konzepte der deutschen sprachlichen Weltanschauung widerspiegeln, sowie der kontrastive Vergleich deutscher und ukrainischer Paremiensätze, um gemeinsame und unterschiedliche bildhafte Muster zu identifizieren. Darüber hinaus könnten künftige Forschungen auf die Erstellung spezialisierter deutsch-ukrainischer phraseologischer Wörterbücher und elektronischer Korpora phraseologischer Einheiten abzielen, was die Übersetzungsqualität verbessern und die Entwicklung der modernen Übersetzungswissenschaft fördern würde.

Literaturverzeichnis

1. Baker M. *In Other Words: A Coursebook on Translation*. 3rd ed. London; New York: Routledge, 2018. 360 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315619187>
2. Burger H. *Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. 5., neu bearbeitete Auflage. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2015. 232 s.
3. Fleischer W. *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. 2., durchgesehene Auflage. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1997. 299 s. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110947625>
4. Newmark P. *A Textbook of Translation*. London; New York: Prentice Hall, 1988. 292 p.
5. Nida E. A. *Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. Leiden: E. J. Brill, 1964. 331 p. DOI: <https://doi.org/10.1163/9789004495746>
6. Загнітко А. *Сучасна лінгвістика: теорії і проблеми*. Донецьк : ДонНУ, 2008. 528 с.
7. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов : навч. посібник. Вінниця : Нова книга, 2003. 458 с.
8. Кревсун Я. Основні шляхи перекладу фразеологічних одиниць / наук. кер. О. А. Кириченко. *Перекладацькі інновації : матеріали V Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, м. Суми, 12–13 березня 2015 р. / Редкол.: С. О. Швачко, І. К. Кобякова, О. О. Жулавська та ін.* Суми : СумДУ, 2015. С. 71–72.

References

1. Baker, M. (2018). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. 3rd ed. London; New York: Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315619187>
2. Burger, H. (2015). *Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. 5., neu bearbeitete Auflage. Berlin: Erich Schmidt Verlag.
3. Fleischer, W. (1997). *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. 2., durchgesehene Auflage. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110947625>
4. Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. London; New York: Prentice Hall.
5. Nida, E. A. (1964). *Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. Leiden: E. J. Brill. DOI: <https://doi.org/10.1163/9789004495746>
6. Zahnitko, A. (2008). Suchasna linhvistyka: teorii i problemy [Modern linguistics: theories and problems]. Donetsk: DonNU [in Ukrainian].
7. Korunets, I. (2003). Porivnialna typolohiia anhliiskoi ta ukrainskoi mov [Comparative typology of English and Ukrainian languages]. Vinnytsia: Nova knyha [in Ukrainian].
8. Krevsun, Ya. (2015). Osnovni shliakhy perekladu frazeolohichnykh odynyts [Main ways of translating phraseological units]. In: *Perekladatski innovatsii: materialy V Vseukrainskoi studentskoi nauko-vo-praktychnoi konferentsii – Translation innovations: Proceedings of the V All-Ukrainian student scientific and practical conference*. (pp. 71–72). Sumy: SumDU [in Ukrainian].

Yuhan N. L. Strategien der Übersetzung deutscher Phraseologismen und Paremiensätze ins Ukrainische

Der Artikel widmet sich der Analyse von Strategien zur Übersetzung deutscher Phraseologismen und Paremiensätze ins Ukrainische im Kontext der modernen Übersetzungswissenschaft. Die Relevanz der Untersuchung ergibt sich aus der Schwierigkeit, semantisch geschlossene, bildhafte und kulturell markierte sprachliche Einheiten wiederzugeben, die die Besonderheiten des nationalen Sprachweltbildes widerspiegeln. Ziel der Arbeit ist die Bestimmung der wichtigsten Übersetzungsstrategien und die Untersuchung ihrer Effektivität bei der Übertragung von Phraseologismen und Paremiensätzen aus dem Deutschen ins Ukrainische.

Im Artikel werden die theoretischen Ansätze zur Erforschung der Phraseologie und der Übersetzung zusammengefasst, wie sie in den Arbeiten in- und ausländischer Wissenschaftler dargestellt sind, wobei

insbesondere Klassifikationen von Übersetzungsstrategien berücksichtigt werden. Methodologisch basiert die Untersuchung auf deskriptiven, kontextuellen und kontrastiven Methoden sowie auf übersetzungswissenschaftlicher Analyse. Untersuchungsmaterial bilden deutsche Phraseologismen und Paremiensätze sowie ihre ukrainischen Entsprechungen.

Im Ergebnis der Untersuchung wurden die Hauptstrategien der Übersetzung herausgearbeitet: Verwendung eines phraseologischen Äquivalents, Anwendung eines phraseologischen Analogons, Kalque und deskriptive Übersetzung. Es wurde gezeigt, dass die adäquateste Methode die Verwendung von Äquivalenten und Analogien ist, da diese sowohl die Semantik als auch die Bildhaftigkeit des Ausdrucks bewahren. Kalque ist sinnvoll, wenn das Bild verständlich ist, während die deskriptive Übersetzung in Fällen fehlender Entsprechungen eingesetzt wird, jedoch mit einem Verlust stilistischer Ausdruckskraft einhergeht.

Es wurde festgestellt, dass die Wahl der Übersetzungsstrategie von der kulturellen Spezifik, dem Kontext der Verwendung und dem kommunikativen Ziel des Textes abhängt. Hervorgehoben wird die Notwendigkeit eines ganzheitlichen Ansatzes bei der Übersetzung der Phraseologie, der linguistische und kulturwissenschaftliche Analysen kombiniert. Die gewonnenen Ergebnisse können sowohl in der Ausbildung von Übersetzern als auch in weiteren Untersuchungen der interkulturellen Kommunikation genutzt werden.

Schlüsselwörter: Phraseologismen, Paremiensätze, Übersetzung, Übersetzungsstrategien, deutsche Sprache.

Yuhan N. L. Translation Strategies for German Phraseological Units and Paremias into Ukrainian

The article is devoted to the analysis of strategies for translating German phraseological units and paremias into Ukrainian within the framework of contemporary translation studies. The relevance of the research is determined the complexity of rendering semantically integral, figurative, and culturally marked language units that reflect the specificity of the national linguistic worldview. The aim of the study is to identify the main translation strategies and determine their effectiveness in conveying phraseological units and paremias from German into Ukrainian.

The paper summarizes theoretical approaches to the study of phraseology and translation presented in the works of domestic and foreign scholars, with particular attention to classifications of translation strategies. The methodological framework includes descriptive, contextual, and contrastive methods, as well as translation analysis. The material of the study consists of German phraseological units and paremias and their Ukrainian equivalents.

The research identifies the main translation strategies, including the use of phraseological equivalents, phraseological analogues, calquing, and descriptive translation. It is proved that the most adequate methods are the use of equivalents and analogues, as they preserve both meaning and imagery. Calquing is appropriate when the figurative basis is transparent, while descriptive translation is applied in the absence of equivalents but often leads to a loss of stylistic expressiveness.

It is established that the choice of translation strategy depends on cultural specificity, context, and communicative purpose of the text. The study emphasizes the necessity of a comprehensive approach combining linguistic and cultural analysis. The results can be used in translator training and further research in intercultural communication.

Key words: phraseological units, paremias, translation, translation strategies, German language.

ЛІНГВОДИДАКТИКА

UDC 316.77

DOI <https://doi.org/10.12958/2227-2844-2026-1-113-120>**Yunina Olha Yevhenivna,**Candidate of Pedagogical Sciences, Docent,
Associate Professor at the Foreign Languages Department,
Luhansk Taras Shevchenko National University,
Lubny, Ukraine.

o_iunina@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-0244-3724>**STRATEGIC COMMUNICATION: TOOLS AND TECHNIQUES
FOR ACHIEVING CLARITY AND INFLUENCE**

Strategic communication has emerged as a fundamental discipline in the contemporary information landscape, where the ability to convey messages with clarity and influence determines organizational success, policy effectiveness, and social change initiatives. The proliferation of communication channels, the democratization of information dissemination, and the increasing complexity of global audiences have transformed how communicators approach their craft (Xiong, 2024). This transformation necessitates a comprehensive examination of the tools and techniques that enable effective strategic communication in the modern era.

The concept of strategic communication encompasses deliberate communication processes designed to achieve specific objectives through careful planning, execution, and evaluation of messaging initiatives (Németh, 2021). Unlike traditional communication models that primarily focused on message transmission, strategic communication emphasizes the integration of communication activities with broader organizational or societal goals, requiring practitioners to consider multiple stakeholder perspectives, cultural contexts, and technological mediators (Zerfass, 2024).

The significance of this research lies in addressing the growing need for evidence-based approaches to communication practice. As organizations face increasingly complex communication challenges, from crisis management to stakeholder engagement, the demand for sophisticated communication strategies has intensified. Furthermore, the rise of digital communication platforms has created new opportunities and challenges for achieving clarity and influence, requiring updated frameworks and methodologies (Blasco-Arcas et al., 2022).

The field of strategic communication has experienced substantial growth over the past two decades, with scholars and practitioners developing increasingly sophisticated approaches to understanding and implementing effective communication strategies. Strategic communication is defined as “a holistic mindset, in which the dominant factor is the conscious exchange of information, by which we can persuade, influence, or inform selected audiences in order to achieve changes in their behavior in a way that is beneficial for us”, emphasizing the intentional and goal-oriented nature of this discipline (Németh, 2021, p. 170).

Recent research has identified several key areas of focus within strategic communication scholarship. Zerfass (2024) highlights the importance of stakeholder engagement and relationship management, while Blasco-Arcas, Falkheimer and Heide (2022) emphasize the role of strategic communication in organizational identity and reputation management. Additionally, Sting, Tarakci and Recker (2024) explore the intersection of strategic communication with digital technologies and social media platforms.

Despite the growing body of literature, several significant gaps remain in our understanding of strategic communication effectiveness. First, there is limited empirical research examining the comparative effectiveness of different communication tools and techniques across various contexts (Ihlen & Fredriksson, 2018). Second, the integration of traditional rhetorical principles with contemporary digital communication practices remains underexplored (Fulginiti et al., 2021). Third, there is insufficient attention to the role of cultural and contextual factors in determining communication strategy effectiveness (Seitel, 2013).

Furthermore, existing research often treats communication tools and techniques as discrete elements rather than components of integrated strategic frameworks. This fragmented approach limits our understanding of how different communication elements work synergistically to achieve clarity and influence (Cameron, 2023).

The central problem addressed by this research is the lack of comprehensive frameworks for understanding and implementing strategic communication tools and techniques that reliably achieve clarity and influence across diverse contexts and audiences. This problem manifests in several ways: ineffective communication campaigns that fail to achieve their objectives, resource waste due to poorly designed communication strategies, and missed opportunities for meaningful stakeholder engagement.

This article aims to address the identified research gaps through the following objectives: to analyze and categorize the primary tools and techniques used in strategic communication practice; to evaluate the effectiveness of different communication approaches in achieving clarity and influence; to identify the key factors that determine communication strategy success across various contexts; to propose an integrated framework for strategic communication that combines traditional and contemporary approaches; to provide practical recommendations for communication practitioners seeking to enhance their strategic capabilities.

This research employs a comprehensive literature review methodology combined with analytical framework development. The study examines peer-reviewed academic articles, industry reports, and case studies published between 2015 and 2025, focusing on strategic communication theory and practice. The analysis incorporates both quantitative and qualitative research findings to develop a holistic understanding of strategic communication effectiveness.

The research methodology includes systematic content analysis of communication campaigns, comparative evaluation of different communication tools and techniques, and synthesis of findings into practical frameworks. Special attention is given to emerging digital communication technologies and their impact on traditional communication principles.

The analysis reveals that effective strategic communication comprises several interconnected components that work together to achieve clarity and influence. These components include audience analysis and segmentation, message design and framing, channel selection and optimization, timing and sequencing, and feedback and evaluation mechanisms (Chika, 2023).

Contemporary strategic communication requires sophisticated understanding of target audiences that goes beyond traditional demographic categories. Effective communicators employ psychographic analysis, behavioral segmentation, and cultural mapping to develop nuanced audience profiles (Tam & Kim, 2025). This approach enables the creation of tailored messages that resonate with specific audience segments while maintaining overall strategic coherence.

The research indicates that successful audience analysis incorporates multiple data sources, including social media analytics, survey research, focus groups, and ethnographic studies. This multi-method approach provides communicators with comprehensive insights into audience preferences, values, and communication behaviors.

The construction of clear and influential messages requires careful attention to both content and presentation. Effective message design incorporates principles from cognitive psychology, neuro-

science, and behavioral economics to create communications that are both memorable and persuasive (Pasquier & Mabillard, 2025). Key elements include narrative structure, emotional appeals, logical argumentation, and visual design integration.

Framing theory provides a crucial foundation for strategic message design, enabling communicators to present information in ways that highlight specific aspects while de-emphasizing others. The research reveals that effective framing requires understanding of audience mental models, cultural contexts, and existing belief systems.

The digital revolution has fundamentally transformed strategic communication practice, introducing new tools and techniques while requiring adaptation of traditional approaches. Social media platforms, content management systems, analytics tools, and automation technologies have created unprecedented opportunities for precision targeting and real-time optimization.

Social media platforms have become central to strategic communication practice, offering direct access to audiences and enabling interactive engagement. However, effective social media communication requires understanding of platform-specific characteristics, audience behaviors, and algorithmic factors that influence message visibility (Wiesenberg & Verčič, 2021). The research indicates that successful social media strategies integrate platform-specific content with broader communication objectives.

The availability of detailed communication analytics has enabled evidence-based optimization of communication strategies. Communicators can now track message performance, audience engagement, and conversion rates in real-time, allowing for rapid strategy adjustments. This data-driven approach requires new competencies in analytics interpretation and statistical analysis.

Despite technological advances, traditional rhetorical principles remain fundamental to effective strategic communication. The classical elements of ethos, pathos, and logos continue to provide essential frameworks for message construction and audience engagement. However, their application must be adapted to contemporary communication environments and audience expectations.

Credibility building in digital environments requires new approaches to establishing authority and trustworthiness. Online reputation management, thought leadership development, and stakeholder relationship building have become crucial components of strategic communication (Weber & Prodromou, 2015). The research reveals that digital credibility depends on consistent messaging across multiple platforms and transparent communication practices.

Emotional appeals remain powerful tools for achieving influence, but their application must be carefully calibrated to avoid manipulation or backlash. Effective emotional engagement requires understanding of audience emotional states, cultural sensitivities, and appropriate emotional triggers (García, 2019). The research indicates that authentic emotional connections are more effective than manufactured emotional appeals.

The presentation of logical arguments continues to be essential for achieving clarity and persuasion. However, the information-rich digital environment requires new approaches to argument construction and evidence presentation. Effective logical argumentation must account for shortened attention spans, information overload, and skepticism toward authoritative sources.

Based on the research findings, an integrated strategic communication framework emerges that combines traditional principles with contemporary tools and techniques. This framework consists of five phases: strategic planning, message development, channel optimization, implementation, and evaluation.

The strategic planning phase involves comprehensive situation analysis, objective setting, and resource allocation. Effective planning requires understanding of organizational context, stakeholder landscape, and competitive environment (Chaplin, 2021). The research indicates that successful strategic communication begins with clear objective definition and stakeholder mapping.

Creating core messages that resonate with different groups and platforms, while keeping the overall strategy consistent, is the essence of message development. This phase requires integration of audience insights, rhetorical principles, and creative execution

Channel optimization refers to the process of choosing and setting up communication pathways to achieve the greatest possible audience reach and effectiveness. This phase requires understanding of channel characteristics, audience preferences, and resource constraints

The implementation phase involves the execution of communication activities according to strategic plans while maintaining flexibility for real-time adjustments. This stage demands project management capabilities, quality assurance processes, and stakeholder collaboration.

The evaluation phase involves the systematic assessment of communication effectiveness and the identification of improvement opportunities. This phase requires both quantitative metrics and qualitative insights to provide comprehensive performance assessment.

The research findings have significant implications for communication practice across various domains. In corporate communication, the integrated framework enables more effective stakeholder engagement and reputation management. In public sector communication, the framework supports improved citizen engagement and policy communication. In nonprofit communication, the framework facilitates more effective fundraising and awareness campaigns.

Several case studies illustrate the practical application of these findings. A multinational corporation's crisis communication campaign successfully employed the integrated framework to maintain stakeholder trust during a product recall situation. A government agency's public health communication campaign used audience segmentation and channel optimization to achieve significant behavior change outcomes. A nonprofit organization's fundraising campaign integrated traditional and digital approaches to exceed fundraising targets while building long-term donor relationships (Theaker, 2020).

Despite the potential benefits of strategic communication approaches, several challenges limit their effectiveness. Resource constraints often prevent organizations from implementing comprehensive strategic communication programs. Organizational culture may resist data-driven approaches to communication. Rapid technological change requires continuous learning and adaptation. Ethical considerations around influence and persuasion require careful attention to avoid manipulation.

Additionally, the research reveals several limitations in current understanding of strategic communication effectiveness. The complexity of communication contexts makes it difficult to isolate the effects of specific tools and techniques. Cultural and contextual factors may limit the generalizability of research findings. The rapid evolution of digital communication technologies creates ongoing challenges for research and practice.

The findings of this research suggest several promising directions for future investigation. First, longitudinal studies examining the long-term effectiveness of strategic communication approaches would provide valuable insights into sustainability and adaptation. Second, cross-cultural research examining the effectiveness of communication strategies across different cultural contexts would enhance understanding of global communication practice. Third, interdisciplinary research incorporating insights from psychology, neuroscience, and behavioral economics would deepen understanding of communication mechanisms.

Additionally, research examining the ethical dimensions of strategic communication would provide important guidance for responsible practice. Investigation of the role of artificial intelligence and machine learning in strategic communication would help practitioners prepare for technological advances. Studies of crisis communication and reputation management would address critical organizational needs.

This research provides comprehensive analysis of strategic communication tools and techniques for achieving clarity and influence in contemporary contexts. The findings reveal that effective strategic communication requires integration of traditional rhetorical principles with contemporary digital

tools and techniques. The proposed integrated framework offers a systematic approach to strategic communication that addresses both theoretical understanding and practical application.

The research contributes to the field by providing evidence-based insights into communication effectiveness, proposing practical frameworks for implementation, and identifying areas for future investigation. The findings have implications for communication practitioners, educators, and researchers seeking to enhance strategic communication capabilities.

The study concludes that successful strategic communication depends on comprehensive understanding of audiences, skillful integration of communication tools and techniques, and systematic evaluation of effectiveness. As communication environments continue to evolve, practitioners must remain adaptable while maintaining focus on fundamental principles of clarity and influence.

Future research should continue to explore the intersection of traditional and digital communication approaches, investigate cross-cultural effectiveness of strategic communication strategies, and examine the ethical dimensions of influence and persuasion. By advancing both theoretical understanding and practical application, the field of strategic communication can continue to evolve and meet the complex challenges of contemporary communication practice.

The implications of this research extend beyond academic understanding to practical application in organizational, public, and social contexts. As societies become increasingly interconnected and information-rich, the ability to communicate strategically with clarity and influence becomes ever more critical for achieving positive outcomes and fostering meaningful engagement among diverse stakeholders.

Bibliography

1. Blasco-Arcas L., Falkheimer J., Heide M. Crisis communication in service ecosystems: perspectives and future challenges. *Journal of Service Management*. 2022. Vol. 33, Issue 4-5. P. 601–613. DOI: <https://doi.org/10.1108/JOSM-11-2021-0436>
2. Cameron G. T. *Public relations: strategies and tactics*. Pearson books, 2023. 672 p.
3. Chaplin M. *Masters in public relations: effective public relations strategy: public relations guide*. Independently published, 2021. 260 p.
4. Chika F. O. Organisational activities and effective time management among public relations practitioners. *IDOSR Journal of Arts and Management*. 2023. Vol. 8, no. 1. P. 9–14. DOI: <https://doi.org/10.59298/idosr/2023/12.1.5891>
5. Fulginiti A., Basso J., Fitzgerald S. D. *Complete public relations: contemporary practice*. Kendall hunt publishing company, 2021. 277 p.
6. García C. C. Corporate communication. A guide to theory & practice. *Questiones Publicitarias*. 2019. Vol. 2, no. 23. P. 63–65. DOI: <https://doi.org/10.5565/rev/qp.322>
7. Ihlen Ø., Fredriksson M. *Public relations and social theory: key figures, concepts and developments*. Taylor & Francis Group, 2018. 466 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315271231>
8. Németh J. L. Defining strategic communication: an almost impossible challenge, but perhaps there is still a solution. *Hadtudomány*. 2021. Vol. 31, E-szám. P. 162–172. DOI: <https://doi.org/10.17047/Hadtud.2021.31.E.162>
9. Pasquier M., Mabillard V. Communication management. *Understanding and shaping public administration: The IDHEAP model: monography*. EPFL Press, 2025. P. 153–164. DOI: <https://doi.org/10.55430/UASPATIM>
10. Seitel F. P. *Practice of public relations*. Pearson Education, Limited, 2013. 456 p.
11. St. John III B. Public relations history: theory, practice, and profession. *American journalism*. 2021. Vol. 38, no. 3. P. 373–375. DOI: <https://doi.org/10.1080/08821127.2021.1949560>
12. Sting F. J., Tarakci M., Recker J. Performance implications of digital disruption in strategic competition. *MIS Quarterly*. 2024. Vol. 48, no. 3. P. 1263–1278. DOI: <https://doi.org/10.25300/MISQ/2024/17999>

13. Tam L., Kim J.-N. Public relations research on employee communication. *The Routledge handbook of employee communication and organizational processes*. New York, 2025. P. 15–25. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003415619-3>
14. Theaker A. (Ed.). *The public relations handbook*. 6th ed. Routledge, 2020. 440 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780429298578>
15. Weber L., Prodromou P. The digital consumer: Building attractive digital environments to increase engagement, views, shares and sales. *Journal of Digital & Social Media Marketing*. 2015. Vol. 3, Issue 2. P. 103–113. DOI: <https://doi.org/10.69554/YIXY5889>
16. Wiesenberg M., Verčič D. The status quo of the visual turn in public relations practice. *Communications*. 2021. Vol. 46, no. 2. P. 229–252. DOI: <https://doi.org/10.1515/commun-2019-0111>
17. Xiong X. Strategic communication in the digital age: amplifying CSR initiatives through digital media. *SHS web of conferences*. 2024. Vol. 187. P. 1–4. DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202418704003>
18. Zerfass A. Trend research in communication management: introducing an interdisciplinary approach based on futures research methodology. *Communication management review*. 2024. Vol. 9, no. 2. P. 6–25. DOI: <https://doi.org/10.22522/cmr20240297>

References

1. Blasco-Arcas, L., Falkheimer, J., & Heide, M. (2022). Crisis communication in service ecosystems: perspectives and future challenges. *Journal of service management*, 33(4-5), 601–613. DOI: <https://doi.org/10.1108/JOSM-11-2021-0436> [in English].
2. Cameron, G. T. (2023). *Public relations: strategies and tactics*. Pearson books [in English].
3. Chaplin, M. (2021). *Masters in public relations: effective public relations strategy: public relations guide*. Independently published [in English].
4. Chika, F. O. (2023). Organisational activities and effective time management among public relations practitioners. *IDOSR journal of arts and management*, 8(1), 9–14. DOI: <https://doi.org/10.59298/IDOSR/2023/12.1.5891> [in English].
5. Fulginiti, A., Basso, J., & Fitzgerald, S. D. (2021). *Complete public relations: contemporary practice*. Kendall hunt publishing company [in English].
6. García, C. C. (2019). Corporate communication. A guide to theory & practice. *Questiones Publicitarias*, 2(23), 63–65. DOI: <https://doi.org/10.5565/rev/qp.322> [in English].
7. Ihlen, Ø., & Fredriksson, M. (2018). *Public relations and social theory: key figures, concepts and developments*. Taylor & Francis Group. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315271231> [in English].
8. Németh, J. L. (2021). Defining strategic communication: an almost impossible challenge, but perhaps there is still a solution. *Hadtudomány*, (3), 162–172. DOI: <https://doi.org/10.17047/Hadtud.2021.31.E.162> [in English].
9. Pasquier, M., & Mabillard, V. (2025). Communication management. *Understanding and shaping public administration: The IDHEAP model: monography*. (pp. 153–164). EPFL Press. DOI: <https://doi.org/10.55430/UASPATIM> [in English].
10. Seitel, F. P. (2013). *Practice of public relations*. Pearson Education, Limited [in English].
11. St. John III, B. (2021). Public relations history: theory, practice, and profession. *American journalism*, 38(3), 373–375. DOI: <https://doi.org/10.1080/08821127.2021.1949560> [in English].
12. Sting, F. J., Tarakci, M., & Recker, J. (2024). Performance implications of digital disruption in strategic competition. *MIS Quarterly*, 48(3), 1263–1278. DOI: <https://doi.org/10.25300/MISQ/2024/17999>
13. Tam, L., & Kim, J. N. (2025). Public relations research on employee communication. In: *The Routledge Handbook of Employee Communication and Organizational Processes* (pp. 15–25). Taylor and Francis. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003415619-3> [in English].
14. Theaker, A. (2020). *The public relations handbook*. (6th ed). Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780429298578> [in English].

15. Weber, L., & Prodromou, P. (2015). The digital consumer: Building attractive digital environments to increase engagement, views, shares and sales. *Journal of Digital & Social Media Marketing*, 3(2), 103–113. DOI: <https://doi.org/10.69554/YIXY5889> [in English].

16. Wiesenberg, M., & Verčič, D. (2021). The status quo of the visual turn in public relations practice. *Communications*, 46(2), 229–252. DOI: <https://doi.org/10.1515/commun-2019-0111> [in English].

17. Xiong, X. (2024). Strategic communication in the digital age: amplifying CSR initiatives through digital media. *SHS web of conferences*, (187), 1–4. DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202418704003> [in English].

18. Zerfass, A. (2024). Trend research in communication management: introducing an interdisciplinary approach based on futures research methodology. *Communication management review*, 9(2), 6–25. DOI: <https://doi.org/10.22522/cmr20240297> [in English].

Юніна О. Є. Стратегічна комунікація: інструменти та техніки для досягнення чіткості й впливу

Стаття присвячена комплексному дослідженню сучасного ландшафту стратегічної комунікації в умовах динамічних організаційних та суспільних викликів. Актуальність роботи зумовлена трансформацією інформаційного середовища під впливом цифрової революції, що вимагає оновлення підходів до досягнення чіткості повідомлень та їхнього впливу на цільові аудиторії. Авторка аналізує ключові інструменти та техніки, які забезпечують ефективну взаємодію у професійній, академічній та громадській сферах.

Методологічну основу дослідження становить систематичний аналіз наукових джерел за період 2015–2025 років, аналіз контенту комунікаційних кампаній та синтез отриманих даних у практичні моделі. У статті обґрунтовано, що успішна стратегічна комунікація вимагає багатофакторного підходу, який гармонійно поєднує класичні риторичні принципи (етос, пафос, логос) із новітніми методологіями цифрової епохи, такими як психографічний аналіз, поведінкова сегментація та оптимізація на основі великих даних.

Особливу увагу приділено розробці інтегрованого фреймворку, що охоплює п'ять критичних етапів: стратегічне планування, дизайн повідомлень із використанням теорії фреймінгу, оптимізацію каналів комунікації, гнучку імплементацію та систематичне оцінювання результативності. Дослідження виявляє, що в умовах інформаційного перенавантаження ключовими чинниками успіху є автентичність емоційного зв'язку та адаптація аргументації до скороченої тривалості уваги цифрових споживачів.

Наукова новизна результатів полягає у подоланні фрагментарності в розумінні комунікаційних інструментів шляхом їх об'єднання у синергетичну систему. Матеріали статті мають практичне значення для комунікаційних практиків, освітян та дослідників, оскільки пропонують конкретні рекомендації щодо побудови довіри та управління репутацією в цифровому середовищі. Сформульовані висновки підкреслюють необхідність безперервної адаптації стратегій до технологічних змін при збереженні фокусу на фундаментальних принципах етики та прозорості.

Ключові слова: стратегічна комунікація, комунікаційні інструменти, риторичні техніки, цифрова комунікація, інтегровані підходи.

Yunina O. Ye. Strategic Communication: Tools and Techniques for Achieving Clarity and Influence

The article is devoted to a comprehensive study of the contemporary landscape of strategic communication amidst dynamic organizational and societal challenges. The relevance of the work is driven by the transformation of the information environment under the influence of the digital revolution, which necessitates updated approaches to achieving message clarity and influence on target

audiences. The author analyzes key tools and techniques that ensure effective interaction in professional, academic, and public spheres.

The methodological basis of the research consists of a systematic analysis of scientific sources for the period 2015–2025, content analysis of communication campaigns, and the synthesis of obtained data into practical models. The article substantiates that successful strategic communication requires a multifaceted approach that harmoniously combines classical rhetorical principles (ethos, pathos, logos) with the latest digital-age methodologies, such as psychographic analysis, behavioral segmentation, and big-data-driven optimization.

Particular attention is paid to the development of an integrated framework covering five critical stages: strategic planning, message design using framing theory, communication channel optimization, flexible implementation, and systematic performance evaluation. The research reveals that in conditions of information overload, the key success factors are the authenticity of emotional connection and the adaptation of argumentation to the shortened attention spans of digital consumers.

The scientific novelty of the results lies in overcoming fragmentation in the understanding of communication tools by unifying them into a synergistic system. The materials of the article have practical significance for communication practitioners, educators, and researchers, as they offer specific recommendations for building trust and reputation management in the digital environment. The formulated conclusions emphasize the need for continuous adaptation of strategies to technological changes while maintaining a focus on the fundamental principles of ethics and transparency.

Key words: strategic communication, communication tools, rhetorical techniques, digital communication, integrated approaches.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 24.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 21.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026

НОТАТКИ

Наукове видання

ВІСНИК

Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(філологічні науки)

№ 1

2026

Комп'ютерна верстка – С. Ю. Калабухова
Коректура – Н. В. Славогородська

Підписано до друку 24.04.2026 р.
Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 14,18. Замов. № 0526/392. Наклад 200 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
вул. Інглезі, 6/1, м. Одеса, 65101
Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetic21ya.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.